

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

✦ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ✦

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ : ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ: Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΑΙΤΟΛΟΥ ΚΟΣΜΑ.

Ε. Γ. ΚΟΥΡΟΥΚΛΗ: ΒΙΚΕΝΤΙΩΣ ΔΑΜΟΔΟΣ.

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΥ: ΜΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ.

Σ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ: Ο ΟΜΑΡ ΧΑΓΙΑΜ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

ΤΟ ΜΙΛΙΟΥΝΙ Η ΤΑΞΕΙΔΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟ ΠΟΛΟ: (Μετάφ. Φ. Κόντογλου και Τζ. Καίμη).

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Λόγοι και αντίλογοι. (Κρίτωνος, Οί "Αθεοί, Λόγια και Πράγματα. - Γύρω από τὰ βιβλία (Β. Ρώτας).— Τὸ Θέατρο. (Κ. Μπαστιά). Ἡ Μουσική. (Γ. Ν. Πολίτη).— Ἱστορικά καὶ Φιλολογικά. (Στιλ. Κυριακίδη).— Ἐφημερίδες καὶ Περιοδικά.— Τὸ πολιτικὸ δεκαπενθήμερο. (Κ. Μπ.).— Οἰκονομικὸ δελτίο. Ἀλληλογραφία.— Βιβλιογραφικὸ δελτίο. —

ΧΡΟΝΟΣ Β — ΤΟΜΟΣ Β'

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ

ΜΕΓΑ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ
ΛΕΞΙΚΟΝ

ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΟΡΟΥΣ ΑΠΟΚΤΗΣΕΩΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑΤΗΣ Α.Ε.Β.Ε. Π. Γ. ΜΑΚΡΗΣ & ΣΙΑ

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

Τὸ σημαντικώτερον μνημεῖον τῆς Νεοελληνικῆς ἑκατονταετίας.
Συντάσσεται ὑπὸ 700 Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, λογίων καὶ συγγραφέων.
Διευθύνεται ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐκ Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου.
Ἐγγράφονται συνδρομηταὶ διὰ τοὺς 4 πρώτους χρυσοδέτους τόμους πρὸς
Δραχ. 1000 εἰς 10 μηνιαίας δόσεις.

== Ζητήσατε ἀγκύκλιον ἐγγραφῆς καὶ δείγμα δωρεάν. ==

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ **ΖΗΚΑΚΗ**

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

- Λούβαρη : Νίτσε - Ὁ προφήτης μᾶς νέας θεολογίας
- » : Ἡ θεολογία τοῦ Βάγκερ.
- » : Ἀπὸ τὴν χώραν τῶν χιλιῶν λιμνῶν καὶ τῶν παραμυθιῶν (ἐντυπώσεις ἀπὸ τῆς Φιλανδίας).
- Σαῖξηρη : Χειμωνιάτικο παραμῦθι μετάφρασις Κέντ. Οἰκονομίδου.
- Σ. Προκοπίου : Ἑλλήν εἰς τὰ ἄδυτα τοῦ Ἰσλάμ.
- Παναγιωτοπούλου : Γεν. Ἱστορία τῆς Τέχνης (Τ. 3)
- Εὔστρατιου : Αἱ τράπεζαι
- Δ. Ροδίου : 30 τραγῳδία τετραπύκνων χορῶν ἀνδρῶν.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Σταδίου 42

*Κί καλῆτεραί
Φιλοσοφικαὶ—Κοινωνιολογικαὶ
καὶ
Λογοτεχνικαὶ ἐκδόσεις*

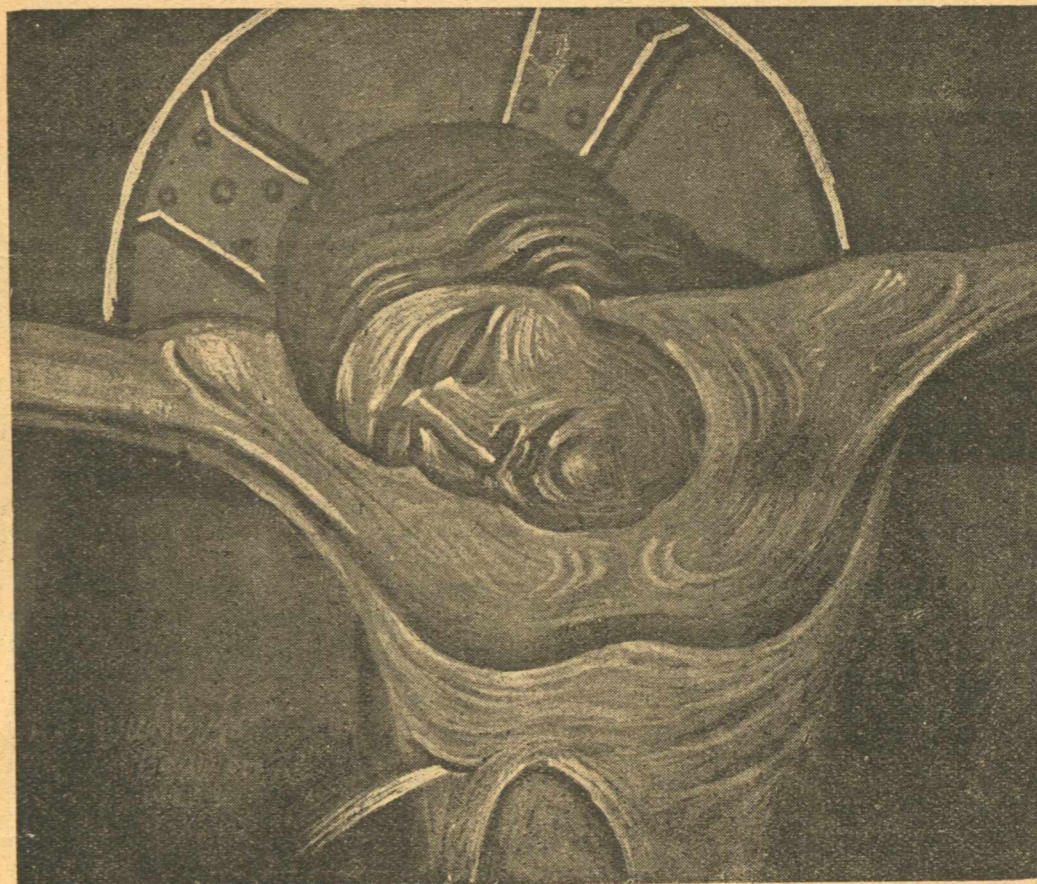
ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

— Ο ΗΛΙΘΙΟΣ —
ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΗ
Τόμοι 1 — 4 Δραχ. 60

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ Β' - ΑΡΙΘ. 9

16 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1928

« Γιάννη μου πῶν ὁ γιόκεις μου καὶ σέτα δάσκαρός σε ;
« Ποῖός ἔχει τόμα νὰ σε πῆ γῆρεσα νὰ σε ρωτήσω,
ποιός ἔχει χροσάραμο γιὰ νὰ σε δανε δέξει ;
Σαφῆς εἰπὸν ἐ γυμνὸ καὶ ἐὶ ἀνεμαρξίση ,
πῶρε καὶ ἐὶ κερῆρι δε ἀμάνδινο γελῆρι ,
πῶρε φαρμὲν δὲ μάρα δε με κούμνο μεδᾶει ,
κ' ἔχει καὶ ἐ' ἀχειράμ δε δεῖω ρογιῶ φερμάμ
ἐ ζόχο καὶ ἐὶν κἀραμο κ' αὐδὲ τὴν σημερῆδα ;
Αὐδὲ εἶναι ὁ γιόκεις σε καὶ μένα δάσκαρός μου . »

ΣΧΙΖΟΓΡΑΦΙΑ Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ. ΟΙ ΣΤΙΧΟΙ
ΑΠΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΑ ΠΑΘΗ
ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ (ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΚΑΙ
ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ)

Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ

ΤΟΥ

ΑΙΤΩΛΟΥ ΚΟΣΜΑ

(1714-1779)

Μια εξαιρετική θρησκευτική κι εθνική φυσιογνωμία παρουσιάστηκε το 18^ο αιώνα για να γκαρδιώσει το ξεψυχισμένο απ' τη σκλαβιά έθνος στη Μακεδονία και πρό πάντων στη βαρucheμασμένη Ήπειρο, πάτερ-Κοσμάς, ο Αίτωλος. Πρόδρομος του Ρήγα Φεραίου και της Φιλικής εταιρείας ο αληθινός προφήτης αυτός και της εθνικής παράδοσης δάσκαλος, κι όμως δε βρήκε ακόμα στην ελληνική ιστορία τη θέση που του πρέπει. Πολλοί έγραψαν άκρες μέσες γι' αυτόν—και γι' αυτούς θα κάμω λόγο παρακάτω—μια κανένας δέν τον κατάλαβε όσο έπρεπε κι όσο τον αίστάνθηκε ή λαϊκή ψυχή που και σήμερα ακόμα, αν και πέρασαν σχεδόν δυο αιώνες από τότε δε λησμονάει το πέρασμά του. Αν περάστε στα χωριά της Δυτ. Μακεδονίας, και διαβήτε τα κατσάβραχα της Ήπειρου και τη δυτική Ρούμελη, θ' ακούστε από κάθε γωνιά ν' άπηχη ή θρόλος. Εδώ πέρασε ο Πάτερ-Κοσμάς και δίδαξε τον κόσμο· εδώ έμπηξε κείνον το σιδερένιο σταυρό που βρίσκεται στο σημαδιακό δέντρο, εκεί είπε, «άμα ή καρδιά αυτή ξεραθή ήρθή τ'ό Ρωμέικο», παρέναι πώς «ο κόσμος θα ζωστή μ' ένα ράμμα», (τόν τηλέγραφο), και τόσα άλλα ένειρα της φυλής που στρέξαν και βγήκαν στ' αλήθεια.

Ο κοντός αυτός καλογεράκης, όπως τόν παρασταίνουν οι ζωγράφοι στις εικόνες που δε λείπουν από χωριάτικες εκκλησιές κι έξωκλήσια της Ρούμελης, γεννήθηκε στον

Ταξιάρχη. Ένα χωριουδάκι της Αιτωλίας χωμένο στον κόρφο μιανής δίπλας απ' τις πολλές που γίνονται στο πλάι απ' τ' Αραποκέφαλα κατά το Νοτιά. Όσοι έγραψαν γι' αυτόν ως τώρα, τόν θέλουν απ' το Μεγαδέντρο, άλλο χωριό μια ώρα παραπέρα απ' τόν Ταξιάρχη μ' ή αλήθεια είναι αυτή που ή ντόπια λαϊκή παράδοση μαρτυράει. Το βεβαιώνει κι ή «Διαθήκη» του αδερφού του, Χρυσάνθου του Αίτωλου, που δημοσίεψε ο Περ. Ζερλέντης στο περιοδικό «Πλάτων» έτ. 1885. Νά, τι γράφει αυτή στα τελευταία: «772 Φεβρ. 4. ο έν Γερονάχοις έλάχιστος ο δάσκαλος της Ναξίας Χρυσάνθος έσχωρήτης, έν της έπαρχίας Ναυπάκτου και Άρτης, του καλουμένου Αποκούρου, έν χωρίου Ταξιάρχου.»

Κώστας λεγόταν στα κοσμικά ο πάτερ-Κοσμάς. Στη Σιγδίτσα του Σαλώνου (30 ώρες μακριά απ' τόν Ταξιάρχη) τόν έστειλαν να μάθη τά πρώτα γράμματα· εκεί είχε το σκολειό του κάποιος Γεράσιμος Λύτικας. Έστρεφα από δέκα χρόνια γύρισε, μεγάλος πιά, στο χωριουδάκι του κι έμεινε κοντά στους γονέους του. Έμαθε την τέχνη του πατέρα του και μαζί μ' αυτόν ύφαινε σακκιά κι άλλα ύφάσματα. Γρήγορα όμως άπαράτησε το επάγγελμα αυτό, γιατί ή πείρα τόν δίδαξε πώς δέν είναι το χερσιό του και πώς ή φύση τόν προίκισε για ψηλότερη δουλειά.

Κείνη την εποχή, μέσα του 18ου αιώνα,

κάποιος φίλος του, Άνανίας Ήπειρώτης, άνοιξε σκολειό στη Λομποτινά του Κράβδαρη. Τόν πήρε λοιπόν βοηθό του. Τώρα κατάλαβε ο Κώστας πώς τά γράμματα που ήξερε δέν ήταν άρκετά για να πετύχει τους ψηλότερους σκοπούς που του υπαγόρευε ή ευγενικιά του φύση.

Παράτησε λοιπόν το δασκαλίκι και τράβηξε στ' Άγιον Όρος. Σάν πανεπιστήμιο λειτουργούσε εκεί πέρα τότε «ή Άθωνιάδα σχολή», όπως τη λέγανε. Διδάχτηκε απ' τόν Παναγιώτην Παλαμά τά γράμματα κι ύστερώτερα απ' τόν Τζατζούλη τά φιλοσοφικά μαθήματα.

Άμα ή σχολή διαλύθη ο Κώστας έγινε καλόγερος και πήρε τ' όνομα Κοσμάς. Του θέρμαινε την καρδιά ή ιδέα να ώφελήση το γένος του πνευματικά και φόρεσε το ράσο για να δουλεύει πιό άφοβα μέσα σ' άέρα γιομάτον από ύποψία και τυραννικό δόλο. Δέν ήταν σκοπός της ζωής του το μαυρο αυτό φόρεμα. Πολλές φορές έλεγε στους άλλους καλογέρους του μοναστηριού του Φιλοθέου που καλογέρευε. «Οι άδελφοί μας χριστιανοί έχουν μεγάλη χρεία από λόγο Θεού· και χρέος έχουν εκείνοι που σπουδάζουν, να μη τρέχουν σε άρχοντικά και αύλας μεγάλων και να ματαιώνουν τη σπουδή τους, για ν' άποχτήσουν πλούτο και αξιώματα· αλλά να διδάσκουν μάλιστα τόν κοινό λαό που ζει με πολλή άπαιδευσία και βαρβαρότητα για ν' άποχτήσουν μιστό ούράνιο και δόξα άμάραντη.»

Μεγάλα πράματα ζητούσε ή ψυχή του. Δέ λογάριζε τά εμπόδια, γιατί ήτανε φύση όρμητική· είχε ευγλωττία σπάνια, θρησκευτικότητα φανατική και πνεύμα δημοκρατικό· και μπροστά στο ιδανικό του το κι ή ζωή δέν του κόστιζε τίποτε. Του έκανε μεγάλη έντύπωση της Γραφής το γνωμικό: «Μηδεις το έαυτοζ ζητήτω, αλλά και το του έτέρου έκαστος.» Σά θέληση του Θεού φαναζόταν το να βγη και να κηρύξει το θεο λόγο άμα διάβαζε, όπως συχνά το έκανε, το γραφικό αυτό χωριό. Και μια μέρα πήρε συχώρηση απ' τους άλλους καλογέρους και τράβηξε το δρόμο που τόν παρακινούσε να πάρει ή ευγενικιά του φύση. Πήγε στην Πόλη, όπου βρήκε τόν αδερφό του Χρυσάνθο, δάσκαλο στην Πατριαρχική σχολή (1769-1773). Του είπε τόν πόθο που θέρμαινε την καρδιά του, και πήρε μαθήματα ρητορικής απ' αυτόν. Ζήτησε έπειτα την άδεια απ' τόν

τότε Πατριάρχη Σαμουήλ κι εκείνος τόν έφωδίασε με τ' άπαιτούμενα έγγραφα για να βγει στο κήρυγμά του.

Την πρώτη περιόδεία έκαμε στα Κράβδαρη, το Βραχώρι και το Μεσολόγγι και ξαναγύρισε στην πρωτεύουσα. Ξαναέωσε την άδειά του κι έκαμε μια γύρα στα νησιά του Αίγαίου κηρύχοντας το Βαγγέλιο. Στα 1775 πέρασε ξανά απ' τ' Άγιον Όρος, διάβασε κάμποσο στις βιβλιοθήκες των μοναστηριών κι άρχισε την τρίτη του περιόδεία. Πέρασε μια μια τις μακεδονικές πόλεις και τά χωριά (1) κι από κει κατόντησε στην Ήπειρο. Τόν άκουσαν στο ναό της Περιβλεπτού στα Γιάννενα να κηρύχνει, και στην ήρωική Χειμάρρα. Το κήρυγμά του άναψε φλόγα όχι μονάχα στους Χριστιανούς μα και σ' αυτούς τους τύραννους του τόπου. Ο Κορστ πασάς τόσο ξετίμησε την άρετή του ώστε του χάρισε ένα θρονίο πολυτελέστατο με κατηφέ ντυμένο να τόχη για πρόχειρο θήμα στους λόγους που έδγανε στις έξοχες και τά χωριά που γύριζε.

Κείνη την εποχή ο πάτερ-Κοσμάς πέρασε απ' το Τεπελένι. Τόν κυνηγούσαν οι Τουρκαρβανίτες για να του πάρουν να γρόσσια που νόμιζαν πως είχε. Κατά τύχη μπήκε στο σπίτι τ' Άλη Πασά. Αυτός τότε ήταν ένας κλέφτης, όπως όλοι οι συντοπίτες του και γύριζε τά βουνά. Τόν Κοσμά καλοδέχτηκε ή μητέρα του Άλη, Χάμκω, και τόν γλύτωσε απ' τά χέρια των άγριων Άρβανιτών. Την άλλη μέρα άνταμώθηκε ο Άλης με τόν Άγιο πάνω σε βουνό κοντά στο χωριό Δέκλα. Μίλησε μαζί του και κατάλαβε πώς δέν έχει να κάμει με κοινόν άνθρωπο. Τα λόγια του, πώς πρέπει να κάνη καλό στη φτώχεια και να πονεϊ τους πάσχοντες, μα πιό πολύ ή προφητεία του πως θα γίνει μια μέρα μεγάλος και θα έξουσιάσει τόν κόσμο, (2) έκαμαν βαθιά έντύπωση στ' άνήμερο θερίο. Ποτέ δε λησμονήσε στη ζωή του ο μεγάλος τύραννος αυτή την προφητεία κι αίστανόταν μια άκατανόητη ευγνωμοσύνη κι ένα μυστηριώδες σεβασμό σ' αυτό το γκιαούρη.

Απ' την Ήπειρο κατέβηκε στην Άκαρ-

1) 1775 και 1778 κατά σημειώματα που βρήκα σε παλιά μηναιία χωριών της Δ. Μακεδονίας.

2) Η παράδοση λέει πως είπε, τελευταία θα πάη ο Άλης στην Πόλη με κόκκινα γένεια· δηλ. το κεφάλι του κομμένο.

νανία ὁ Ἅγιος, περιώδεψε τὰ χωριά τῆς Αἰτωλίας καὶ πέρασε ἀπ' τὴν πατρίδα του τὸν Ταξιάρχην. Ὅπως ἡ ντόπια παράδοση λέει ἔμεινε ἐννιά μέρησιν ἐπὶ τὸν χωριουδάκι του. Αἰστανόταν χρέος του νὰ σπείρη καὶ ἐκεῖ τὸ σπόρο τῆς ἀλήθειας ποὺ σκορποῦσε πλοῦσια ὡς τώρα στὰ ξένα μέρη· μὰ πῶς ποὺ νὰ κάμει καὶ τὸ μνημόσυνο τῶν γονέων του ποὺ κανένας τους τότε πιά δὲ βρισκόταν στὴν πρόσκαιρὴ ζωὴ. Πενήντα παπᾶδες τὸν ἀκολουθοῦσαν καὶ τὸν σύντραμαν στὸν ἅγιο αὐτὸ σκοπὸν του. Ἐβγαλε λόγο καὶ μάγεψε τὰ πλήθη· ἤμέρευε καρδιὰς ποὺ ὡς τότε τίς εἶχε σκληρύνει ἢ ἁμαρτία καὶ τὸ ἔγκλημα.

Ἀπ' τὸν Ταξιάρχην ἀνέβηκε καὶ πάλι, στὰ Κράβδαρα, πέρασε τὸ Λιδωρίκι, γύρισε κατὰ τὴν Εὐρυτανία· ὄλοθε βροντοφωνοῦσε τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας καὶ τὸν ἄκουαν σὰν ἄνθρωπο ποὺ ἔστειλε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς νὰ διώξῃ τὸ σκοτάδι τὸ βῆθ ποὺ σκέπαζε τ' ἀγριοδούνια τοῦτα. Πέρασε ὕστερα τὸν Ἄσπρο, περιώδεψε τὸ Βάλτο καὶ ἐπεσκέφτηκε τὴν Ἄρτα καὶ τὴν Πρέβεζα.

Τὰ Ἐφτάνησα ἐκείνη τὴν ἐποχὴ δὲν ὑπόφερναν λιγώτερο ἀπὸ ἔσο οἱ ἄλλες χώρες τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα τῶν Βενετσάνων ποὺ τὰ κυβερνοῦσαν, πίεζε τὸ λαό. Ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ ἀθλιότητά του εἶχε φτάσει ὡς τ' αὐτὰ τοῦ ἐθναπόστολου Κοσμᾶ. Ἀπ' τὴν Πρέβεζα λοιπὸν πέρασε στὴ Λευκάδα καὶ ἀπὸ κεῖ στὴν Κεφαλλονιά. Τ' ἄκουσμα τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ σήκωσε στὸ πόδι ὄλο τὸ νησί. Ὅλος ὁ κοσμάκης σωρὸ ἔτρεχε ν' ἀκοῦσῃ τὸν λόγο του καὶ νὰ παρηγορηθῇ ἀπ' τὰ θάσάνά του. Κι ἦταν γλυκὰ σὰν τὸ μέλι τὰ λόγια τοῦ Ἁγίου, καθὼς ἔδβαιναν ἀπ' τὸ στόμα του στὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ τόπου. «Ὅπου κι ἂν ἐπήγαινε», — γράφει ὁ Σάπφειρος Χριστοδουλίδης, ἕνας ποὺ τὸν εἶχε ἀκούσει μὲ τ' αὐτὰ του καὶ ἔγραψε τὸ βίβλ του, — «ὁ τρ. σμακάριστος, ἐγένετο σύναξις μεγάλῃ τῶν χριστιανῶν, καὶ ἤκουον μετὰ κατανύξεως καὶ εὐλαθείας τὴν χάριν καὶ γλυκύτητα τῶν λόγων του, καὶ ἀκολουθῶν ἐγένετο μεγάλη διόρθωσις καὶ ὠφέλεια ψυχικῇ. Ἦτο δὲ ἡ διδασκαλία του, καθὼς ἤμεῖς αὐτῆσιν αὐτῆς ἐγενόμεθα, ἀπλουστάτη ὡς ἐκείνη τῶν ἀλλείων. Ἦτο γαλήνιος καὶ ἡσύχιος, ὅπου ἐφαίνετο καθολικὰ νὰ εἶναι γεμάτῃ ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ ἱεροῦ καὶ ἡσυχίου Πνεύματος».

Σὲ κάθε χωριὸ ποὺ πήγαινε, ἐμπηχνε ἕνα

ξύλινο σταυρὸν καταμεσῆς στὴν πλατεία, ἀνέβαινε ἀπάνω στον κατηφένιο θρόνον ποὺ τοῦ εἶχε χαρίσει ὁ Κοῦρτ πασᾶς καὶ ἄρχιζε.

Στὸ πρόσωπο τοῦ κοντοῦ καλογεράκη ἔδλεπν τὸν ἄνθρωπο ποὺ στάλληκε ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ γιὰ νὰ λυτρώσῃ τὸν κόσμον ἀπ' τὰ πολλὰ τοῦ βᾶσανα· καὶ οἱ ἄρρωστοι γιαιτρεύονταν ἀπ' τίς ἀστένειες ποὺ κατατρύχονταν. Παρηγοριὰ σκορπιόταν ἀπ' τὰ λόγια καὶ τὴν παρουσία του, καὶ ὁ λαὸς ἔτρεχε κοντὰ του ξετρελλαμένος ἀπ' τὴν ἀγιότητά του. Ὁ «Προβλεπτής» τοῦ νησιοῦ ἀκούοντας τοὺς ἀρχόντους ζήτησε τὴν ἄδεια ἀπ' τὸ Βενετσάνο Ἄρμωστὴ νὰ τὸν διώξῃ μὲ τὸ ἔτσι τὸ θέλω ἀπὸ κεῖ πέρα καὶ ν' ἀναγκάσει τὸ λαὸ νὰ κοιτάξῃ τὴ δουλειὰ του, μὰ κείνος τοῦ τὴν ἀρνῆθηκε, γὰτὶ φοβόταν τὴν πλεμπάγια μὴ τὸ σηκώσῃ καὶ κάμει ἐπαναστάση. Γι' αὐτὸ πολὺν καιρὸ ἔμεινε ἡσυχος καὶ κήρυχνε ἐλεύτερα σὶ ἄμορφο νησί. Καὶ τότε τ' ἀπαράτησε, ὅταν καὶ οἱ Ζακυθῖνοι ποὺ εἶχαν ἀκούσει τὰ θαύματα ποῦναν τὸν προσκάλεσαν νὰν τοὺς κάμει ἰὴν ἐπίσκεψιν.

Δέκα κατῖκα γεμάτα ἀπὸ Κεφαλλονίτες συνώδεψαν τὸν Ἅγιο ὡς τὴ Ζάκυνθο, ἀλλ' ὁ Βενετσάνος Προβλεπτής πέτυχε πρὶν ἀκόμα πατήσῃ τὸ πόδι του στὴν ξηρὰ νὰ τοῦ δοθῇ ἡ ἄδεια νὰ τὸν γυρίσει πίσω. Καὶ λυπημένος ὁ Κοσμᾶς ξαναγύρισε στὴν Κεφαλλονιά καὶ ἐξακολούθησε γιὰ πολὺν καιρὸν τὴν δουλειὰ του.

Ἰσπερὶ ἄψυφῶντας τὸν κίνδυνον ποὺ θὰ βρισκόταν ἀντιμέτωπος στὴν κεντρικὴ κοσμητικὴ ἐξουσία, ἦρθε καὶ στὴν Κέρκυρα. Τὰ φλογερά του κηρύγματα σήκωσαν τὸ λαὸ στὸ πόδι. Πλήθος ἀπὸ ἀνθρώπους μαζεύονταν ἀπ' ἔλα τὰ νησιά γύρω καὶ ἀπ' τὴν ἀπέναντι ξηρὰ γιὰ ν' ἀκούσουν τοὺς λόγους του τοὺς γεμάτους ἀπ' ἀγάπην στὴ φτώχεια καὶ δυστυχία ἀλλὰ καὶ μῖσος στὴν τυραννικὴ ἀρχοντιά τῆς Βενετσανοκρατίας. Ἡ ἐξουσία τώρα καταλάβε τὸ λάθος ποὺ ἔκαμε νὰ δεχτεῖται ἐπικίνδυνον ἐπαναστάτην στὸν τόπον τῆς καὶ τὸν διέταξε μὲ τρόπο νὰ φύγει. Ὁ κήρυκας κατάλαβε τὰ σκοῦρα καὶ πέρασε στὴν Ἡπειρο. Ἐμπαρακρίστηκε στοὺς Ἁγίους Σαράντα καὶ ἄρχισε τὴν περιουσία του, ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ κηρύχοντας τὸ Βαγγέλιο. Τόση ἀγριασμένη καὶ βαρβαρότητα βασίλευε στὰ μέρη τοῦτα, ποὺ λίγο ἔλειπε νὰ τουρκέψῃ ὁ κόσμος καὶ σθυστεῖ καὶ τὸ τελευταῖο ἀκόμα ἀχνάρη τῆς ἐλληνικῆς ἰδέας. Ἡ πα-

ρουσία του ὅμως τὴν ξαναζωντάνεψε. Οἱ χριστιανοὶ πήραν θάρρος, μὰ καὶ οἱ Τουρκαρβανίτες ποὺ ἔχῃ λιγώτερο τυραννιόνταν ἀπ' τίς αὐθαιρέσιες τῶν Μπέηδων ἐβρισκαν παρηγοριὰ στοὺς λόγους του. Μπουλούκια παπᾶδες ἀγράμματοι καὶ καλογεροὶ τὸν ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ. Ἀμέτρητος κόσμος τριγύριζε τὸ θρονίον του γιὰ νὰ τὸν ἀκούσῃ. Σὰν τρόπαιον ἔμεινε μνηγμένος ὁ ξυλένιος σταυρὸς ποὺ ἔσταινε στὸ κάθε χωριὸ ποὺ πέραγε καὶ ἐκήρυχνε, ὄντας αὐτὸς μὲ τὴ συνοδεία του τραβοῦσε παραπέρα. Ἐύλινα μανάλια, κερὰ καὶ λάδι ἔπρεπε νὰ βρίσκονται πάντα μαζὶ τοῦ φωτοχουσία πλοῦσια σκορπιζόταν τῇ στιγμῇ ποὺ ὁ Ἅγιος διάβαζε τὸ εὐκέλαιο πρὶν ἀπὸ κάθε διδασκαλία του καὶ ἄλειψε τοὺς χριστιανούς. Ὅλοι γονάτιζαν καὶ ζητοῦσαν συχώρησιν καὶ πολλοὶ μεγάλωφωνα καὶ στὰ φῶρα ὁμολογοῦσαν τ' ἁμαρτήματά τους. Στελμένοι ἀπ' τὰ χωριά ἀμέτρητοι τὸν περιτριγύριζαν καὶ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὸ μέρος τους· νὰ τοὺς εὐλογῆσῃ καὶ τοὺς κηρύξῃ.

Νηστεῖτες, ἀγρυπνίες, φωτοχουσίες, μετανοίες παρασκεύαζαν τὸν ἐρχομὸ τοῦ θεϊκοῦ αὐτοῦ καλογεροῦ. Πνεῦμα φωτεινὸ, καθὼς αὐτὸς ἦταν, καταλάβαινε τὴ σημασία τῶν ἐξωτερικῶν τύπων σὶ ἄμορφωτα πλήθη καὶ γι' αὐτὸ τοὺς τὰ σύστανε. Μέραζε καὶ καλογερικὰ κομπολόγια, σταυροῦδια καὶ ἄλλα μικροπραματάκια ἀγιορίτικα στοὺς ἀγράμματος χωριάτες νὰ τὰ κρατοῦν γιὰ θύμηση καὶ ἐλπὶδα ἄλλης ζωῆς καινούριας.

Ἦξερε ὅμως κείνος ὁ ἀληθινὸς Ἅγιος, πῶς ἄνθρωπος ἀγράμματος εἶναι ξύλο ἀπελέκητο, καὶ σκέφτηκε νὰ σηκώσῃ λίγο παραπάνω πνευματικὰ τὰ κουτσουρένια ἐκεῖνα πλήθη ποὺ λίγο ἔλειψε νὰ τουρκέψουν. Ποιὸς νὰ τὰ κρατήσῃ στὸ δρόμον τῆς ἐθνικῆς παράδοσης; ὁ ἀγράμματος παπᾶς ποὺ μόλις ἔσπερε τὴ γλῶσσα του νὰ διαβάσῃ τίς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας καὶ τὸ Βαγγέλιο; Δάσκαλος ποῦθεν; σκολεῖο κανένα χωριὸ δὲν εἶχε· κάπου καὶ ποῦ νὰ βρεθῇ ἄνθρωπος ποὺ νὰ πιάνει τὴν πέννα! Σκοτάδι πυκνὸ ἀπ' ἄκρην σ' ἄκρην στὴ δυστυχισμένη Ἡπειρο! Ἐπρεπε νὰ τὸ διαλύσει μὲ τὸ πέρασμά του ὅμως καὶ νὰ τονώσῃ τὸ ξεψυχισμένον θρησκευτικὸ καὶ ἐθνικὸ αἶσθημα. Καὶ τοῦτο εἶναι ἴσια-ἴσια ποὺ σηκώνει τὸν πάτερ-Κοσμᾶ παραπάνω ἀπὸ κάθε θρησκοληπτικὴ καλογερικὴ ἀντίληψιν. Βρῆκε τὴν κατάλληλη ψυχολογία καὶ ἔκαμε δουλειὰ ποὺ

λίγοι ἐθνικοὶ ἄντρες ἔκαναν ἴσως ὡς τώρα. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ φτεῖναι σκολεῖα. Ἰσπερὶ ἀπὸ κάθε του κήρυγμα ἀπαιτοῦσε νὰ συστήσῃν σκολεῖσιν στὸ χωριὸ. Διάταζε τοὺς πλοῦσιους ν' ἀνοίξουν τίς σακκούλες τους καὶ νὰ προσφέρουν ἀλύπητα, τοὺς φτωχοὺς νὰ ρίχνουν τὸν ὀβολὸν τους. Ἀπ' αὐτὸν γινόταν ἡ ἀρχὴ στὸ δίσκο καὶ δὲν ἀργοῦσε νὰ μαζευτεῖ τὸ ποσὸ ποὺ χρειάζετο νὰ πλερωθῇ ὁ δάσκαλος. Διῶριζε τὴν ἐφοροεπιτροπὴ γιὰ τὸ σκολεῖο, στερέωνε τοὺς πόρους καὶ τότε τραβοῦσε γιὰ τ' ἄλλο χωριὸ παραπέρα. Σὲ λίγο καιρὸ 200 σκολεῖα γιὰ κοινὰ γράμματα καὶ 10 γιὰ ἐλληνικὰ ἀπόχτησε ἢ ἀγράμματα καὶ ἀποβαρβαρωμένη Ἡπειρο μὲ τὴν ἐπιτροπὴ τοῦ πάτερ-Κοσμᾶ.

Γιὰ νὰ καταλάβῃ κανένας τὸ μεγαλεῖος τῆς ψυχῆς του ἀρκεῖ νὰ διαβάσῃ τὴν ἐπιστολὴν ποὺ ἔγραψε τὸ 1779 στὸν ἀδερφὸν του Χρυσάνθο, σχολάρχην τῆς Νάξου. Μπορεῖ νὰ τὴ διαβάσῃ στὸ Σάθα. «Εἰς τριάντα ἐπαρχίας περιήλθον, δέκα ἐλληνικὰ σχολεῖα ἐποίησα, διακόσια δὲ κοινὰ γράμματα τοῦ Κυρίου συνεργούοντος.....

.....Δέκα χιλιάδες Χριστιανοὶ μὲ ἀγαπῶσι, καὶ ἕνας μὲ μισεῖ. Χίλιοι Τούρκοι μὲ ἀγαπῶσι, καὶ ἕνας ἔχῃ τόσον (!) Χιλιάδες Ἑβραῖοι θέλουν τὸν θάνατόν μου καὶ ἕνας ἔχῃ τόσον».

Τρεῖς ἐπιστολὲς τοῦ πάτερ-Κοσμᾶ πανομοιότυπες σχεδὸν «στοὺς κατοίκους τῆς Μουζίνας», «στοὺς κατοίκους τῆς Συνίτσας», «στοὺς κατοίκους τῆς Πρεβέζης», ποὺ δημοσιεύτηκαν στὴν ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» τὸ 1897 ἀπ' τὸ Ν. Μυστακίδην καὶ τὸ Διογεν. Χαρίτωνα, μαρτυροῦν τὴν στοργὴν του γιὰ τὸ ἔργο ποὺ κατόρθωσε νὰ τελειώσῃ. εἶναι ἕνα εἶδος διατάγματα σύστασης σκολεῖων καὶ ὀργάνωσης. Τέτοια θὰ εἶχε στείλῃ καὶ σὶ ἄλλα χωριά ὅπου πέρασε καὶ πέτυχε νὰ φτεῖναι σκολεῖα.

Τὸ ἔργο ὅμως τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἄντρα δὲν τὸ ἔδλεπε μὲ καλὸ μάτι ἡ ἐβραϊκὴ ἐμπορικὴ φάρα τῶν Γιαννίνων. Πείραξε τὰ ἐμπορικὰ τους συμφέροντα τὸ κήρυγμα του. Πολλὰ φορὲς ἀκούονταν νὰ λέγῃ στοὺς χριστιανούς ν' ἀποφεύγουν τοὺς Ἑβραίους, νὰ μὴ μαγαρίζουν ἀγοράζοντας πράματα στὴν ἐβραϊκὴ ἀγορὰ.

Οἱ ραδιουργίαι μῆχαν σ' ἐέργειες στοὺς Ἀγάδες τότε. Ὁ πάτερ-Κοσμᾶ εἶναι συνεννοημένος μὲ τοὺς Μοσχοβίτες, ἄρχισαν νὰ λένε οἱ Ἑβραῖοι καὶ πῶς βάνει μίνες γιὰ τὸ χα-

λασμό της Τουρκίας. Μόλις είχε γλυτώσει στα 1778 ὁ Ἅγιος ἀπ' τὰ πολλὰ μπαξίσια τῶν Χριστιανῶν στὸν πασᾶ.

Ἰσπερώτερα δὲμος (1) τὸ μαχαίρι ἔφτασε στὸ κόκκαλο. Ὁ πάτερ-Κοσμᾶς κατώρθωσε νὰ ἀλλάξῃ ἡ μέρα τοῦ παζαριοῦ στὰ Γιάννινα. νὰ μὴ γίνεται τὴν Κυριακὴ καὶ μολύνεται ἡ μέρα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ τὸ Σάββατο. Αὐτὸ ἦταν τώρα πιά γερὸ χτύπημα στὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα τῆς φυλῆς, πού κατὰ τὸ μωσαϊκὸ νόμο, τὸ Σάββατο πρέπει νὰ λατρεύει τὸν Κύριο. Τόβαλαν πείσμα οἱ Ἑβραῖοι. Εἶπαν πὼς πρέπει νὰ λείψῃ ἀπ' τὴ μέση τὸ σκάνταλο. Βάλλθηκαν ποιὸς θὰ δώσῃ τὰ περισσότερα χρήματα γιὰ νὰ τὸν ξεκάμουν. Βρῆκαν καὶ τὸν ἄνθρωπο πού ἔβαλε στὴ δημοπρασίᾳ τὴ ζωὴ τοῦ Ἁγίου. Ἦταν ὁ Κούρτ, πασᾶς τοῦ Μπερατιοῦ. (2) Παίρνοντας ὅσο τοῦ ἔλειπαν, γιατί νάντισταθῆ στὸ ξεκάμωμα ἐνὸς γκιαούρη; Στὴν ἀπόφασή του ἕνα μονάχα ἐμπόδιο ἔβλεπε: τὴν ὑπόληψιν τοῦ πλήθους πού ἀποκάτω ἀπ' τὸ ράσο τοῦ καλογέρου ἔδλεπεν ἕναν ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ, ἕναν προφήτη τῶν τελευταίων ἡμερῶν. Αὐτὸ πὼς νὰ κάμει! γιατί κατὰ τὰ ἄλλα ἡ μουσουλμανικὴ του συνείδηση ἦταν δικαιολογημένη σύμφωνα μὲ τὸ Κοράνιο, ὁ θάνατος ἐνὸς γκιαούρη ἀνοίγει τὸν παράδεισο σ' ἕναν πιστό.

Πήδησε δὲμος καὶ αὐτὸ τὸ ἐμπόδιο. Βρῆκε τὸν ἄνθρωπο πού θὰ ἔπαιρνε τὴν εὐθύνη τοῦ θανάτου τοῦ Ἁγίου. Ἦταν ἕνας χόντζας. Ὁ κήρυκας πηγαίνοντας σ' ἕναν τόπο νὰ κηρύξει ζήτησε καὶ ἔπαιρνε τὴν ἄδεια ἀπ' τὸ Δεσπότη, ἐπίσης καὶ ἀπ' τὴν Τουρκικὴ ἔξουσία καὶ τὸ χόντζα. Ἔτσι εἶχε συνείθεια γιὰ νὰ τάχει καλὰ μὲ δλους καὶ νὰ κἀν τὴ δουλειὰ του σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους. Ἄλλοτε ἔστελνε δικούς του ἄνθρώπους γιὰ νὰ παίρνον τὴν ἄδεια ἀπ' τὴν τυραννικὴ ἔξουσία. Τώρα, σὰν νὰ τὸν ἔτρωγε τὸ αἷμά του, ζήτησε νὰ παρουσιαστῆ μόνος του στὸ χόντζα. Τὸν ἐμπόδισαν οἱ χριστιανοί, μὰ αὐτὸς δὲν τοὺς ἄκουσε. Τραβᾶει λοιπὸν καὶ πάει ἴσια στὸ σπίτι του μαζὶ μὲ τέσσερους καλογέρους καὶ ἕναν παπᾶ δραγουμάνο. Ὁ χόντζας καμώνεται πὼς θέλει νὰ πάει στὸν Κούρτ πασᾶ νὰ συνεννοηθοῦν. Φεύγοντας ἐπρόσταξε τοὺς ἄνθρώπους του νὰ φυλάνε

τὸν Ἅγιο ὥσπου νὰ τὸν στείλει τάχα στὸν πασᾶ. Κατάλαβε τὴ φιάκα πού τῷ φκείασαν, μὰ τί νὰ κάμει τώρα! Δὲν ἔδειξε δὲμος στοὺς κρατούμενους ἄλλους συντρόφους του τὴν παραμικρότερη λύπη. «Διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχὴν!» ἐπαναλάβαινε συχνὰ ἄλη τὴ νύχτα καὶ παραγοριόταν μὲ τὸ ψαλμικὸ τοῦτο ρητό.

Ἐημερώνοντας τὸν πῆραν ἑπτὰ δῆμιοι. Τὸν ἔβαλαν καβάλλα σ' ἄλογο καὶ τὸν τραβούσαν γιὰ τὸν πασᾶ τάχα. Ἄμα ξωμάκραινεν δυὸ ὄρες δρόμο, τὸν ἔφεραν ἐκεῖ ὅπου ἔτρεχε ἕνα μεγάλο ποτάμι. Ἐπεξευόντάς τον εἶπαν τὴ διαταγὴ πού εἶχαν πάρει. Ἄτάραχος ἄκουσε ὁ μάρτυρας τὴν ἀπόφασιν τῶν τυράννων. Στάθηκε ἀποκάτω ἀπὸ τὰ κλωνάρια ἐνὸς δέντρου, εὐλόγησε τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ Κόσμου γιὰ νὰ κάμῃ τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ καὶ ἔμεινε ἀκίνητος. Οἱ δῆμιοι κοίταξαν νὰ δέσουν τὰ χέρια του, ἀλλ' αὐτὸς εἶπε πὼς εἶναι περιττὸ τὸ δέσιμο, δὲν ἀντιστέκεται στὴ θέλησή τους. Τόβαλαν τὴ θηλιὰ τοῦ σκοινοῦ πού κρέμασαν ἀπ' τὰ κλωνάρια, τράβηξαν καὶ τὸν ἐπνίξαν.

Πῆραν ἔπειτα τὸ σῶμα του καὶ γιὰ νὰ κρύψουν τὸ ἔγκλημά τους τὸ πέταξαν μὲς στὸ ποτάμι. Οἱ Χριστιανοὶ δὲμος πού γνώριζαν τὰ καθέκαστα πῆγαν καὶ ἔψαξαν γιὰ νὰ βροῦν τὰγοι λείψανο. Τὴν τρίτη μέρα ὁ παπα-Μάρκος ἀπ' τὸ Κολικόντασι κατώρθωσε νὰ τὸ τραβῆξῃ ἀπ' τὸ ποτάμι καὶ τῷ θαψῃ κρυφὰ ἀπ' τὰ μάτια τῶν τυράννων στὸ νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ του.

Ὁ Κούρτ σὲ λίγο μετάνοισε γιὰ τὸ ἐγκλημά του καὶ ἀπόλυσε τοὺς συντρόφους τοῦ Κοσμᾶ καλογέρους.

Ὁ Ἄλη πασᾶς ἄμα ἐγίνε στὴν Ἡπειρο Βεζύρης, δὲ λησιμόνησε τίς προφητεῖες πού τοῦ εἶπε στὸ βουνὸ τῆς Λέκλας ὁ πάτερ-Κοσμᾶς. Μπαίνοντας στὸ Μπεράτι διάταξε τὸ Δεσπότη νὰ ξεθάψουν τὰγια λείψανά του ἀπ' τὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Κολικόντασι καὶ νὰ χτίσουν μοναστήρι στ' ὄνομά του. Ἐδῶκε καὶ αὐτὸς χρήματα γιὰ ν' ἀσημώσουν τὴν ἁγία κᾶρα του. Σῶζονται ἀκόμα καὶ εἶναι δημοσιευμένες οἱ ἐπιστολὲς τοῦ τυράννου στοὺς κάτοικους τοῦ Μπερατιοῦ πού λένε νὰ μαζέψουν τὰ χρήματα καὶ χτίσουν τὸ μοναστήρι.

Κι ἀλήθεια ἡ ἐπιθυμία τοῦ Ἄλη πασᾶ ἐγίνε. Τὸ μοναστήρι χτίστηκε καὶ ἡ ἁγία κᾶρα τοῦ πάτερ-Κοσμᾶ ἀσημώθηκε τὰ κόκκαλά του τάθαψαν στὴν ἁγία τράπεζα τῆς ἐκ-

κλησίας ἀποκάτω. Κάποτε ὁ τύραννος ἀπὸ σεβασμὸ πῆρε στὰ Γιάννινα τὴν ἀσημωμένη κᾶρα τοῦ Κοσμᾶ καὶ τὴν πέρασε τρεῖς φορὲς στὰ γένηια του. Οἱ πιστοὶ Τοῦρκοι τὸν κατηγόρησαν γιὰ ἄπιστο· ὁ ἔξυπνος δὲμος πασᾶς εἶπε: φέρτε μου ἕνα Μουσουλμάνο σὰν αὐτὸν τὸ χριστιανὸ νὰ τοῦ φιλήσω καὶ τὰ πόδια, καὶ τοὺς ἀποστόμωσε.

Κανένας ρασοφόρος δὲν ἀπόχτησε τέτοια ἐπρροή στὸ ἔθνος τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας, ὅσην ὁ πάτερ-Κοσμᾶς, ὁ Αἰτωλός. Ἡ μνήμη του εἶναι ζωηρὴ καὶ σήμερα στὸ λαό, ἂν καὶ πέρασαν τόσα χρόνια ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατό του. Τὸν ἀποθανάτιζει ὁ θρόλος σ' ἔλα τὰ χωριά τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπειροῦ ὅπου πέρασε καὶ διδάξε. Στὸ ξώφυλλο παλιοῦ Μηναίου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Κηπουριοῦ (κοντὰ στὰ Γρεβενὰ) εἶναι γραμμένο τὸ σημεῖωμα: «ἔτος 1775 ἐπέρασεν ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς καὶ διδάξε τὸν κόσμον». Σ' ἄλλο Μηναῖο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Μπόζοβου «1775 ἐπέρασεν ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς καὶ διδάξε τὸν λαὸν καὶ τοὺς εἶπε νὰ μὴν περηφανεύονται, νὰ πέσουν σὲ προσευχὴν εἰς τὸν θεόν.» Στὴν Παρακλητικὴ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἰδίου χωριοῦ: «1778 ἐπέρασεν ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς καὶ διδάξε τὸν κόσμον. Ἀναγνώστης Παπαθανάση.»

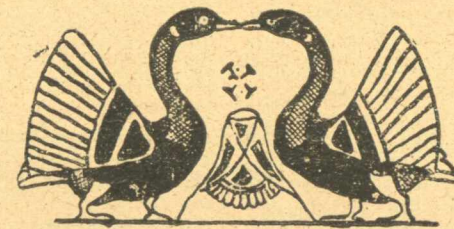
Σὲ πολλὰ χωριά δείχνουν τοὺς σιδερένιους σταυροὺς πού ἔμπηξε πάνω σὲ δέντρα ὁ Ἅγιος γιὰ ὑμνησὴ πὼς πέρασε, καὶ ἄλλοι θυ-

μούνται τίς προφητεῖες πού εἶπε. Κι οἱ Τουρκαρβανίτες ἀκόμα πανηγυρίζουν στὴ μνήμη του (24 Αὐγούστου) καὶ σέβονται γι' Ἅγιο τὸ Τσομπάν-μπαμπᾶ πού πέρασε καὶ δλόγησε τὸν τόπο τους.

Ὁ μαρτυρικός του θάνατος ἀποθανάτισε τὸ ὄνομά του, ἔκαμε ἀθάνατους καὶ τοὺς λόγους πού κήρυξε. Σῶζονται ἀκόμα σὲ χειρόγραφα καὶ δημοσιευμένες οἱ ἀπλὲς καὶ χαριτωμένες διδαχὲς του.

Πηγές: 1) Ἀκολουθία καὶ βίος τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ Ἱερομάρτυρος καὶ ἱσαποστόλου ὑπὸ Σαπφείρου Χριστοδουλίδου τοῦ ἐκ Γραμμένου 2) «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Σάθα (Τόμ. Γ. σ. 487-493). 3) «Κοσμᾶς Αἰτωλός καὶ ἱσαπόστολος, (1714-177), βίος καὶ ἔργα αὐτοῦ, (ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ μελέτη)» Τρυφ. Εὐαγγελίδου. 4) «Διδαχαὶ τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν διδασκάλου καὶ ἱεροκήρυκος Κοσμᾶ τοῦ ἱερομάρτυρος, κηρυχθεῖσαι κατὰ τὸ 1777, μετὰ τῆς ἀκολουθίας καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ» Γ. Ἀποστολιᾶ. 5) «Φωνὴ τῆς Ἡπειροῦ» ἔτος 1807. 6) «Ἀκρόπολις» 1^ο, 9 καὶ 20 τοῦ Μάη καὶ 14 τοῦ Ἰουνίου 1913. 7) «Ἔθνος» 18 καὶ 19 Ὀκτωβρ. 1927 8) Ἡ προφορικὴ παράδοση ἄγραφη καὶ σὲ σημεῖωματα γραμμένη. καὶ 9) Δελ. Ἱστορ. καὶ Ἑθν. Ἑταιρ. Τόμ. Ε'. 1896.

Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

1) Ὄντας ἔκανε τὴν τελευταία περιοδεία 1779.
2) Ὁ ἴδιος πού ἄλλοτε τοῦ χάρισε τὸ κατηφένιο θρονίον.

ΒΙΚΕΝΤΙΟΣ ΔΑΜΟΔΟΣ

ΕΝΑΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΜΑΣ ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ⁽¹⁾

Όλοι βέβαια τὸ ξέρουμε καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ, πὼς ἓνα ἀπὸ τὰ μέσα γιὰ νὰ γνωρίσει κανεὶς τὴν πατρίδα του καλλίτερα καὶ νὰ τὴν κάνει πιὸ γνωστὴ στοὺς ἄλλους εἶναι καὶ ἡ μελέτη τῆς ἐπιστημονικῆς, λογοτεχνικῆς καὶ φιλολογικῆς τῆς δράσεως. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτον κ' ἐγὼ ἠθέλησα πιστεύοντας πὼς δὲ θὰ χάσω τὸν κόπο μου νὰ κάμω γνωστὴ μιὰ φυσιογνωμία πὺ ἔχει ἄμεση σχέση μετὰ τὴ σημασία καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς πατρίδας του, τὸ Βικέντιο Δαμοδό, ἓνα ἐκλεκτὸ τέκνο τῆς Κεφαλλονιάς, μεγάλο λόγιό καὶ σοφὸ δάσκαλο στὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας πὺ ἔζησε.

Ἐχω τὴ γνώμη πὼς ἂν ἴδουν τὸ φῶς οἱ βιβλιοφίλοι ὅλων ἐκείνων πὺ διακρίθηκαν στὰ γράμματα ἐκείνη τὴν πραγματικὰ σκοτεινὴ ἐποχὴ, καὶ ἐξηγηθῆ τὸ ἔργο τους, θὰ διαφωτισθῆ μία περίοδος τοῦ ἔθνους μας πὺ εἶναι ἀκόμη δυστυχῶς σχεδὸν ἀγνωστὴ καὶ ἀνεξερευνήτη.

Πολλοί, πάρα πολλοί, πὺ πρόσφεραν πολλὰς κ' ἀξιόλογες ὑπηρεσίες ἀμέσως στὴν ἐπιστήμη καὶ τὴ φιλολογία κ' ἔπειτα στὸ γένος ὁλόκληρο, μένουν ἀγνωστοὶ ἢ παύονται ἐν μιᾷ θεῶσῃ στὴν ἱστορία τῆς Λογοτεχνίας πολὺ κατώτερη ἴσως ἀπὸ κείνη πὺ θὰ τοὺς ἔπρεπε. Ἀπ' αὐτὰ ὅλα παρακινήθηκα γιὰ νὰ κάμω πιὸ γνωστὸ τὸ σοφὸ αὐτὸ συμπολίτη, μιὰ ἀπὸ τὶς καλλίτερες φυσιογνωμίες τῆς Κεφαλλονιάς, πὺ ἔχει νὰ δείξει μέσα σ' ἄλλους πὺ ἔβγαλε πνευματικὸς ἀγωνιστὴς στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Βικέντιος Δαμοδός, γεννήθηκε τὸ

1679 στὰ Χαυριάτα, σ' ἓνα χωριὸ τῆς επαρχίας Πάλης τῆς Κεφαλλονιάς.

Τὸν πατέρα του τὸν ἔλεγαν Φραγκίσκο καὶ τὴν μητέρα του Φιλανδρά, τὸ γένος Μοσχοπούλου.

Ὁ Φραγκίσκος Δαμοδός, ἦταν ἀπόγονος ἄλλων ξένων, δὲν ξέρουμε πὼς τοὺς ἔλεγαν, πὺ ἦλθαν ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας στὴν Κεφαλλονιά γιὰ νὰῶρουν ἄσυλο ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας πὺ τοὺς κληρονομήσαν ἐκεῖνα τὰ χρόνια κατεβαίνοντας στὰ γειτονικὰ μέρη τῆς πατρίδας τους. Μέσα σ' αὐτοὺς ἐξάπαντος θὰ ἦταν καὶ ὁ πατέρας τοῦ Φραγκίσκου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴ Μεθώνη τῆς Μεσηνίας ἦρθε στὴ Κεφαλλονιά κατὰ τὸ 1590—1600 καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ κάστρο τοῦ Ἀργοστολίου, Ἀη-Γιώργης.

Ἔτσι ἐξηγεῖται γιὰτὶ ἐπῆρε τὸ ψευδώνυμο αὐτὸ Δαμοδός (2) καὶ γιὰτὶ τὸν ἔγραψαν οἱ Ἑνετοὶ στὸ Libro d' oro ἐπειδὴ κατοικοῦσε στὸ Κάστρο. Δὲν ξέρουμε ἀκριβῶς ποῖο χρόνο ἐγκαταστάθηκε ὁ Φραγκίσκος στὰ Χαυριάτα, πιθανῶς τὸ 1670 ἀπάνου κάτου, ἂν ἦταν ὁ πρῶτος πὺ ἐγκαταστάθηκε, ἢ καὶ λίγο ἐνωρίτερα καὶ κεί παντρεύτηκε τὴ Φιλανδρά καὶ τὸ 1679 ἀπόχτησε τὸ Βικέντιο. Τὶ ἐπαγγέλμα εἶχε ὁ Φραγκίσκος μπο-

(1) Ἡ παραπάνω μελέτη εἶναι μιὰ διάλεξη πὺ ἐγίνε στὴ μεγάλη αἴθουσα τῆς Φιλοσ. σχολῆς γιὰ τὸν «Ἀκαδημαϊκὸ Ὀμιλὸ» τῆς 31 Μαρτίου 1928.

(2) Damodon = ἀπὸ τὴ Μεθώνη. Αὐτὸ τὸν τίτλο τοῦ ἔδωκαν οἱ Ἑνετοὶ κ' ἔπειτα κατ' ἀναλογία μετὰ ἄλλα ἐπώνυμα πὺ εἶχαν τὴν ἴδια προέλευση, ὅπως Ζακυνθός, Καραντηνός κ. ἄ. ἐξελληνίσθη καὶ ἔγινε Νταμοδός ὅπως τὸ λέει ἀκόμη ὁ λαός, καὶ ἔπειτα Δαμοδός.

ροῦμε νὰ συμπεράνουμε· θὰ ἦταν γεωργός καὶ γι' αὐτὸ δὲ θὰ ἦταν σὲ πολὺ καλὴ οἰκονομικὴ κατάσταση. Μ' ὅλα ταῦτα ὁ μέγας ζῆλος τοῦ Βικέντιου γιὰ τὰ γράμματα, ἢ μεγάλη του ἐπιμέλεια καὶ ἐπιμονὴ γιὰ πλατύτερη μόρφωση ἐπέισανε τοὺς γονεῖς του νὰ τὸν στείλουν ἔξω στὴ Βενετία γιὰ νὰ σπουδάσει ἀνώτερα μαθήματα.

Ἄν ἔσπουδασε στὴν Ἑλλάδα, δὲν τὸ ξέρουμε· ἀλλὰ μόνο πὼς σὲ μικρὴ ἡλικία ἐπῆγε στὸ Φλαγγινιανὸ Φροντιστήριον στὴ Βενετία. Ἐκεῖ μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια καὶ μετὰ τὴν ἐξαιρετικὴ διάνοια πὺ τὸν ἐχαρακτήριζε παρακολούθησε τὰ μαθήματα πὺ ἐδίδασκαν κ' ἐπῆρε τὶς πρῶτες γνώσεις. Ἀλλὰ ἢ μεγάλη του φιλομάθεια δὲν τὸν ἄφησε νὰ μένει ἐδῶ κ' ἀποφάσισε νὰ πάει καὶ σ' ἄλλο ἀνώτερον σχολεῖο στὴν Ἰταλία. Πραγματικὰ ὁ νεαρός ἀλλὰ πολὺ ἔξυπνος Βικέντιος, ὀπλισμένος μετὰ τὰ πρῶτα γράμματα ἐπῆγε στὴν Ἰταλία, στὸ Γυμνάσιον τοῦ Παταβίου καὶ ἐκεῖ παρακολούθησε ἀνώτερα μαθήματα φιλοσοφίας καὶ νομικῆς πρὸ παντός, ἀλλὰ συνάμα θεολογίας καὶ ρητορικῆς καὶ φιλολογίας, γιὰ νὰ γίνῃ τέλειος καὶ νὰ χορτάσῃ τὴ μεγάλη δίψα πὺ εἶχε γιὰ νὰ μάθῃ.

Στὸ Πατάβιο ἀρίστεψε στὰ νομικὰ καὶ τὰ φιλοσοφικὰ κ' ἔπειτα γύρισε μετὰ τὸ στέφανο τῆς Νομικῆς, πὺ ἀπόχτησε, στὴν πατρίδα του.

Ἦξερε καλὰ πὰ καὶ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ καὶ τὰ Λατινικὰ καὶ τὰ Ἰταλικὰ πολὺ καλά.

Στὴν Κεφαλλονιά πὺ ἦρθε, ἄρχισε τὸ δικηγορικὸ του στάδιον, πὺ πάντα διέπρεπε σ' αὐτὸ κ' ἐκινούσε τὸ θαυμασμὸν κ' ἰ τοὺς ἐπαίνοους ὅλων. Δὲν ἔμεινε πολὺ ὅμως, γιὰτὶ ἦταν ἢ αἰτία καὶ στὴ φυλακὴ ἀκόμη γι' αὐτὸ νὰ τὸν βάλουν οἱ Ἑνετοὶ κυρίαρχοι καὶ νὰ τὸν βρῆσουν ὅπως δὲν ἔπρεπε. Ἐνα ἐπεισόδιον μετὰ τοῦτον Ἑνετὸ προνοητῆ (1) τὸν ἔκαμε ν' ἀφήσῃ τὸ δικηγορικὸ στάδιον καὶ νὰ στραφῆ ἐκεῖ πὺ ἦταν ὁ προορισμός του καὶ ἐκεῖ πὺ ἐξαιρετικὰ πτυθυμοῦσε.

Δὲν ἦταν ὅμως μόνος αὐτὸς ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ ἄλλος σοβαρώτερος. Στὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὅπως καὶ σὲ πολλὰς ἄλλες τὸ δίκιον ἦταν ὅπου ἦταν καὶ ἢ δύναμις. Ὁ δυνατὸς εἶχε τὸ δίκιον μετὰ τὸ μέρος του. Οἱ δικηγόροι ἄλλο δὲν ἔκαναν τότε παρὰ νὰ ἀπατοῦν τὸ δυ-

στιχισμένον λαὸν καὶ νὰ τοῦ πίνουν τὸν κόπο του χωρὶς ποτὲ καὶ νὰ τὸν ὑπερασπίζον σὰν ἀδύνατον. Ὅπως λέει καὶ ὁ Μαζαράκης πολὺ χαρακτηριστικὰ (1).

«Οἱ νόμοι ἦσαν τόσα ὑφάσματα ἀράχνης, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπνίγετο κάθε μικρὸν ἔντομον καὶ τὰ διέσχίζεν εὐκόλως κάθε σῶμα βαρὺ». Τέτοιες ιδέες ἐπικρατοῦσαν. Ὁ λαὸς ἀγράμματος καὶ ἀδικημένος. Δὲ μποροῦσε ὅμως παρὰ νὰ βρεῖ κ' αὐτὸς ἓνα προστάτη, ἓνα ὑπερασπιστὴ μετὰ διαφορετικὰς ιδέες ἀπὸ τὶς τότε, κ' αὐτὸς ἦταν ὁ σοφὸς Δαμοδός. Ὁ Βικέντιος αὐτὸ υἰοθέτησε γιὰ κύριον σκοπὸν τὴν ζωὴν του τώρα. Ἰῶς νὰ σπείρῃ τὴ μόρφωση, πὼς νὰ διδάξῃ τὰ γράμματα μ' ἓνα τέτοιον τρόπο πὺ νὰ μποροῦν οἱ περισσότεροι νὰ τὰ μάθουν καὶ ὄχι οἱ λίγοι.

Ἐκατάλαβε καλὰ πὼς μέχρι τότε ὁ κακὸς τρόπος τῆς διδασκαλίας ἔκανε νὰ μένουν οἱ πολλοὶ ἀγράμματοι ὅλους διόλου. Θέλησε νὰ μορφώσῃ τὸ γένος ὁλόκληρον ἂν μποροῦσε καὶ γι' αὐτὸ παίρνει τὴν ἀπόφαση πὺ πῆρε, ἀπόφαση πὺ τὸν ἔκαμε νὰ ἐπιδράσῃ τόσο στὴν Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη, ὥστε πολὺ δίκαια νὰ θεωρηθῆ ἓνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἀναμορφωτὰς τῶν γραμμάτων στὴν Ἑλλάδα καὶ ἓν σ' ἀπὸ τοὺς κυριώτερους παράγοντες στὴ νεοελληνικὴ ἠθικὴ ἀναγέννηση.

Σκοπὸς του εἶπαμε πὼς εἶναι τώρα ὅσες γνώσεις εἶχε καὶ ὅσα ἤξερε νὰ τὰ μεταδώσῃ μετὰ τὸν καταλληλότερον τρόπο σ' ὅλους τοὺς ὁμοεθνεῖς καὶ στὸ λαὸν περισσότερον.

Γι' αὐτὸ ἀποτραβιέται στὸ μικρὸν χωριὸν, τὰ Χαυριάτα, καὶ ἀνοίγει ἐκεῖ τὴ σχολὴν του, πὺ ἐγίνε ξακουσμένη καὶ τόσο πολὺ ὠρέλγησε.

Ἀλλὰ, μὰς γεννιέται ἢ ἀπορία, πὼς δὲν ἐπροτίμησε μιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ πόλεις τὸ Ληξοῦρι ἢ τ' Ἀργοστόλι, ἀλλὰ προτίμησε ἓνα μικρὸν καὶ μακρισμένον χωριὸν γιὰ νὰ στήσῃ ἐκεῖ τὴν ἔδραν τῆς δράσεως του. Σ' αὐτὸ θὰ λάβουμε ἀμέσως ἀπάντησιν ἂν σκεφθοῦμε καὶ πάλι τὸ σκοπὸν του.

Δὲν θέλει νὰ ζεῖ μέσα σὲ ἀπατεῶνες καὶ μεγάλους, μέσα σὲ πόλεις πὺ βασιλεύει ἢ παραλυσία τῶν ἠθῶν καὶ ἢ πονηρία, ἐκεῖ πὺ δὲν τιμοῦν τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀρετή. Θέλει νὰ ζῆσιν μετὰ ἀνθρώπους ἡσυχούς, ἀθῶους ἔργατικούς κ' ἀπλοῦς, ὅπως ἦταν

(1) 'Ist. Fignator, Memoria Stetriche et crithche dell' isola di Kefallonia II, 234.

(1) Βιογρ. ἐνδ. Κεφαλλήνων σ. 142.

οί κάτοικοι του χωριού σ' ένα περιβάλλον που θα μπορούσε προσπαθώντας μ' όλη του τη δύναμη να μεταδώσει τις γνώσεις του, όχι για να ωφεληθεί υλικά, να πληρωθεί, ούτε για να επιδειχτεί και να τον επαινέσουν. Στο χωριό ακόμη έχει να προφυλάξει τους νέους που θα δίδασκε από την κακία και τη διαφθορά των πόλεων και να τους οδηγήσει δείχνοντάς τους για μίμηση το καλό παράδειγμα των εργατικών και άκακων χωρικών.

Στο χωριό θα εύρισκε τόπο για περιπάτους και μελέτες βοτανικές ή άλλες και δε θα είχε κανένα να τον ταράξει ούτε προνοητή ούτε κανένα άλλο άρχοντα Ένετό. Τώρα για να καταλάβουμε τη μεγάλη σημασία που είχε η σχολή του πρέπει να πούμε με λίγα λόγια ποιά ήταν η κατάσταση των γραμμάτων τότε, ποιές σχολές έλειτουργούσαν και τί διδάσκον αι σ' αυτές.

Είμαι γνωστό βέβαια πως εκείνα τα χρόνια λειτούργουσαν μερικά γυμνάσια στην Ελλάδα όπως π.χ. στα Ιωάννινα, στην Πάτρα, στη Θεσσαλονίκη, στη Χίο, Σίφνο, Βυζάντιο, Σμύρνη και μερικά άλλα κατώτερα.

Αλλά τί έδιδασκαν σ' αυτά; Θε λογικά μαθήματα, σχολαστική φιλοσοφία με διδύγματα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη ανακατωμένα. Έξ' απ' αὐτούς τους δύο πατέρες της Ελληνικής φιλοσοφίας δεν έπροχωρούσε ή διδασκαλία στην έρευνα της πραγματικότητας του τόπου και των προβλημάτων της εποχής κι' είχε έναν άφορητο θεωρητικό χαρακτήρα κι' έτσι δεν είχε καμιά πραγματική επίδραση στη ζωή των σπουδαστών.

Αλλά σαν να μὴν έφθανε το πρώτο, ή διδασκαλία γινόταν με άθλιο τρόπο. Έξόν από την έλλειψη που είχαν στην παιδαγωγική μόρφωση ύστερούσαν και στη γλώσσα που μεταχειριζόντουσαν τότε κι' αυτό ήταν το μεγαλύτερο κακό της διδασκαλίας. Κολημένοι στην αρχαϊζουσα γλώσσα ένομιζανε πως μόνο με λέξεις και φράσεις στριφνές και άκατανόητες θα μπορούσαν να διδάξουν στους νέους τα ψηλά διδάγματα των Προγόνων. Έτσι στη μία δυσκολία που είχε ή διδασκαλία γιατί περιορίζονταν σ' ή νεκρή θεωρία επρόσθεσαν και άλλη με την άκατανόητη γλώσσα που μεταχειριζόνταν για να κάμουν επίδειξη, και δείξουν την ικανότητά τους για τα λόγια, την ευγλωττία

τους, χωρίς να ενδιαφέρονται πραγματικά και για τον άμόρφωτο λαό και μη δίνοντας καμιά σημασία στην άπλη του γλώσσα.

Αυτά όλα τα είχε παρατηρήσει ο Δαμοδός και δε μπορούσε να μείνει άσυγκίνητος. Κατάλαβε πως ή μέχρι τότε διδασκαλία κανένα δεν είχε άποτέλεσμα και γι' αυτό τον βλέπουμε, να άνοίγει νέο δρόμο τόσο στα διδασκόμενα μαθήματα, όσο και στη μέθοδο της διδασκαλίας.

Αλλά και γι' άλλο λόγο ο σοφός Βικέντιος έδίδασκε τις επιστημον. γνώσεις και περισσότερο τις φιλοσοφικές καλύτερα και άποτελεσματικότερα στην Ελλάδα. Για τη γλώσσα που μεταχειρίστηκε.

Όπως είπαμε και παραπάνω κατά τους χρόνους του Δαμοδού κανείς δεν έτόλμησε να γράψει σε άλλη από τη στριφνή και νεκρή αρχαϊζουσα! Πρώτος αυτός έπειτα από το Σοφριανό, το Μηνιάτη, το Σκουφο και δυο τρεις άλλους μεταχειρίζεται την άπλη γλώσσα, όχι μόνο στη διδασκαλία του, στον προφορικό δηλ. λόγο, αλλά και στα συγγράματά του.

Πρώτος καταδέχεται να μεταχειριστεί φράσεις από τη γλώσσα που μιλούσαν τότε γιατί θέλει να φανεί ωφέλιμος, θέλει να τον καταλάβουν όπως μās λέει στο Προοίμιο της λογικής του: «Αν τινος, λέει ο ίδιος, θέλει να μάθη ήν άφορητήν όπου με παρεκίνησε να συνθέσω την λογική μου εις την άπλην διάλεκτον, πράγμα έως τώρα άσυνήθιστον, ή αίτία είναι ή μεγάλη ωφέλεια, όπου από την επιστήμην τούτην λαμβάνει ή ρητορική τέχνη.

Έγώ επιθυμώνας να ωφελήσω κάθε λογής άνθρωπον από το γένος μας σύνθεσα το βιβλίον της ρητορ. τέχνης εις την κοινήν γλώσσαν και στοχαζόμενος ύστερα πόσον είναι αναγκαία διά την ευγλωτίαν ή Λογική ήθέλησα να συνθέσω και τούτην διά να άνοίξω πλατυτέραν την όδον εις την άπόκτησιν της ρητορικής».

Το 1720 άπάνου κάτου άρχισε τη διδασκαλία του στη σχολή του (1).

(1) Η σχολή του αυτή βρισκόταν στο άπάνου μέρος του χωριού κοντά στο σημερινό σχολείο. Ίχνη της τώρα δεν σώζονται. Μολαταύτα οι κάτοικοι του χωριού ξεέρουν καλά τη θέση που ήταν τώρα εκεί σ' ν' ένας κήπος περιτοιχισμένος από τοίχον. Έδώ και λίγα χρόνια, όπως λέγει ο γεροντότερος, έπήγαιναν πολλοί ξένοι για να επισκεφθούν τα έρείπια της σχολής ενός από τους δασκάλους του γένους μας.

Έκει δίδασκε Φιλοσοφία και Ρητορική περισσότερο, αλλά και Θεολογία επίσης, γιατί πλὴν αὐτῶν, και τῶν Μαθηματικῶν άκόμη ήταν γνώτης όπως μās δείχνουν τα συγγράματά του. Μαθητές είχε πολλούς όχι μόνο από όλη την Κεφαλλονία, αλλά και από άλλα ξένα μέρη και μάλιστα πολύ μακρυσμέ σ. Έτσι αναφέρονται Κεφαλλονίτες μαθητές του ο Αντώνιος και Μιχαήλ Μοσχόπουλοι από το ίδιο χωριό (1). Ο Ιωακείμ Φωκάς, ο Ζήσιμος Περιστιάνος Φιλόσοφος και Θεολόγος, ο Μιχαήλ Φραντζής διπλωματούχος των Φυσικομαθηματικῶν και της Ιατρικής στο Πανεπιστήμιο της Πορτογαλλίας, ο Άγγ. Τσουλάτης Ιατροφιλόσοφος, ο Χρυσάνθος Κεφαλάς, Νικόδημος Καρούσος, Άγάπιος Λοβάρδος διευθυντής του Φλαγγινιανού Φροντιστηρίου και άλλοι.

Από τους ξένους σπουδαιότεροι είναι ο Κερκυραϊός Ευγένιος Βούλγαρης, (2) που έγραψε το Θεολογικό του συνοψίζοντας εκείνο του Δαμοδού του δασκάλου του.

Βλέπουμε λοιπόν πως ή σχολή του Δαμοδού ήταν γνωστή σ' όλη την Ελλάδα και γι' αυτό μαζεύονται απ' όλα τα μέρη νέοι για να ακούσουν τη διδασκαλία του και να μορφωθούν μ' ένα τρόπο καλλίτερο. «Η σχολή του ήταν κοινή δι' όλων την Ελλάδα», όπως τη λέει ο Γ. Φιλήμων. Μαζι μ' αυτό βλέπουμε και την ύπόληψη που είχε ο Δαμοδός για τη μεγάλη του μόρφωση, αφού τόσοι νέοι άφιναν τις πατρίδες τους, όσο μακρὰ κι' αν ήταν, για νάρθουν σ' ένα μικρό χωριό μακρυσμένο κι' άπόκεντρο χωρίς καφενεϊα, χωρίς ξενοδοχεία, μόνο και μόνο για να έμπιστευθούν τον έαυτό τους σ' έναν άνθρωπο που μόνο τον είχαν ακούσει για να τους μορφώσει όπως αυτός ήθελε. Και δεν έκαναν άσκημα. Γιατί πραγματικά όπλιζόνταν με γνώσεις πολλές και καλές, ώστε να

σπουδάσουν στην Ευρώπη ύστερα και έσιν' αναπτυχτούν στα γράμματα και να ωφελήσουν πολύ όλόκληρο το γένος.

Στα Χαιριάτα ο Βικέντιος σαν άλλος Σωκράτης άφιερώθηκε στη μόρφωση των νέων που τον πλησίαζαν κάνοντας πολλές συζητήσεις έ ιστορμονικές, σε περιπάτους και έκδρομες που έκανε στην έξοχή, όπως λέει ή παράδοση, βοτανικές μελέτες και άλλες συζητήσεις στα τραπέζια που έκανε σ' όσους λόγιους τον επισκεπτόνταν γιατί οι χωριανοί του άκόμη το λέει, πως «πολλοί σπουδασμένοι έρχότανε από όλον τον κόσμο για ν' ακούσουνε ο Δαμοδό, αυτό το μεγάλο κεφάλι.

Με μεγάλο ζήλο, δίδαξε στη σχολή του 32 όλόκληρα χρόνια μέχρι το 1752 που πέθανε χωρίς να επιδιώξει κανένα άλλο σκοπό να κερδίσει χρήματα ή να επιδειχτεί, γιατί ξερούμε πως πέθανε πολύ φτωχός, αλλά, όπως λέει ο ίδιος «Επιθυμώνας να ωφελήσει κάθε λογής άνθρωπον και να ανακαινίσει το έλεϊνόν γένος». Το 1752 λοιπόν πέθανε και τον έθαψαν τιμητικά και μ' ευγνωμοσύνη μέσα στην εκκλησία του χωριού, σε ποιά ακριβώς μέρος δεν ξερούμε. Στη μέση της εκκλησίας έβαλε μια πλάκα ο Γεώργ. Τυπάλδος Κοζάκης με την επιγραφή:

ΜΝΗΜΑ ΤΟΔΕ ΣΟΦΙΑΣ
ΒΙΚΕΝΤΙΟΥ ΔΑΜΟΔΟΥ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΑΡΙΣΤΟΥ.
1679—1752.»

Άλλη άναμνηστική μαρμάρινη πλάκα κρέμασε στον τοίχο της εκκλησίας απ' έξω ο Παναγής Τσιτσέλης το 1904 από εκτίμηση στο Δαμοδό, για να μείνει αυτή αν χαλάσει εκείνη που είνε μέσα στην εκκλησία. Άπάνου έγραψε:

«Βικέντιος ο Δαμοδός.

Έν τῷ ναῷ τούτῳ

τὸν αἰώνιον ὕπνον κοιμᾶται

Γεώργιος Γεωργίου Τυπάλδος Κοζάκης

Εἰς μνημόσυνον τοῦ σοφοῦ μάρμαρον

Κατέθεσεν ἐν μέσῳ δαπέδῳ τοῦ Ναοῦ

Τῆς πλακῶς ὁμοῦ ταύτης

διὰ προστριβῆς τῶν ποδῶν

φθειρομένης τὴν ἄλλην ταύτην

προσφορώτερον

ᾧδε εὐλαβῶς ἀνατίθησι τῷ 1904 (1)

Παναγῆς Γ. Τσιτσέλης.»

[Η οίκογένεια τῶν Δαμοδῶν παύει νὰ ἀνα-

(1) Ο πρώτος 1713—1788 έσπούδασε και στην Ιταλία και έπειτα έγύρισε και έγινε διάδοχος του δασκάλου του στη σχολή του και έδίδαξε σ' αυτή όχτώ χρόνια (1780—1788). Ο άλλος πάλι (1719—1801) έσπούδασε εκτός από το Δαμοδό και στην Ιταλία και έπειτα γύρισε στο Λεξούρι, όπου το 1793 άνοιξε σχολή και έδίδασκε Θεολογία ιδίως τον κλήρο μέχρι το 1801 που πέθανε.

(2) Οτι ο Βούλγαρης ήταν μαθητής του μās το λέει ο Βρετός «Νεοελλην. φιλολογία σ, 183 ο Σάθας εν Νεοελλ. φιλολ. 469 ο Chassiotis, «L'instruction publique chez les Grecs» σ.78κ.ά.

Ὁ Λαμοδός ἔγραψε καὶ πολλὰ συγγράμματα.

Τώρα ὁμως εἶναι ἄγνωστο; καὶ σὲ πολὺ κατώτερη θέση ἀπ' ὅ,τι θὰ τοῦ ἔπο. πε. Δυστυχῶς! Κι' αὐτὸ εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ τὸ καταλάβουμε, ὅταν σκεφθοῦμε ὅτι τότε δὲν ὑπῆρχαν οὔτε βιβλιοθήκες μεγάλες, οὔτε τυπογραφεῖα, ὥστε νὰ μᾶς σωθοῦν τὰ συγγράματά του. Ἀπ' ὅλα, εἰκοσι περίπου, τρία μόνον σωθήκαν κ' ἀπ' αὐτὰ μόνον τὰ δύο μπόρεσα νὰ δῶ τὴν Ρητορικὴν καὶ τὴν Λογικὴν του. Κι' αὐτὰ τὰ δύο ἀκόμη μποροῦν νὰ μᾶς δείξουν τὴν γνώσιν καὶ τὴν σκοπὸν εἶχε πὺρ ἐδίδασκει.

Γιατί, ἂν συνεχίσουμε τὸ προοίμιον τῆς Λογικῆς του βλέπουμε νὰ γράφει: «Πρόπει ὁμως νὰ ἠξεύρει καθένας πῶς ἀγκαλιὰ καὶ ὁ σκοπὸς μου εἶναι νὰ περιγράψω τὴν Λογικὴν καὶ εἰς τὸν τρόπον ὁποῦ τὴν ἐξηγοῦσιν οἱ περιπατητικοί. Ἐγὼ δὲν ἔχω γνώμην νὰ φυλάξω τῶν φιλοσόφων τούτων τὰς γνώμας καὶ νὰ τὰς κηρύξω ἀληθινὰς εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ νὰ περισφαλίσω εἰς τὸ παρὸν βιβλίον μὲ τὴν πρόπευσαν βραχυλογίαν καὶ καθαρότητα τοὺς κανόνας ἐκείνους μὲ τοὺς ὁποίους τελειώνεται τὸ λογικὸν ἔργον τῆς διανοίας».

Ἀπ' αὐτὰ τὰ λίγα λόγια τὰ τόσο ἀπλά ἀλλὰ μὲ νόημα, τοῦ σοφοῦ συγγραφέα, βλέπουμε πῶς ἀκολουθεῖ τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν πὺρ μέχρι τότε ἐδιδασκόνταν, ἀλλὰ δὲν μένει κολλημένος στὰ διδάγματα τῆς παρὰ μὲ ἓνα ἀνεξάρτητο τρόπο στὴ σκέψη του, καὶ στὴ διδασκαλίαν του, ὅπως ἦταν τότε γενικὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιστήμονες καὶ φιλοσόφους, προσπαθεῖ νὰ διδάξει τὴν Λογικὴν του.

Φαίνεται ἡ τάση πὺρ δίνει στὴ νέα φιλο-

φέρεται πῶρ ἀπὸ τὸ 1788 ὅπως βλέπουμε ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ. Λάθος ἔχει ὁ Η. Τσιτσέλης πὺρ λέει στὸ 1783. Ἀναφέρονται πολλοὶ Λαμοδοὶ κάτοικοι τοῦ ἴδιου χωριοῦ σ' αὐτὸν τὸν κώδικα καὶ ὄχι μόνον ὁ Ἀντώνιος πὺρ ἐσπούδασε κ' αὐτὸς στὸ Πατάβιο, ὅπως λένε ὅλοι, ὅσοι ἔγραψαν σχετικά. Ἀπ' αὐτὸ βλέπουμε πῶς μαζί μὲ τὸ Φραγκίσκο θὰ γκαταστάθηκαν καὶ ἄλλοι Λαμοδοὶ στὰ Χαν-
ριάτα].

σοφία καὶ στὴ διαφορειακὴ μέθοδο τῆς διδασκαλίας του. Καὶ γιὰ τὴν γλῶσσα πάλι τὴν ἀπλή πὺρ μειαχειρίζεται μᾶς μιλεῖ στὸ προοίμιον τῆς Ρητορικῆς του καὶ μᾶς δείχνει καθαρὰ τὸ σκοπὸν πὺρ ἔχει νὰ ἐκλαϊκεύσει. ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, τὴν Ἐπιστήμη, καὶ νὰ τὴν λέει: «Ἐγὼ λοιπὸν ἐσύνθεσα τὸ βιβλίον τοῦτο (τὴν Ρητορικὴν δηλ.) εἰς τὴν ἀπλήν γλῶσσαν διότι τὸν παρόντα καιρὸν δὲν πολιτεύεται εἰς τοὺς λόγους ἡ Ἑλληνικὴ φράσις ὄντες ὀλίγοι ἐκείνοι, ὅπου δύναται νὰ εἶναι ἀκροαταὶ τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου. Ἐπάσχισα νὰ παραδώσω τοὺς κανόνας τῆς θανάμαστικῆς τέχνης μὲ βραχυλογίαν καὶ καθαρότητα», καὶ συνεχίζει, «ὁ σκοπὸς μου δὲν εἶναι νὰ δείξω τὴν εὐγλωττίαν, ἀλλὰ νὰ δείξω τὴν τέχνην τῆς εὐγλωττίας. Ὁθεν δὲν ἔλαβα φροντίδα μήτε νὰ ὁμιλήσω μὲ εὐρυχωρίαν μήτε μὲ εὐφράδειαν καὶ νὰ στολίσω τὸ βιβλίον μὲ εὐμορφα λόγια...».

Στὴ ρητορικὴν του ὁ Λαμοδός μεταχειρίζεται παραδείγματα ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου Μηνιάτη ὅπως τὸν λέει καὶ τὸν ἀναφέρει συχνά. ἐπίσης ἀπὸ τὸ Δημοσθένει, Ἰσοκράτη φέρνει πολλὰ παραδείγματα καὶ στηρίζει τὴν διδασκαλίαν του. Ἀπ' αὐτὸ καταλαβαίνουμε πῶς εἶχε μελετήσῃ καλά καὶ ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ μάλιστα ρήτορες. Ἡ ἀπλότης καὶ καθαρότητα πὺρ δίνει στὴ γλῶσσα, καὶ ἡ καλὴ τοποθέτηση στὰ νοήματα κάνουν τὴν Ρητορικὴν του καὶ τὴν Λογικὴν ἀκόμη νὰ γίνονται εὐχάριστα ἀναγνώσματα σ' ὅποιον τὰ διαβάσει.

Μεταφέρω ἐδῶ ἓνα δυὸ χωρία ἀπὸ τὴν ρητορικὴν γιὰ νὰ δείξω τὸ ὕφος καὶ τὴν γλῶσσα.

Θέλοντας νὰ χαρακτηρίσει τὴν ρητορικὴν γράφει στὸ πρῶτον κεφάλαιον: «Εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα ἡ τέχνας ἀπὸ τὰς ὁποῖαις γίνονται πολλὰ θαυμάσια ἔργα εἰς τὸν κόσμον. Ὅμως δὲν εἶναι θαυμασιότερη τέχνη ἀπὸ τὴν Ρητορικὴν διότι μοναχὴ αὐτὴ ἔχει ἐξουσία ἐπάνω εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων μόνος ἐτούτης ἐδόθη ὅλη

ἡ δύναμις, νὰ κρατῆ τὸ βασίλειον εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς καὶ νὰ τὴν βιάσῃ νὰ δέχεται ἐκείνην τὴν κίνησιν, εἰς τὴν ὁποῖον τὴν ἔχει παρακινήσει· αὐτὴ εἶναι ὁποῦ εἰς τὰ δικαστήρια μὲ βροντῶσαν φωνὴν ζωγραφίζῃ στὸ πρόσωπον τῶν κριτῶν τὴν ταράχην τῆς καρδίας· αὐτὴ ὁποῦ ἀνάπτει ὄλες τὰς φλόγες τῆς ὀργῆς διὰ τὰ κατακαύση τῶν παραβατῶν τὴν ἀνομίαν. Αὐτὴ εἶναι ὁποῦ εἰς τὰς δημηγορίας· τώρα ὑψώνει τὰς ἐλπίδας, τώρα κράζει τοὺς φόβους, τώρα σκεπάσει ἀπὸ ἐντροπὴν τὰ ὄμματα τῶν ἀκροατῶν. Αὐτὴ εἶναι τέλος ὁποῦ εἰς τὰς πανηγύρεις ἐπαινεῖ τῶν ἡρώων τὴν ἀρετὴν καὶ ὑβρίζει τῶν πονηρῶν τὴν κακίαν.»

Καὶ πάλι τὸ λέω πῶς εἶναι δυστύχημα γιὰ τὸ μᾶς ἐσώθηκε ἄλλο του σύγγραμμα ἢ ἂν μᾶς ἐσώθηκαν εἶναι χειρόγραφα στὶς διάφορες βιβλιοθήκες καὶ γι' αὐτὸ δὲ μποροῦμε ἀκόμη καλύτερα νὰ ἐννοήσουμε τὸ σῆμα πρὸ πάντων τῶν φιλοσοφικῶν καὶ τῶν θεολογικῶν πὺρ ἐδίδασκει.

Στὸ τελευταῖον κεφάλαιον λέει τὰ ἑξῆς: «Ἄλλο δὲ μᾶς λείπεται τὴν τώρα διὰ νὰ τελειώσωμεν τὸ ἔργον τοῦ ρήτορος παρὰ ἡ προφορὰ ὁποῦ εἶναι τὸ ὕστερον μέρος τῆς ρητορικῆς. Τούτη εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τοὺς ρήτορας, διατὶ εἶναι ὅλη ἡ ψυχὴ τοῦ λόγου καθὼς λέγει ὁ Δημοσθένης. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ὁποῦ δὲν προφέρουσι καλὰ τοὺς λόγους δὲν ἔχουσι τὴν ὀρθοῦσιν, μήτε τοὺς ἀκούουσι μὲ τὴν εὐχαρίστησιν. Ὅρίζεται λοιπὸν ἡ προφορὰ, ὁποῦ καὶ ὑπόκρισις λέγεται, μὲ προσάρκωσις τῆς φωνῆς καὶ κινήσεων κατὰ τὸν λόγον καὶ τὸ πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον ὁμιλεῖ ὁ ρήτορ.» Καὶ συνεχίζοντας λέει τὴν ἀπαιτεῖ ἡ καλὴ προφορὰ. Τὸ χρωματισμὸ τῆς φωνῆς καὶ τὴν ἀνάλογον κινήσιν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καλύτερα κανεῖς, λέει ἀθαίνῃ παρακολουθώντας τοὺς καλὸς ρήτορας, ὅταν μιλοῦν. Θὰ ἦταν πολὺ σημαντικό νὰ ξεύραμε ὅσα ἔγραψε γιὰ τὴν γνώσιν ὅλων τῶν ἔργων του θὰ μᾶς βοηθοῦσε νὰ κατανοήσουμε τὴν ἐποχὴ πὺρ ἔζησε ὁ Λαμοδός καὶ θὰ στέκονταν ἓνα βοήθημα γιὰ νὰ γνωρίσουμε καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας καὶ μ' αὐτὴ τὴν ἀ-

ληθινὴν εἰκόνα τῆς διανοητικῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως τοῦ ἔθνους. Ἄς εὐχηθῶμε νὰ κατορθωθεῖ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα· νὰ γίνουμν γνωστὰ δηλ. ὅσα βιβλία εἶναι σκοπισμένα στὶς διάφορες βιβλιοθήκες καὶ μέχρι τώρα ἀποτελοῦν μοναχὰ ἓνα λόγο γιὰ νὰ περηφανεύται ὁποῖος τᾶχει γιὰ τὴν παλαογραφικὴν τὸν ἀξία.

Μὲ ὅσα εἶπαμε καὶ μὲ τὰ χωρία τοῦ Λαμοδοῦ πὺρ ἀναφέραμε νομίζουμε πῶς ἐδώσαμε μὲ εἰκόνα τῆς σημασίας πὺρ εἶχε ὁ σοφὸς αὐτὸς γιὰ τὴν ἑλληνικὴν πνευματικὴν ζωὴν. Κ' ἔπειτα ἀπ' ὅλ' αὐτὰ δὲ θὰ φανεῖ ἴσως μεγάλο ἂν ποῦμε πῶς ἦταν καὶ αὐτὸς ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερος παράγοντες διαφωτισμοῦ τὴν ἐποχὴ τῆς δουλείας. Ἡ γλῶσσα πὺρ μεταχειρίστηκε, τὰ μαθήματα πὺρ ἐδίδαξε καὶ ἡ νέα μέθοδος πὺρ ἀκολούθησε στὴ διδασκαλίαν του μᾶς ἀναγκάζουν νὰ τὸν παραδεχοῦμε ὡς τέτοιον.

Κι' αὐτὸ δὲν τὸ λέμε μὲς μόνον οὔτε γιὰ πρώτη φορὰ, γιὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι τὸ εἶπαν καὶ τὸ ἐτόνισαν πρῶτύτερα. Ἐστὶ ὁ Ἰω. Φιλήμων (1) λέει γιὰ τὸ Λαμοδὸν τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά.

«Τὴν πρῶτην ἐπάνοδον τῶν μθίσεων εἰς τὴν Ἑλλάδα θεωροῦμεν διὰ τοῦ Λαμοδοῦ τῆς Κεφαλληνίης· εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σχολὴν του, κοινὴν δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, παρέδιδεν οὗτος καὶ ἀνώτερα μαθήματα. Διὰ τῆς προσφυοῦς μεθόδου τῆς παραδόσεως του ἀνέδειξεν εἰς διάστημα ὀλίγων ἐτῶν πολλοὺς καὶ καλοὺς μαθητάς...» Ὁ Παράνικας (2) λέει τὰ ἴδια ἀπάνω κάτω καὶ ἐπαινετικὰ γιὰ τὴν σχολὴν τοῦ Λαμοδοῦ. «Πεὶ δὲ τὰ τέλη ταύτης τῆς Ἐκατονταετηρίδος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ', Βικέντιος ὁ Λαμοδός ἐν Ἰταλίᾳ ἐκπαίδευθεῖς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ νομικὰ ἐπανελθὼν εἰς Κεφαλληνίαν ἠνέωξε σχολὴν κοινὴν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀπανταχόθεν αὐτῆς μαθητῶν συρροόντων· διδάσκων κοινὴν γλῶσση καὶ κατὰ νέαν μέθοδον ἀνώτερα μαθήματα· οὗ ἠκούσατο καὶ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις πρὸ τῆς εἰς Ἀρταν ἀποδημίας αὐτοῦ». Ἄν ἤθελα πολλοὺς μποροῦσα ἀκόμη νὰ ἀναφέρω πὺρ ἐκφράζονται μὲ τὸν ἴδιον τρόπο. Καὶ ὁ Η. Τσιτσέλης στὰ «σύμμικτά» του (σ. 900) λέει ὅτι ἡ σχολὴ τοῦ Λαμοδοῦ

1) Ἱστορ. δοκίμιον τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας σ. 61.

2) Σχεδιάσμα σ. 146.

καὶ ἡ σχολὴ ἐνὸς Ἀντωνίου Κορνάλβα εἶχαν τὸ ὄνομα «le due migliori Scuole di quell'epoca le più distinte et le più costose» δηλ. οἱ δύο καλύτερες σχολές καὶ οἱ πρὸ διακριτικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης. Καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀκόμη τὸ ἴδιο παραδέχονται (1).

Κι' εἴπειτα ἀπ' αὐτὰ δὲν διστάζουμε νὰ παραδεχθῶμε πὼς καὶ ὁ Δαμοδός ἦταν ἕνας ἀπὸ ἐκείνους πού με τὴν ἀξιόλογη δράση τους τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ τὴν τόσο ὀφελιμὴ γιὰ τὸ γένος μας, ἔχαμαν τὸν αἰόδιμο Κοραῆ νὰ φωνάζει τὸ 1807 «Ἡ εἶναι βέβαιον ὅτι ἐνεργεῖται τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀναγέννησις ἢ δὲν εἶναι τίποτε βέβαιον στὸν κόσμον(2)».

Μὲ τὰ λίγα αὐτὰ λόγια νομίζουμε πὼς κάτι μπόρεσα μὲ νὰ δώσουμε σχετικὸ μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Δαμοδοῦ καὶ μὲ τὴ δράση του. Μᾶς μένει νὰ ποῦμε λίγα γιὰ τὰ σπουδαιότερα συγγράμματά του, ὅσα ἐτυπώθηκαν καὶ ὅσα σώζονται χειρόγραφα στίς διάφορες βιβλιοθήκες. Αναφέραμε μέτροι τώρα τὴ Λογικὴ καὶ τὴ Ρητορικὴ. Αὐτὰ δημοσιεύτηκαν γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἑνετία τὸ 1759. Ἀντίτυπα βρῖσκουμε καὶ στὴν ἐθνικὴ μας βιβλιοθήκη. γ') ἔργο «πρῶξις κατὰ συντομίαν εἰς τὰς ρητορ. ἐρμηνεΐας» Κι' αὐτὸ τυπώθηκε στὴν Πέστη τὸ 1815. Ἐδῶ ὅμως δὲ σώζεται ἀντίτυπο κι' ἔτσι δὲ μπόρεσα νὰ τὸ δῶ. δ') «Λογικὴ διεξοδικωτῶ τέρω ἐλάττων καὶ μερίζων. 3) ε') «Φυσικὴ γενικὴ καὶ μερικὴ κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Καρτεσιου. (4) ζ') Μεταφυσικὴ. ζ') «Ἡθικὴ φιλοσοφία καὶ ἠθικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους» η') Ρητορικὴ ἀνάλυσις διδασχῶν τινῶν τοῦ Μηνιαίου. θ') «Δογματικὴ ἢ Θεολογία» ἢ «Θεολογικὸν» εἰς πέντε μεγάλους τόμους. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερο καὶ σπουδαιότερο

ἔργο του. Χειρόγραφό του σώζεται στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἑλλν. σχολείου στὴ Βιέννη. Τὸ εἶδε ὁ ἐκδότης τοῦ «Θεολογικοῦ» τοῦ Εὐγένιου Βούλγαρη, Ἀγαθάγγελος Λοντόπουλος καὶ τὸ περιγράφει στὰ προλεγόμενά του.

Γι' αὐτὸ ἄς ἀφήσουμε αὐτὸν νὰ μᾶς μιλήσει καὶ νὰ μᾶς τὸ περιγράψει «Τὸ Θεολογικόντοῦτο σύγγραμμα, λέει ὁ Λοντόπουλος, εὑρόντες κατ' εὐτυχίαν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιενναίας Ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ μελετήσαντες ἐκ τῶν ἐνότων τὰ κυριωδέστερα ἐθανυμάσαμεν τὸν ἀπέραντον θησαυρὸν τῶν γνώσεων, τὴν πολυειδῆ μάθησιν τοῦ ἀνδρός, τὴν ἀπλότητα καὶ γλυκύτητα τῆς φράσεως καὶ τὴν ἀκάματον αὐτοῦ φιλοπορίαν. Ἐνταῦθα καταφαίνεται ὁ Δαμοδός οὐ μόνον κλειδοκράτωι τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς ἱερᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐντριβέστατος περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς θεολογικὰς ἔριδας τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος».

Δημοσιεύει μάλιστα καὶ τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων του ἐκεῖ (1) καὶ τὸ δικαιολογεῖ αὐτὸ μ' αὐτὰ τὰ λόγια: «Οὐχὶ δὲ ἀπὸ σκοποῦ κρίνομεν καλὸν νὰ δημοσιεύωμεν ἐνταῦθα ὀλόκληρον τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων ἐν τῇ Θεολογίᾳ τοῦ αἰοδίμου Δαμοδοῦ ἵνα πεισθῶσιν οἱ ἑτεροδόξοι ἡμῶν κατήγοροι τὴν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ ἡ ἑλληνικὴ διάνοια καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐσχάτῃ ταπεινώσει, φιλοτιμηθῇ δὲ τις τῶν Εὐπόρων ὁμογενῶν, ὅπως σώσῃ ἀπὸ τῆς λήθης βαρῦτιμον Θεολογικὸν θησαυρὸν, εἰς ὃν οὔτε ὀλίγα οὔτε μικρὰ ὀφείλει ἢ καθ' ἡμᾶς Θεολογία».

Καὶ ἄλλα ἀκόμη ἔγραψε ι') «Περὶ τῶν δέκα ἐντολῶν» ια') Κυριακοδρομίον ιβ') «Περὶ μυστηρίων(2) ιγ') «Συμμορφία τινῶν λογιδρίων(3) ιδ') «τί δεῖ φρονεῖν περὶ τοῦ προσορισμοῦ καὶ περὶ τῆς ἀποδοκιμασίας ὡς ἀσφαλέστερον καὶ τῇ καθολικῇ πίστει σύμφωνον(4), ιε') «Προσθήκαι εἰς τὴν κατὰ

(1) Στὰ προλεγόμενα σ, ν'—οδ'.

(2) Γι' αὐτὰ περισσότερα καὶ γιὰ τὰ χειρόγραφα πού βρῖσκονται κ.λ.π. γράφει ὁ Η. Τσιτσέλης «Σύμμικτα» σ.114 ἐξ. τὰ ιγ'-ιζ' ὅμως δὲν τὰ ἀναφέρει. Αὐτὰ ἐγὼ τὰ εἶδα [σὲ καταλόγους χειρογράφων διαφόρων βιβλιοθηκῶν, πού δὲν τοὺς εἶχε ὑπ' ὄψει του ὁ Τσιτσέλης.

(3) Χειρόγρ. στὴ βιβλιοθήκη Μ. Σπηλαίου. ἰδ. κατάλογο κ. Ν. Βέη ἀρ. 106.

(4) Χειρόγρ. σώζεται στὸ Ἀγ. Ὁρός Ἰδ. καταλόγος Σ. Λάμπρου ἡριθ. 5739.

(1) Χιώτης, Ἱστορικὰ ἀπομν. τῆς Ἑπτανήσου σ', 380, Μαζαράκης, Βιογρ. ἐνδ. Κεφαλλήνων σ. 151 Marino e Nicolo Pignatorre Memorie Storiche et Critiche dell' isola di eCfalonia II, 234. «Ἐστία» 1887 ἀριθ. 357 κ. ἀ.

(2) ἔκδ. Ἰσοκράτους μέρος Α' σ. Υζ'.

(3) Χειρόγραφο τῆς ὑπάρχει καὶ στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη.

(4) Χειρόγραφο τοῦ Α' μέρους στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη.

πρῶξιν ἐρμηνεΐα, ις') «Πραγματεία ἐπιμελεστάτη περὶ τῶν προγυμνασμάτων τῆς Ρητορικῆς(1)» καὶ ιζ' Θέματά τινα τῆς Ρητορικῆς(2).

Ὁ Δαμοδός ἐλησημονήθηκε στὴν ἄλλη Ἑλλάδα μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς καὶ εἶπαμε τοὺς λόγους, ἀλλὰ δὲν ἔγινε τὸ ἴδιο καὶ στὴν ἰδιαίτερῃ του πατρίδα.

Στὴν Κεφαλλονιά δὲν εἶναι ἄγνωστος ὁ Δαμοδός. Μάλιστα στὴν ἐπαρχία Πάλης τὸν θυμοῦνται καὶ τὸν ἀναφέρουν μὲ ἐκτίμηση καὶ σεβασμὸ, σὰ μεγάλο φιλόσοφο. Τὸ χωριὸ τοῦ ἀκόμη καὶ τώρα τὸ λένε «χωριὸ τοῦ Δαμοδοῦ».

Οἱ χωριανοὶ του τὸν ἔχουν πάντα στὸ στόμα καὶ μάλιστα σ' ἕνα στίχο πού σώζεται ἀκόμη καὶ τὸ λένε πολὺ ταχτικά.

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΥ

ΜΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Στὸν καρρόδρομο πού τραβάει μέσα ἀπὸ τὴς ἐλιές ἦταν ἀπόλυτη ἡσυχία ὅταν πρῶτ' ἀπὸ πρῶτ', μόλις εἶχε ξημερώσει, ἐπηγαίναμε στὸ κινήγι ἐγὼ καὶ ὁ ἀγαπημένος μου κουμπάρος, ὁ Νίκος ὁ Παπαγιάννης. Ἐκανε τσουχτερὸ κρού, μ' ὄλο πού τὸ καλοκαίρι δὲν εἶχε ἀκόμα καλὰ καλὰ περάσει, καὶ ἐβαδίζαμε μὲ ζωηρὸ καὶ κάπως ἡρωϊκὸ βῆμα, χωρὶς νὰ μιλοῦμε, βυθισμένοι στοὺς πρωϊνούς μας τοὺς λογισμούς, πού ἔμοιαζαν ὡσάν συνέχεια τῶν πρωϊνῶν μας ὀνείρων.

Ὁ κουμπάρος μου ἐφοροῦσε στολὴ τοῦ κινήγι, χρώμα χακί. Στὸ ἀριστερό του πλευρὸ ἐκρέμονταν, μὲ τὰ πολλὰ του τὰ κρόσσια, ὁ σάκκος πού θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθεῖ πιὸ ὕστερα τὸ κινήγι, φουσκωμένος ἀπὸ τὸ ψωμοτύρι πού εἶχαμε πάρει μαζί μας γιὰ τὸ κολατσό. Ἀπὸ τὸν δεξιὸ του τὸν ὄμο ἐκρέμονταν τὸ ἔξοχο τουφέκι του, ἀμερικάνικο καὶ ὀλοκαίνουργο. Στὴν μέση του ἦταν ζωσμένα τὰ φουσεκλίκια. Ἐπερπατοῦσε σκυ-

«νάχα τοῦ Δαμοδοῦ τὸ νοῦ καὶ τοῦ Δαβὴ τῆ [γλώσσα τοῦ Κινητήγι τὰ καλὰ δὲν ἦθελ ξέρω τόσα». Ἀπὸ πολλὰ ἄλλα ἀκόμη βλέπουμε τὴν ὑπόληψη ἔχουν γιὰ τὸ χωριανὸ τους πού τοὺς τιμᾶει τὸνομά του καὶ μάλιστα ἀπὸ ἕνα πού εἶναι πραγματικὰ ἀπίστευτο, ἀλλὰ ἀληθινὸ:

Στὰ Χαυριάτα τώρα, ἐδῶ καὶ λίγο καιρὸ, ὁποῖος πάει θὰ ἰδεῖστὸν κεντρικὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ νὰ ἔχει δυὸ πινακίδες κρεμασμένες μὲ τὰ γράμματα «Ὁδὸς Βικ. Δαμοδοῦ». Τὴν ἐκτίμηση ἀλήθεια, τὴν ὑπόληψη καὶ τὴν τιμὴ δείχνουν πὼς ἔχουν γιὰ τὸ σοφὸ καὶ λησμονημένο Βικέντιο. Καὶ τὸ θεωροῦν γιὰ καύχημα πὼς εἶναι ἀπ' τὸ χωριὸ τοῦ Δαμοδοῦ ὅπως καὶ εἶναι ἀληθινὰ καὶ γιὰ τὸ σεβασμὸ τους αὐτὸ εἶναι ἀξιεπαῖνοι.

Ε. Γ. ΚΟΥΡΟΥΚΛΗΣ

φτός, μὰ μὲ τὰ μάτια στραμμένα πρὸς τὸν ὀρίζοντα, σοβαρὸς καὶ πολὺ ἀχνός, ὁ ἀγαπημένος μου ὁ κουμπάρος Νίκος Παπαγιάννης, ὁ ἔμπορος.

Ὅταν κανεὶς περνᾶει τὴς ἔξη ἡμέρες τῆς ἐβδομάδας μέσα σ' ἕνα ἀνήλιο γραφεῖο, στὸν Πειραιᾶ, περιτριγυρισμένος ἀπὸ σακιά μ' ἀλεύρι καὶ μὲ ζάχαρη, καὶ ἀπὸ βαρέλια μὲ σαρδέλλες καὶ ρέγγες, βγαίνει τὴν Κυριακὴ νὰ ἀνασάνει ἀέρα καὶ ἥλιο, πηγαίνει κινήγι, ἂν ἔχει τουφέκι, καὶ τρώει τουλουμισιο τὸ μὲ σταφύλια κοντὰ σὲ κανένα κρού νερό κ' ὕστερα γυρίζει σάν ξαναγεννημένος στὸ σπῆτι του καὶ δὲν φέρνει μαζί του οὔτ' ἕνα σκυτωμένον σπουργίτη. Ἐχω ἀντιπάθεια γιὰ τοὺς ἀληθινούς κινήγιους, πού ὀπλίζονται ἔως τὰ δόντια γιὰ νὰ πάνε νὰ σκοτώσουν τοὺς ἀνύποπτους φτερωτοὺς τραγουδιστάδες τ' ὄθρανοῦ. Μὰ ὁ κουμπάρος μου ὁ Νίκος ἔπαιρνε τὸ τουφέκι γιὰ νὰ πάει νὰ φάει τουλουμισιο τυρὶ μὲ σταφύλια καὶ νὰ πιεῖ τὸ κρού νερό κάτω ἀπὸ κανένα βαθύσκωτο πεῦκο ἢ πλατάνι. Γιὰ τέτοιο κινήγι δὲν ἔχω καμμὴν ἀντιπάθεια. Ἐπῆρα λοιπὸν κ' ἐγὼ τὸ μπαστοῦνι πού ἔχω γι' αὐ-

(1) ἰδ. κατάλ. χειρόγρ. Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς ὑπὸ Σπ. Λάμπρου ἡριθ. 34.

(2) Κατὸλ. Λάμπρου Ἀγ. Ὁροῦς ἀρ. 5739.

τὸ τὸ εἶδος τὶς ἐκδρομές, μὲ τὸ σουβλερὸ σὶ δερο ἀπὸ κάτω, καὶ ξεκίνησα γιὰ τὸ κυνήγι μὲ τὴν καλὴ συντροφιά τοῦ καλόκαρδου φίλου μου καὶ κουμπάρου μου.

Στὴν ἀκρία τοῦ δρόμου, ἀνάμεσα καὶ πίσω ἀπὸ τ' ἀσημοκαπνισμένα λιόδεντρα, ἐρόδιζε πέρα ὁ οὐρανός, ἀπὸ πάνω ἀπ' τὰ γαλάζια βουνὰ στὸν ὀρίζοντα. Κάποια εὐθυμία, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε, εἶχε ἀρχίσει ἀγάλια ἀγάλια νὰ γεννιέται μέσα στὶς καρδιές μας· κ' αὐτὴ ἡ καλὴ διάθεση ἐφανερώθηκε πρὸ πολὺ στὸν φίλο μου, πρὸ ὕστερο ἀπὸ λίγο ἐλύθηγε ἡ γλώσσα του, καὶ ἄρχισε νὰ μοῦ μιλεῖ μὲ πάθος γιὰ τὴν φύση καὶ τὶς ὁμορφιές της. Μοῦ θύμιζε ἄνθρωπο πρὸς εἶχε πει κ'ρασί.

«Ἄ, τί ὥραϊα, τί ὥραϊα πρὸς εἶναι ἐδῶ! Ἄχ, ἡ φύση, τί καλὸ κάνει ἡ φύση στὶς ἀρρωστημένες μας τὶς ψυχές!... Τί γυρεύει ὁ ἄνθρωπος πρὸς ἀφήνοντας τὸν Θεό—γιατὶ ἐδῶ εἶν' ὁ Θεός—τρέχει, ἀδιάκοπα τρέχει, σὰν νὰ εἶναι νὰ φτάσει πονθενά;—κι' ἐνῶ τὸ ξέρει πρὸς θὰ φτάσει!...»

Ἐλεγε ὁ φίλος μου ἀδιάκοπα τώρα γιὰ τὸ ἀτέλειωτο μαγνοπήγαδο ὅπου μᾶς ἔχει ζέψει «αὐτὸ πρὸς λέμε πολιτισμό», πρὸς εἶναι ἔργο μας καὶ ἀπόλυτος, μὴ ζὶ κυρίαρχος μας. «Γκρινιάζει καὶ κλαίγεται κι' εἶναι νὰ τὸν θλίβεται κανένας, ὁ ἄνθρωπος, πρὸς οὔτε ξέρεται πρὸς τί γυρεύει. Ἄχ, ἡ φύση!...»

Τὸν ἀκουγα καὶ ἐβρισκόμουν σύμφωνος. Μὰ μέσα μου ἐνοιόμην πρὸς ἦταν κάποια ἀντίρρηση σ' ὅλα αὐτὰ, χωρὶς νὰ μπορῶ ὅμως καὶ νὰ τὴν σκεφτῶ, ἐκεῖνη τὴν ὥρα. Δὲν ξέρω γιατί, ὅταν ἀκούω κανένα νὰ μιλεῖ μὲ ἐνθουσιασμό καὶ ἀπόλυτη πίστη γιὰ ἕνα ὅποιο νᾶναι πρᾶγμα, νοιώθω μέσα μου νὰ μὲ τσιμπᾶ κάτι πρὸς θέλει καὶ καλὰ νὰ μὲ βάλει νᾶβρω ἀντίρρηση γιὰ ἐκεῖνα πρὸς μοῦ λένε. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πρὸς ἦταν ἔσοχο ἐκεῖνο τὸ πρῶινό.

Τὸ ὥραϊο πανόραμα πρὸς ἀνοίγονταν γύρω μας καὶ ἡ καλὴ ἡ συντροφιά μᾶς ἔφεραν, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε, σ' ἕνα μέρος ὅπου ὁ δρόμος ἐκατέβαινε βαθιὰ μέσα σὲ μιὰ ρεματιά πρὸς πλημμυρισμένη ἀπὸ λεῦκες. Ἐσταθήκαμε. Ὁ ἥλιος εἶχε πρὸς ἀνέβει ψηλά—τὸ τουφέκι τοῦ κουμπάρου εἶχε τέλει ἀλημονηθεῖ—ἕνα ἀλαφρὸ ἀεράκι ἐφυσούσε μὲ σταθερὴ γρηγοράδα, καὶ ἀπὸ τὶς λεῦκες ἀκούγονταν τὰ φλυαρήματα ὀντ

σπουργιτιῶν. Ὁ σύντροφός μου εἶχε σωπάσει. Χαρὰ Θεοῦ!

Ἐπήραμε πρὸς τὸν δρόμο καὶ κατεβήκαμε στὸ βάθος τῆς ρεματιάς, ὅπου ἦταν ἕνα ἐκκλησιάκι, καὶ ὅπου ἕνας κακοντυμένος λαϊκὸς καλόγερος—εἶδος κλησάρης, εἶδος κάπελας—πρὸς εἶχε ἕνα μικρομάγαζο λίγο πρὸς πέρα, μᾶς καλοδέχτηκε. Ἐπαραγγείλαμε δυὸ μαστίχες καὶ μπήκαμε στὴν ἐκκλησίτσα Μπροστά στὶς παλιὲς μαυρισμένες κι' ἄτεχνες εἰκόνες ἔκαιναν δυὸ καντήλια. Ἀνάψαμε δυὸ κεριὰ ὁ καθένας καὶ προσκυνήσαμε. Τὰ βήματά μᾶς ἀντηχοῦσαν σὰν ἀνάμνηση μέσα στὴν σκοτεινὴ ἐκκλησία, καὶ νόμιζα πρὸς εἶχα ἀκόμα στ' ἀφτιά μου τὴν συγκινημένη φωνὴ τοῦ κουμπάρου μου τοῦ Νίκου: «Ἄχ, τί καλὸ πρὸς κάνει ἡ φύση στὶς ἀρρωστημένες μας τὶς ψυχές!...» Τὸν ἐκοίταζα πρὸς ἀσπάζονταν μὲ κατάνυξη τᾶγια εἰκονίσματα, ἀχνὸς καὶ ἡμερος καθὼς ἦταν.

* *

Τυρὶ καὶ σταφύλια εἶναι ὑψηλὴ ἡδονή, ὅταν εἶναι κανένας καλὰ κι' ἔχει περπατήσει πολλὲς ὥρες στὸ δάσος. Ἐκαθόμαστε καὶ τρώγαμε ὁ ἕνας δίπλα στὸν ἄλλον σ' ἕνα ξύλινο τραπέζι ἀπάνω σὲ κάτι μισοσπασμένες καρέκλες. Εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ πῶ ὅτι τὸ μεσημέρι μᾶς εἶχε βρεῖ χωρὶς νὰ ἔχουμε βάρους στὴν συνείδησή μας γιὰ κανένα φτερωτὸ θῆμα; Ἀπέναντί μᾶς εἶχε καθίσει ὁ καλόγερος καὶ μιλοῦσε μὲ κάποιον πρὸς φαίνεται πρὸς εἶχε ἐρθεῖ τὴν ὥρα πρὸς ἐμεῖς οἱ δυὸ εἶχαμε πάει ἕνα γύρο γιὰ κυνήγι ἀφοῦ βγήκαμε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Ἦταν ἕνας ψηλός, μαῦρος ἄνθρωπος, μὲ παχὺ μαῦρο μουστάκι. Τὸ δεξί του μανίκι ἐκρέμονταν ἀδειο' κ' ἔμπαινε στὴν τσέπη τοῦ σακκακιῦ του. Ἡ καλοκαμωμένη του μορφή εἶχε κάτι τὸ ἀντρίκιο, τὸ ἀτάραχο καὶ περήφανο. Ἀπὸ τὰ ὀλόμαυρα μάτια του ἔβγανε μιὰ διαπεραστική, διαβολικὴ λάμψη. Καὶ στὸν ἀριστερὸ του τὸ χέρι ἐκρατοῦσε ἕνα βραχύκανο μάνλιχο ὀλοκάθαρο.

Ὁ σύντροφός μου ἄρχισε πρῶτος σιγὰ σιγὰ τὴν κουβέντα μὲ τὸν καλόγερο, καὶ ἀπὸ τὸν καλόγερο ἡ ὁμιλία μᾶς ἔφτασε στὸν μαῦρον ἄνθρωπο μὲ τὸ κομμένο χέρι. Ὁ κουμπάρος μου τὸν ρώτησε γιὰ τὸ κυνήγι σὲ κείνα τὰ μέρη, καὶ ὕστερα γιὰ τὸ τουφέκι πρὸς κρατοῦσε.

«Εἶναι μάνλιχο τοῦ Μακεδονικοῦ Συλλόγου», τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ μονοχέρης· «βόλι

δὲν τοῦ φεύγει».

«Καὶ πρὸς ρίχνεις χωρὶς τὸ χέρι σου;»

«Εἶμαι συνηθισμένος, ρίχνω μὲ τὸ ἀριστερὸ», ἀποκρίθηκε κουνώντας σιγὰ, πρὸς τὰ ἐμπρός, τὸ κεφάλι του καὶ στυλώνοντας τὰ μάτια σὲ κάποιες μακρινὲς θύμησες, σάμπως νὰ ἔλεγε: «Ἐ! καὶ νὰ ξέφατε τί ἔχει κάνει αὐτὸ τὸ ἀριστερὸ χέρι πρὸς βλέπετε!»

Ὁ Νίκος ὁ Παπαγιάννης, μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον, ἐξακολουθοῦσε νὰ ρωτᾶ.

«Καὶ πρὸς τῶχασες τὸ χέρι σου;»

«Στὴν κρητικὴ ἐπανάσταση τοῦ 86», ἀποκρίθηκε ὁ μονοχέρης, κουνώντας πρὸς τὸ κεφάλι του καὶ χαμογελώντας, ἐνῶ μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι—τὸ τουφέκι τὸ εἶχε κομπήσει στὸ ἀριστερὸ του μερὶ—κρατοῦσε στὸ στόμα τὸ τσιγάρο του.

Ἐνοιόμην μιὰ δυνατὴ ἀντιπάθεια γιὰ τὸ ἄτομο αὐτό, καὶ γιὰ τοῦτο ἐσώπαινα ἀκούοντας τὸν διάλογό του μὲ τὸν φίλο μου. Ὅμως δὲν ξέρω ἀπὸ ποῖα αἰτία εἶχε ἀρχίσει νὰ μὲ στενοχωρεῖ αὐτὴ μου ἡ σιωπὴ καὶ μοῦ φαίνονταν πρὸς ἔπρεπε νὰ ἀνακατωθῶ κι' ἐγὼ στὴν ὁμιλία. Ἐξαφνα σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐνόμισα ὅτι βοήκα τὴν κατάλληλη εὐκαιρία καὶ, ἐντελῶς ἀνόρεχτα, τὸν ἐρώτησα:

«Εἶσαι ἀπὸ τὴν Κρήτη;»

«Ὅχι», μοῦ ἀποκρίθηκε καὶ μοῦ δνόμασε κάποιον ἄλλο νησί, «ἀλλὰ εἶχαμε πάει τότε νὰ δώσουμε χέρι στοὺς ἀδερφούς μας». Ἐχαμογέλασε μὲ τὸ χαμόγελο τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς κόπους καὶ ἀγῶνες ἔχει πρὸς φτάσει στὸν σκοπὸ του. Ἐπέταξε τὸ τσιγάρο του καὶ ἔφτυσε μακριὰ. Μοῦ ἐφάνηκε πρὸς εἶχα κάνει ὅτι ἔπρεπε νὰ κάνω καὶ σῶπασα πρὸς ἀφήνοντας τὸν κουμπάρου μου τὸν Νίκο νὰ ἐξακολουθήσει τὴν ὁμιλία.

Ὁ μονοχέρης ἄρχισε νὰ διηγέται πρὸς καὶ πότε εἶχε πολεμήσει μὲ τοὺς πατροπαράδοτους ἐχθροὺς τῆς φυλῆς μας, πόσους Τούρκους εἶχε σκοτώσει, πρὸς ἔφυγε ὕστερα καὶ πῆγε στὴν Μακεδονία, στὸ σῶμα κάποιου καπετάνιου, πρὸς μοῦ ξεφεύγει τώρα τῶνομά του, πρὸς ἔσφαξε ἐκεῖ τοὺς Βουλγάρους, πρὸς ἐπῆρε ἐνὸς ἀπ' αὐτοὺς τὸ ρολοῖ του καὶ τὰ ρούχα του, ἀφοῦ τὸν ἐσκότωσε, καὶ πρὸς ὕστερα τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι καὶ τὸ ἔβαλε στὸ ταγάρι του, γιὰ νὰ τὸ πάει τοῦ καπετάνιου γιὰ βεβαίωση πρὸς εἶχε κάνει τὸ χρέος του ὅπως ἔπρεπε.

«Τὸ φορᾶς ἀκόμα ἐκεῖνο τὸ γελέκο μὲ

τὴν τρύπα στὴν καρδιά!» ἐστράφηκε κι' εἶπε τοῦ λαϊκοῦ καλόγερου.

Ὁ κακοντυμένος καλόγερος ἐκούνησε τὸ κεφάλι του χαμογελώντας, ἔβηξε καὶ ἐχαίδεψε τὰ γένια του. Ἡ διήγηση ἐξακολούθησε.

Ὑστερα τὸ σῶμα ἐδιαλύθηκε, καὶ ὁ μονοχέρης ἐπῆγε νὰ ἐργαστεῖ σὲ κάποιον ἄλλον καπετάνιο πρὸς ἦταν κι' αὐτὸς παλικάρι—πρὸς παλικάρι ἀκόμα ἀπὸ τὸν πρῶτο. Μὰ αὐτὸς δὲν ἤξερε νὰ μεταχειριστεῖ τὰ παλικάρια του, ὅπως ὁ ἄλλος, καὶ σιγὰ σιγὰ τοῦφυγαν τὰ περισσότερα· ἔτσι, πρὸς μιὰ φορὰ, λιγάκι ἔλειψε νὰ τοὺς τσακώσουν οἱ Τούρκοι, ὀλάκερο τὸ σῶμα.

Ἐδῶ ὁ μονοχέρης ἔκανε μιὰ διακοπὴ, καὶ ἔβαλε πρὸς μὲ τὸ ἀριστερὸ του χέρι ἕνα τσιγάρο στὸ στόμα του, βγάζοντάς το ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ τσέπη τοῦ σακκακιῦ του. Ὁ κουμπάρος μου ἐτσακίστηκε νὰ βγάλει τὰ σπύρα του, καὶ ἐτοιμάστηκε νὰ τοῦ ἀνάψει ἕνα· μὰ ἐκεῖνος τοῦ τὰ πῆρε ἀπὸ τὰ χέρια, ἤσυχα ἤσυχα, καὶ, βάζοντας τὸ κουτὶ ἀνάμεσα στὰ δυὸ γόνατά του, ἀναψε μονάχος του τὸ τσιγάρο του. Δίνοντας τὸ κουτὶ ὕστερα πίσω στὸν κουμπάρου μου, ἔφερε τὰ δάχτυλα τοῦ μοναδικοῦ του χεριοῦ στὸ ἀριστερὸ του τὸ φρούδι γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ. Ἀφοῦ ἐτράβηξε μιὰ καλὴ ρουφιζιά, ἄρχισε πρὸς τὴ διήγησή του, ἐνῶ ὁ κάτασπος καπνὸς ἔβγαλε μὲ κάθε λέξη ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ μαῦρα του μουστάκια. Ἐμιλοῦσε ἡρεμα, μὲ στέρεια φωνή, κόβοντας κ' ἴθε τόσο τὴν ὁμιλία του γιὰ νὰ τραβήξει μιὰ ρουφιζιά ἀπὸ τὸ τσιγάρο, πρὸς τὸ κρατοῦσε μὲ τὰ τρία πρῶτα κίτρινα δάχτυλά του, καὶ γιὰ νὰ κουνήσει δυὸ τρεῖς φορὲς τὸ κεφάλι του, σιγὰ σιγὰ, βυθισμένος στὴ θύμηση τῶν περασμένων.

«Μιὰ φορὰ πρὸς λέτε», εἶπε, «ὁ καπετάνιος μᾶς εἶχε στείλει νὰ σφάζουμε δυὸ Βουλγάρους πίσω ἀπὸ ἕνα ψήλωμα... Ἦταν παλικάρι, ὁ καπετάνιος, μὰ ἕνα περίεργο πρᾶμα: αἷμα νὰ ἰδεῖ μπροστά του δὲν μποροῦσε. Ὅχι πρὸς λυπότανε. Μπορεῖ κανεὶς νᾶχει λύπη γιὰ τὰ σκυλιά;... Μᾶς εἶχε στείλει λοιπὸν ὁ καπετάνιος μᾶς νὰ σφάζουμε δυὸ ἀπὸ αὐτούς, πρὸς ἐνῶ ἐμεῖς τοὺς εἶχαμε γυρισμένους στὸ Πατριαρχεῖο, αὐτοὶ εἶχαν ξαναγυρίσει καὶ πρὸς τὴν Ἐσθλία. Ἐπήγαμε λοιπὸν, ἐγὼ καὶ τρία ἄλλα παιδιά, νὰ τοὺς ἐχτελέσουμε. Τοὺς εἶχαμε δεμένους πιστάγκωνα. Ὅταν ἐφτάσαμε πρὸς στὸν

τόπο, όπου ήταν για να τους κόψουμε, εκάναμε να λύσουμε τον ένα· μα δεν ξέρω πώς έκανε ο ένας, και μās φεύγει από τη μιὰ μεριά· κάνουμε να τὸν τσακώσουμε, να σου μās πετιέται από τὴν ἄλλη μεριά τὸ ἄλλο τὸ σκυλί».

Ἐδῶ ὁ ἀγοφύλακας ἐτράβηξε δυὸ τρεῖς ρουφιξιές καπνὸ γρήγορα, τὴν μιὰ ὕστερα πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐκούνησε τὸ κεφάλι του μὲ κείνον τὸν περιεργὸ τρόπο καὶ ἐξακολούθησε. Ἐκοίταξα τὸν κουμπάρο μου τὸν Νίκο πὸς εἶχε πάρει ἕναν τρόπο σὰν νὰ θαύμαζε, σὰν νὰ φοβούνταν καὶ σὰ νὰ ἐνοιώθε ὑπέροχη ἡδονή.

«Τὰ μάνλιχερ δὲν τᾶχαμε πάρει μαζί μας. Τὶ νὰ κάνουμε; Βγάζουμε τὰ πιστόλια μας, κάτι πιστόλια μάουζερ πρώτης γραμμῆς, καὶ ἀρχίζουμε νὰ τοὺς ρίχνουμε ἀπὸ πίσω. Μὰ πὸς νὰ τοὺς πετύχουμε!»

«Σᾶς ἔφυγαν λοιπὸν;» ἐπετάχθηκε καὶ ρώτησε ὁ Νίκος μὲ μιὰν ἀγωνία πὸς δὲν μπόρεσα νὰ καταλάβω ἂν ἦ ἀν ἐπειδὴ ἤθελε νὰ εἶχαν ξεφύγει ἐκείνοι, οἱ δυστυχισμένοι ἀνθρώποι, ἢ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς εἶχαν σκοτώσει.

«Μπᾶ,» ἀπεκρίθηκε ὁ μονοχέρης μὲ τὸ ἴδιο χαμόγελο, τεντώνοντας τὰ ρουθούνια του. «Εὐτυχῶς εἶχαν ἀκούσει τὶς πιστολιές μας τὰ ἄλλα παιδιά, καὶ πετάχτηκαν ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὴ ψήλωμα, καὶ ὅσο πὸς νὰ πάνε πάρα πέρα...»

Μᾶς εἶπε κι' ἄλλα πολλὰ ὁ νησιώτης ἀν-

τάτης. Μᾶς διηγήθηκε πὸς εἶχε ξεφύγει ἀπὸ τὸν Τούρκων τὰ χέρια πὸς εἶχαν κοντέψει νὰ τὸν τσακώσουν, καὶ πὸς τὴν ἴσταν διορισμένος ἀγοφύλακας.

«Ἄς πάνε τώρα πᾶ κι' ἄλλοι γιὰ τὴν πατριίδα», ἐσυμπέρανε. «Ἐμεῖς ἐδουλέψαμε».

Ἐσώπασε καὶ ἄρχισε πάλι νὰ κουνεῖ τὸ κεφάλι του. Κάποιο πουλὶ ἐφτερούγιζε μὲς στὰ κλαδιὰ τῆς λεύκας ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας. Ἀπὸ κάπου μακριὰ ἀκούγονταν τὸ γαύγισμα κάποιου σκύλου. Ἡ ὥρα ἴσταν περασμένη. Ἐσηκωθήκαμε γιὰ νὰ φύγουμε. Ὁ Νίκος Παπαγιάννης ἔβγαλε τὸ πακέτο του καὶ ἐπρόσφερε στὸν ἀντάρτη πέντε ἢ ἕξι τσιγάρα.—Ἐμοιάζε συγκινημένους ἀπὸ θάυμασμο καὶ πατριωτικὴ εὐγνωμοσύνη, ἀχνὸς καὶ ἡμερὸς καθὼς ἴσταν.

* *

Ἐκατνίζαμε βαδίζοντας ἀργὰ στὸν δόμο ἀνάμεσα στὶς ἐλιές, χωρὶς νὰ μιλοῦμε, βυθισμένοι στοὺς στοχασμοὺς του ὁ καθένας. Ὁ ἥλιος τοῦ καλοκαιριοῦ μῖς ἐχτυποῦσε ἀπὸ τὴν δύση, ὅπου εἶχε ἀρχίσει νὰ γέρνει, καὶ μās ἔκαιγε. Μὰ ὕστερα ἀπὸ λίγο ὁ ἀγαπημένος μου ὁ κουμπάρος ἐμίλησε.

«Τὶ νομίζεις,» μοῦ εἶπε, «σήμερα κουβεντιάσαμε μ' ἕναν ληστή».

Ἐσώπασε πάλι. Δὲν ἐφύσαγε διόλου, καὶ ἡ ζέστη ἐγίνονταν ἀνυπόφορη. Ἀπὸ μακριὰ ἀκούγονταν ἀκόμα τὸ γαύγισμα τοῦ τσοπανόσκυλου.

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

ΣΑΒΒΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΟΜΑΡ ΧΑΓΙΑΜ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ἡ ποίηση στὴν Περσία ἀρχίζει μὲ τὴ μαγεία. Γίνεται ἢ ἐκφρασὴ τῆς. Ἐμμετρὲς διακνώσεις προημενημάτων πὸς χαράζουσε τ' ἀστέρια, ἀποτελοῦσε τὰ πρῶτα Περσικὰ τραγούδια. Τὰ παραμιλητὰ τῶν μάγων ἀπαρτίζουν τὴν πρώτη δόξτελα πρωτόγονη καὶ κάπως ἀκατανόητη ποίηση τῶν Περσῶν.

Ὡς τόσο τὰ παραμιλητὰ αὐτὰ ἔδωκαν τὴ μορφή στὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς Περσίας πὸς ἀναπτύχθηκεν ἀργότερα στὴν προποίησή τῆς. Φυσικὰ ἢ ποίηση, ἐκφραση τῆς μαγείας δὲν ἴσταν δημοτικὴ γιὰ τὴν οἱ δημιουργοὶ τῆς, οἱ μάγοι, ἴσταν καὶ λίγοι καὶ ὠρ σμένοι. Καὶ γοήτευαν μὲ τὶς ἀκατανόητες ἀστρολογίες τους τὸν ὄχλο προσθέτοντας κι' ἕνα ἀκόμα ἀκατανόητο στὰ τόσα πὸς τὸν τριγύριζαν.

Ἡ ποίηση αὐτὴ ἔχει χαραχτήρα ἱερατικὸ· ὁ κυριώτερος συντελεστής τῆς τ' ἀστέρια, ἀποτελοῦσαν κι' ἀντικείμενο λατρείας τῶν Περσῶν. Τὸ τέλος τῆς ἱερατικῆς αὐτῆς ποίησης συμπίπτει μὲ τὸ τέλος τῆς θρησκείας τοῦ Ζαρατούστρα. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα «χαμαὶ πίπτει θαῖδαλος ἀδλά». Δημιουργιέται μιὰ θρησκευτικὴ ἀναρχία. Ὁ λαὸς πιστεύει ὅ,τι θυμᾶται. Οἱ σοφοὶ ἀρχίζουν νὰ μὴ πιστεύουνε σὲ τίποτα.

Καὶ τότε βγαίνει στὴ μέση ὁ Μωαμεθανισμὸς καὶ μὲ τὴ βία δίνει μιὰ καλὴ διέξοδο στὸ μεγάλο ἀδιέξοδο ὅπου ἔφτασαν οἱ Πέρσες. Μὲ τὴ βία, γιὰ τὴν δὲ μπόρουσαν ἀπὸ τὴ λατρεία τῆς φύσης, τῶν ἀστεριῶν, τὴ λατρεία τῆς χωρὶς συνέπειες κ' ὑπονοούμενα νὰ κατεβοῦνε στὴ λατρεία κάποιων σκοτεινῶν ἐντολῶν πὸς ἔστειλεν ὁ θεὸς μὲ τὸ φερωτὸ του ἀντιπρόσωπο, τὸν ἀρχάγγελο Γαβριήλ μέρη μεσημέρι πάνω στὸ δουνό, στὸν ἀρχηγὸ τῆς καινούργιας θρησκείας.

Ἐτσι ἐνῶ τὸ πλῆθος ἔπεσε ἀπὸ ἕνα ἀκατανόητο σ' ἄλλο μὲ μιὰ εὐκολία φυσικὴ, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά οἱ ποιητὲς, οἱ φιλόσοφοι δυσπιστοῦνε στὸ δρᾶμα τοῦ προφήτη πὸς σὴν δλα τὰ ἐράματα εἶναι κάπως πράξινο. Δὲν ὑπάρχει Πέρσης ποιητῆς πὸς νὰ μὴ φανέρωσει τὴν ἀπιστία του αὐτῆ μ' ὠραίους στίχους.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς ποιητὲς αὐτοὺς πὸς ἀντιτάχθηκαν στὴ θρησκευτικὴ ὀχλαγωγία εἶναι κι' ὁ ξακουσμένος Ὁμάρ Χιγιάμ. Γεννήθηκε στὸ Ν σαμπόρ τοῦ Χορασάν στὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνα. Ὅπως βγαίνει ἀπ' τὰ τραγούδια του πέρασε τὰ ἔβδομηντα. Τὴ ζωὴ του μονάχα ἀπὸ θρύλους τὴν ξέρουμε. Τὸ μόνο βέβαιον εἶναι πὸς ἴσταν ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἀστρονόμους καὶ μαθηματικοὺς τοῦ καιροῦ του. Τὸν περασμένο αἰῶνα ὁ Wozneske ἐξέδωκε γαλλικὰ ἕνα ἔργο τοῦ Χαγιάμ μὲ τὸν τίτλο «L' Algèbre d'Omar Alkbayami».

Ἄλλως τε καθὼς γράφει ὁ σοφὸς καθηγητῆς τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Cambridge H. I. Browne «Omar Khayyam in his own country is esteemed more as an astronomer and a mathematician than as a poet».

Σὲ κάποια χρονικὰ γραμμένα ἀπὸ σοφοὺς, σύγχρονους τοῦ ποιητῆ, βρίσκουμε τὶς παρακάτω λίγες πληροφορίες. Τὸ καλύτερο ἀπὸ τὰ χρονικὰ αὐτὰ εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸ Νιζαμί. Περιγράφει τὸν τάφο τοῦ ποιητῆ. «Στὰ 506 (τῆς Ἐγίρας) στὴ συνοικία τῶν Ἐσιρτζήδων βρέθηκε κι' ὁ Καγιάμ. Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ἤμουνα κοντὰ στὸν ποιητῆ. Τὸν ἄκουσα μιὰ στιγμὴ νὰ λέει: Ὁ τάφος μου θὰ βρῖσκεται σ' ἕνα μέρος πὸς κάθε ἀνοιξη τ' ἀγέρι θὰ σκορπάει ἀπάνω του λουλούδια.

Ἡ φράση του αὐτῆ μοῦ ἔκανε ἐντύπωση βαθεῖα. Σκεπτόμουνα πὸς ἄνθρωπος τόσο σο-

φός και λιγόλογος σάν τὸ Χαγιάμ δὲν μποροῦσε νὰ πει λόγια δίχως σημασία. Μὲ καιρό, στὰ 530 ἦρθα στὸ Νισαμπούρ· τὸ μεγάλο ἐκείνον ἄνθρωπο τὸν βρήκα συρμέναν στὸν τάφο κι' ὄρφανισμένον τὸν τόπο του. Ὁ Χαγιάμ εἶχε κοπιήσει γιὰ τὶς σπουδές μου. Τὴν Παρασκευὴ πῆγα μ' ἕναν ὄδηγὸ νὰ βρῶ τὸν τάφο του. Πῆγαμε στὸ νεκροταφεῖο Δζερέ. Γυρίσαμε καὶ στὴ ρίζα τοῦ μισογκρεμισμένου τοίχου, πλάι σὲ μιὰ ξύλινη πόρτα βρήκαμε τὸν τάφο. Γέρικες ἀχλαδιές ἀπλωναν τὰ κλαριά τους πάνω στὸν τάφο καὶ τὸν κρύβανε μέσα σὲ λουλούδια. Θυμήθηκα τότε τὰ λόγια τοῦ σοφοῦ κι' ἔκλαψα. Ἀπάνω στὴ γῆς δὲ βρήκα ἄλλο σημάδι του. Γνώρισα καλὰ τὸ Χαγιάμ· δὲν ἀντελήφθηκα ὡς τόσο ἂν λάτρευε τ' ἀστέρια, αὐτὸς καὶ κάποιοι ἄλλοι σοφοί».

Ὁ τάφος αὐτὸς ἔμεινε ἀρκετὸ καιρὸ ἔτσι καθὼς τὸν ὄνειρεύθηκεν ὁ ποιητής, σκεπασμένος μὲ λουλούδια. Ἐνα χρονικὸ γραμμένο δυὸ αἰῶνες ἀργότερα ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Χαγιάμ λέει πὼς «λίγο μακρὰ ἀπὸ τὸν τάφο δὲν ξεχώριζες ἂν ἀκοῦς τ' ἀηδονία τὰ κρυμμένα στὶς τριανταφυλλιές πού πυκνοφύττεφεν ἀπάνω του ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, ἢ τὴ φωνὴ τοῦ νεροῦ τῶν αὐλακίων πού σκάφτηκαν γύρω στὸν τάφο μὲ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ ποιητῆ».

Τώρα δὲ μένει ἄλλο ἀπὸ ἕνα σκιερὸ χάλασμα θλιμμένη ἀνάμνηση τοῦ χαροκόπου ποιητῆ.

Ὁ Lord Curzon σὲ μιὰ περιήγησή του στὴν Περσία ἐπεσκέφθηκε τὸν τάφο τοῦ ποιητῆ. Στὶς σχετικὲς ἀναμνήσεις του ἀργότερα ἔγραφε μὲ πόνο πὼς ἡ πιστὴ περιγραφή τοῦ τάφου τοῦ ποιητῆ θὰ ἔθλιβε τοὺς θαυμαστὲς του. Εἶχε τὴν ἐμπνευση νὰ θάψει στὰ χώματα τοῦ ποιητῆ καὶ μιὰ μετάφραση τῶν «Ρουμπαγιὰτ» του ἀπὸ τὸν ἔκτακτο Fintz Gerald.

Σ' ἕνα ἄλλο χρονικὸ πού τὸ δανείσθηκα καὶ τὸ μεταφράζω ἀπὸ τὴν τελευταία ἐκδόση τῶν τετραστίχων ἀπὸ δύο τούρκους σοφοὺς Χουσεῖν Ντανὲς καὶ Ριθὰ Τεβφῆκ (Πόλη 1929) βρίσκουμε χαριτωμένα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς τοῦ ἐρημίτη τοῦ Χορασάν. Τὸ χρονικὸ αὐτὸ εἶναι γραμμένο τὸ Π' αἰῶνα ἀπὸ τὸ σοφὸ Ἀχμέτ μπὶν Μεχμέτ.

«Ὁ Χαγιάμ εἶναι ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ἀστρονόμους τοῦ Χορασάν. Ἐξῆσε τὸν καιρὸ τοῦ Μελεσάχ. Ὁ βασιλεὺς τοῦ ἔδωκε πολλὰ φλουριά γιὰ νὰ τοῦ μάθει τὰ μυστικὰ τῶν

ἀσπεριῶν. Πέθανε νωρὶς ὡς τόσο κι' ἡ δουλειὰ ἔμεινε μισή».

Λένε πὼς κάποτε ὁ ποιητῆς ἐπισκέφθηκε μιὰν ἀπὸ τὶς μαγευτικὲς ἐπαύσεις τοῦ Νισαμπούρ. Στὴν ἔπαυλη αὐτὴν τὰ πουλιά ἦταν τόσο πολλὰ πού λέρωναν ἔλο τὸν κόσμο μὴ κάνοντας διάκριση καὶ στὰ σαρκία τῶν ἀνδρῶν. Ὁ Χαγιάμ τότε πλάθει ἕνα πουλι ἀπὸ λάσπη καὶ τὸ τοποθετεῖ στὴν κορφή του· ἔτσι ξεγέλασε τὰ πουλιά πού νομίζοντας πὼς ἔχουε συντροφὴ τους καὶ στὸ σαρκί τοῦ ποιητῆ δὲν πῆγαν νὰ τὸν λερῶσουν.

Λένε πάλι πὼς ἕνας σοφὸς ἐρχόταν κάθε πρωτὴ πρωτοῦ βγεῖ ὁ ἥλιος στὸ σπῆτι τοῦ Χαγιάμ κι' ἐπαίρνε μαθήματα φιλοσοφίας· πῆγαινε ὑστερα κι' ἐξασκοῦσε τὸ εἰρηνικὸ καὶ προσοδοφόρο—τότε—ἐπάγγελμα τοῦ σοφοῦ. Ὁ Χαγιάμ δὲν τὸν χώνευε. Γιὰ νὰ τὸν ἐξευτελίσει παίρνει ἕνα βράδι στὸ σπῆτι τοῦ μιὰν ἀνατολίτικη ὀρχήστρα. Τὰ ξημερώματα νὰ σοῦ καταφθάγει ὁ «σοφός». Ὁ Χαγιάμ στέλνει στὴν ὀρχήστρα κρυφὸ μήνυμα νὰ παίξουν. Τὸ πανηγύρι ἀρχίζει. Ὁ σοφὸς τὰ χάνει. Ὁ Χαγιάμ γελά. Τὸ γέλιο του δὲν ἐξηγεῖ τίποτα στὸν ἀνεπιθύμητο ἐπισκέπτη. Σὲ λίγο τὸ Νισαμποῦρ κύκλωσε τὸ ἀπομονωμένο σπῆτι τοῦ ποιητῆ. Ὁ Χαγιάμ βγαίνει στὴν πόρτα· ὁ σοφὸς τὸν ἀκολουθεῖ μὴ ξέροντας τί πρόκειται νὰ γίνει. Ὁ ποιητῆς τότε λέγει στὸ λαὸ :

«Ἐσεῖς πληροφορηθήκατε ἀπ' αὐτὸν (δείχνει τὸν σοφὸ) πὼς ἐγὼ εἶμαι ἀπίστος· κι' ὅμως κάθε τέτοιαν ὥρα ἐρχεται κοντὰ μου καὶ μαθαίνει ὅ,τι σὰς λέει ἀπὸ τὸ πρωτ' ἴσαστε τὸ βράδι· ρωτήστε τον». Κόκκαλο ὁ σοφός.

Γενικὰ ἡ ζωὴ του στὰ νιάτα του ἦταν μιὰ ζωὴ παράξενη, διανοησμένη ἀπὸ περίεργα ἐπεισόδια. Στὰ γερατειὰ του ἔγεινε δύστροπος. Ἀποσύρθηκε στὸ ἐρημικὸ του σπῆτι κλείνοντας γιὰ πάντα τὴν πόρτα του καὶ στὰ πρόσωπα τῶν πιδ ἀγαπημένων του ὑπάρξιων.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ χάνεται σάν ποιητῆς ὁ Χαγιάμ. Γιατὶ τὰ τραγούδια δὲν τὰ γράφει. Τ' ἀπάγγελε στοὺς φίλους του κι' ἐκείνοι τ' ἀποθησαύριζαν. Τώρα, ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀπομόνωση, ἔμεινε ὁ μόνος ἀκροατῆς τῶν τραγουδιῶν του. Ποιὸς θὰ φρόντιζε νὰ κρύψει τὰ πολυτίμα δημιουργήματα τῆς ὄριμης διάνοιάς του; Ὅταν πῆγαν νὰ τὸν θάψουν βρήκαν χαραγμένους γύρω στοὺς

τοίχους κάποιους στίχους μισοτελειωμένους· σάν αὐτοὺς :

Ἄν θέλεις ζῆσε, μὰ μὴ φαίνεσαι
κι' ἂν θέλεις πέθανε γιὰ νὰ γλυτώσεις

Ὁ Χαγιάμ ἀγάπησε μὲ εἰλικρίνεια τὸν ἄνθρωπο. Κι' ἂν δὲν τοῦ δίνει ἠθικὲς συνταγὲς μὲ τὸ τραγούδι του σάν τοὺς Ἄραβες ποιητῆς, τὸν κάνει νὰ πιστέψει πὼς εἶναι μιὰ λιγόχρονη ὑπαρξὴ πού σαλεύει ἀνάμεσα σὲ δυὸ μεγάλες ἀνυπαρξίες· προτοῦ γεννηθεῖ, μετὰ θάνατο.

Κι' ἀφοῦ δὲν ξέρει πόθεν ἦρθε, πού πάει τὸν καλεῖ νὰ ξεχαστοῦνε στὸ πιστό :

Τὸν κόμπο του τὸν προῖνὸ ρίχνει στὸ δῦμα ὁ ἥλιος
κι' ἡ μέρα γίόμισε θαρρεῖς μὲ φῶς τὰ δυὸ ποτήρια.
Εἶναι πρωτὴ. Πίνε κρασί σὲ λίγο ὁ μουεζίνης
τῶν κοιμισμένων, γύρω μας θ' ἀρχίσει φασαρίες.

Ὁ Χαγιάμ σάν ἄνθρωπος πού ἀγάπησε τὴν ἀλήθεια, ὅσο τὴν καταλάβαινε, καὶ πού τὴν τραγούδησε, κέρδισε πολλοὺς ὀχτροὺς.

Οἱ θεολόγοι, πού τὰ τραγούδια του ὑπόσκαπταν τὸ ἐπάγγελμά τους, τὸν μισοῦσαν θανάσιμα. Τὸν συκοφαντοῦσαν στὸ λαὸ· μάζευαν τὰ τετραστίχα ἔπου ὁ ποιητῆς μιλοῦσε γιὰ τὴ θρησκεία σὲ γλώσσα πού λίγο διαφέρει ἀπὸ τὴν ἐλαστικότητα, καὶ σχηματίζανε τὶς δικογραφίες ἔπου στηρίζανε τὴν κατηγορία τους ἐναντῆα στὸν ποιητῆ. Ἀπὸ τὶς δικογραφίες αὐτὲς βρήκαμε τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἔργου τοῦ Χαγιάμ. Στὸς θεολόγους αὐτοὺς ἀναφέρεται τὸ περίφημο ἐπίγραμμα τοῦ ποιητῆ:

Ἐέρεις τὸ βόδι πού ἔγινε στὸν οὐρανὸ ἀστέρια
καὶ τ' ἄλλο βόδι πού κρατᾷ τὴ γῆ στὰ κέρατά
[του.]

Ἀνάμεσα στὰ βόδια αὐτὰ μπορεῖς νὰ ἴδεις ἂν
[θέλεις
μὲ τ' ἀσημένιο μάτι σου πλῆθος ἀπὸ γαϊδούρια

Τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ τὸ συμπεραίνουμε ἀπὸ τὶς χιλιάδες τῶν τετραστίχων πού βρίσκουμε κι' εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ ἐρευνήσουμε καὶ νὰ ξεχωρίσουμε τὰ γνήσια. Ἡ Μίςς Cadell, πού ἀφιέρωσε τὴ ζωὴ της στὴν ἐρευνα αὐτὴ, βρήκε γιὰ χαγιαμικά 1200 τετραστίχα· ἡ ἴδια γράφει κάπου πὼς τὰ ψευτικά ρουμπαγιὰτ διαφέρουνε πολὺ ἀπὸ τὰ γνήσια τόσο ὅσο διαφέρει ὁ ἦχος τῶν κάλπικων νομισμάτων ἀπὸ τὸν ἦχὸ τῶν σωστῶν.

Στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα ὁ E. B. Gowell, καθηγητῆς τῆς Ἀραβικῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Cambridge, βρήκε στὴν περίφημη Βοδλειανὴ Βιβλιοθήκη

τῆς Ὁξφόρδης, μ' ἀριθ. 52^α, ἕνα χειρόγραφο τῶν Ρουμπαγιὰτ. Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ εἶναι τοῦ 16^{ου} αἰῶνα, τὸ ἀρτιώτερο ἀπὸ τὰ μικρὰ αὐτὰ διαμάντια τοῦ περσικοῦ λογοτεχνικοῦ θησαυροῦ παρακάλεσε τὸ Fintz Gerald νὰ τὰ φέρει στὴ γλώσσα τους. Ὁ ποιητῆς ὁμοῖα ἐνθουσιασμένος μετάφρασε μὲ προθυμία τὰ 150 τετραστίχα τοῦ χειρόγραφου μὲ τὸν τίτλο «ἡ ὥραία ἀπίστη».

Ἡ μετάφραση τοῦ Gerald, πού βύψωσε δι-
καιωματικὰ σὲ παγκόσμια τὴ μορφή τοῦ ποιητῆ, εἶναι καμωμένη μὲ τόση δεξιότητα καὶ ἕνας καλὸς γνώστης τῆς περσικῆς καὶ τῆς ἐγγλέζικης γλώσσας, χωρὶς τὶς σχετικὲς πληροφορίες, μὲ δυσκολία θὰ μπορούσε νὰ ξεχωρίσει τὸ πρωτότυπο ἀπ' τὴν μετάφραση. Ἡ μετάφραση αὐτὴ ἔχει καὶ κάποιες πλαστογραφίες στίχων καὶ ἀνακρίβειες πού φτάνουν ὡς τὴν ἀλλοίωση τῶν εἰκόνων τοῦ ποιητῆ καὶ τὴν εἰσαγωγὴν πραγμάτων ἄγνωστων σ' αὐτὸν. Ἔτσι στὴν μετάφραση γίνεται λόγος γιὰ «Ἐκεῖνον» (τὸ θεὸ) πού ὁ Χαγιάμ τὸν ἀγνοεῖ.

Λίγα χρόνια ἀργότερα, στὰ 1898 ὁ E. H. Allen μὲ μιὰ φωτοτυπία καὶ μετάφραση τοῦ ἰδίου χειρογράφου ἀποκάλυψε τὶς πλαστογραφίες αὐτὲς—ἦταν ἄλλωστε ἀντι-ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ἢ ἀποκάλυψη. Μ' αὐτὰ ὁ Gerald μένει ὁ πρῶτος καὶ μόνος ἄξιος μεταφραστῆς τοῦ Χαγιάμ. Οἱ κατοπινοὶ εἶναι μέτριοι.

Γιὰ τὴν ὥρα περιμενοῦμε ἕνα ἀρτιώτερο χειρόγραφο τῶν Ρουμπαγιὰτ. Ἀπὸ καὶ θὰ βγεῖ πιδ ἄλθινὸς ὁ ποιητῆς.

* *

Ἡ φιλοσοφία τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τόπου τοῦ ποιητῆ ἦταν σχολαστικὴ. Κι' οἱ μόνες καταχτήσεις τῆς ἐλεύθερης φιλοσοφίας ἦταν τὰ τραγούδια κάποιων παικτῶν καὶ τὰ θαυστόχαστα βιβλία κάποιων ἀστρονόμων.

Τὴ φύση τὴν παρομοιάζει μ' ἕναν πέπλο ὁ Χαγιάμ· π' ἴσω ἀπὸ τὸν πέπλο αὐτὸν βλέπει τὴν ὕλη. Εἶναι ματεριαλιστῆς. Πρῶτος αὐτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀνατολίτες ποιητῆς τραγούδησε τὴν ὕλη. Οἱ ἄλλοι τὸν νόμιζαν σάν ἕνα μεγάλο ἀδιάφορο πού τὸν κινοῦν καὶ τὸ διαμορφώνουνε δυνάμεις τοποθετημένες, δὲν ξέροῦμε πού, πάντως ἔξω ἀπ' αὐτὴ.

Ὅταν πρωτοδιάβασα τὸ βιβλίον τοῦ Molesc tot «la circulation de la vie» νόμιζα πὼς διάβαζα φιλοσοφικὲς ἰδέες μ' ἄξυ-
δέρκεια καὶ ἐπιμέλεια μαζεμένες ἀπὸ τὰ τρα-

ρούδια τοῦ ποιητῆ.

Πίσω ἀπὸ τὸν πέπλο τῆς φύσης, ὁ Χαγιάμ, δὲν τοποθέτησεν ἄλλο ἀπὸ τὴν ὕλη. Γιατὶ ἂν τοποθετοῦσεν ὄνειρα, θὰ τὸν ρωτούσαμε: ποῖος τὰ βλέπει τὰ ὄνειρα αὐτά;—'Αν τοποθετοῦσε σκιές θὰ τὸν ρωτούσαμε: ποῖος τις ρίχνει τις σκιές αὐτές;—'Αν τοποθετοῦσε τὸ ψέμα θὰ τὸν ρωτούσαμε και τότε; σὰν τι πράγμα εἶναι ἡ ἀλήθεια;— Δὲ θέλησε νὰ μαντέψει τίποτα κάτω στὸν πέπλο αὐτὸν ὁ ποιητῆς, συνεπῆς στὸ νηχλισμὸ του. Ἔτσι ξέφυγε τῆ δύσκολη θέση, ἔπου θὰ τὸν ἔφερνε τὸ ἐρωτηματολόγιο τοῦ χάραξα πιδ πάνω.

Ὁ Rensa ἔγραψε κάποτε σὲ μιὰ κριτικὴ τοῦ γιὰ τὸ Χαγιάμ, σὲ μιὰ ἀδικη πραγματικῶς κριτικῆ, πὼς τὸ μαυρο νηχλισμὸ τοῦ Πέρση ποιητῆ, δὲν τὸν ἔφτασε κανέναν ἀπὸ κείνους ποὺ ἔγραψαν τραγούδια ὡς τὰ σήμερα.

Ὁ Χαγιάμ ἀσχολήθηκε πολὺ μὲ τὴν ἐλληνικὴ φιλοσοφία. Τὸ «πάντα ρεῖ και οὐδὲν μένει» τοῦ Ἡράκλειτου ἀποτελεῖ τὴν thèse fondamentale τῶν τραγουδιῶν του. Ἦταν ἀδύνατο ν' ἀντισταθεῖ στὴν ἐπίδραση τῆς ἑλλ. φιλοσοφίας. Βηθεῖες ἐπιδράσεις ἔχει ἀπὸ τὸν Ἐπίκουρο. Ζεῖ γιὰ τὴν ἰκανοποίησιν τῆς στιγμῆς χωρὶς ἀνάμνηση γιὰ τὸ παρελθόν, χωρὶς προοπτικὴ γιὰ τὸ μέλλον. Μὲ τὸν ὀππορτουνισμὸ τοῦ αὐτὸν — γιὰ τὴν περὶ αὐτοῦ πρόκειται — φτάνει σὲ μιὰ θαθεῖα ἐμοίωτητά μὲ τὸν Ἐπίκουρο ποὺ τὴν εὐτυχία τῆ βρισκεί στῆ χαρὰ τῆς στιγμῆς.

Τὴν καλοζωία τὴν βάζει γιὰ βασικὸ σκοπὸ στῆ ζήση του ὁ ποιητῆς;

Ὅσο κι' ἂν πονοκεφαλῶ—γιόμῃς' ἕνα ποτήρι, ποὺ δίνει μιὰ κρυφὴ ζωὴ στῆ σκότεινη ὑπαρξίμας, κι' ἀκούμπα το στὸ χέρι του, τ' εἶν' παραμῦθι ὁ κόσμος. Καί, ποῦεσαι, κάνε γρήγορα γιὰ τὴν Ζωὴ [διαβαίνει...]

Ἐπάρχει κι' ἕνα σκωπτικὸ δίστιχο ἐπιγράμμα γιὰ τὸν Χαγιάμ:

Ἄφησε πιά τὴν ἐλληνικὴν φιλοσοφία
κι' ἀσχολήσου λίγο μὲ τοῦ Μωάμεθ τὴ Θεοσκειά.

Ἐκεῖνο ποὺ τοῦ φάνηκε παράδοξο ἀπὸ τὴν ἑλλ. φιλοσοφία εἶναι ἡ μετεμψύχωση τοῦ Πυθαγόρα και τῆ σατύρισην ἀλύπητα.

Ἐπισκευάζανε κάποτε ἕνα ἱστορικὸ ἱεροδιδασκαλεῖο. Κοπάδια δλάκερα ἀπὸ γαιδοῦρια κουβαλοῦσανε τοῦβλα γιὰ τὴν ἐπισκευή. Τρέχει μιὰ στιγμῆ ὁ Χαγιάμ, σκύβει στ'

αὐτὶ ἐνὸς γέρικου γαδάρου και τοῦ ψιθυρίζει τὸν παράξενο αὐτὸ στίχο:

Ἐσύ, ποὺ πῆγες ἀνθρώπος και γύρισες γαιδοῦρικ' ἐνώθηκ'αν τὰ νύχια σου τὰ πέντε κι' ἔχεις τὰ γένεια σου στὰ πόδια σου πίσω κρυτῶνουν και κάνουν μιὰ κοντὴν οὐρά ποὺ κωνηγὰ τις [μίγιες]

Διαπιστώνει τὸ ἀγνωστο χωρὶς ἀπελπισία και θλίψη κι' εἶναι ἀντίθετα πλημμυρισμένος ἀπὸ χαρὰ σ' ἕνα του τραγούδι παρουσιάζει τῆ γῆς μὲ μιὰ νυφούλα χαριτωμένη τῆ ρωτᾷε τι πρέπει νὰ κάνει γιὰ νὰ ζήσει εὐχάριστα, κι' ἐκεῖνη τοῦ ἀπαντᾷ: γιόμιζε τὴν καρδιά σου μὲ χαρὰ προτοῦ σ' ἀγκαλιάσω. Στὸ δυνατὸ συμβολισμὸ τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ αὐτοῦ μᾶς δίνει ὅλη του τὴ ψυχολογία. Δὲν εἶναι διόλου πεσιμιστής.

Και δὲν ἔχει διόλου δίκιο ὁ V. L. Phelds ποὺ ὄχι μονάχα δρίσκει πεσιμισμὸ στὸ Χαγιάμ μὰ συγκρίνει τὸν πεσιμισμὸ του και μὲ τὸ πεσιμισμὸ τοῦ Σοπενάουερ κάνοντας μονάχα τοῦτο τὸ ξεχώρισμα πὼς ἐνῶ ὁ Σοπενάουερ τῆ διέξοδο τῆς οἰκογενείας του τῆ βρίσκει στὸ θάνατο ὁ ποιητῆς τῆ βρίσκει στῆ χαρούμενη ζωὴ.

Ὁ Χαγιάμ λέει πὼς ἔπως στὸν τάφο δὲ θὰ μπορέσω νὰ θυμᾶμαι τὴ ζωὴ, ἔμοια και στῆ ζωὴ γιὰ τὴν νὰ θυμᾶμαι, γιὰ τὴν νὰ σκεφτῶ, τὸ θάνατο;

Ὅλους τοὺς φόβους ὁ ποιητῆς τοὺς ἀνάγει στὸν καθολικὸ φόβο τοῦ θανάτου κι' ἐκεῖνον τὸν ἀγνοεῖ.

Ὁ Χαγιάμ δὲν τρέμει πάνω στῆ γῆ ποὺ σαλεύει, κάτω στὰ πόδια του. Μὲ εἰρωνεία μιλάει γιὰ κάποιες σκιές ποὺ σχηματίζουνε κύκλο δλόγυρά του και πὸ τὸ κέντρο τους εἶναι ὁ ἴδιος. Λέει πὼς ἀπάνω στῆ γῆς βλέπει σκιές κινούμενες, κάτω ἀπ' αὐτὴ σκ' ἐς ποὺ κάποτε κινήθηκ'αν. Κι' ἔταν καρφῶνει τὰ μάτια του στὸ κενὸ βλέπει νὰ σαλεύουν ἐκεῖ οκίές ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ τῆ γῆ και δὲ γύρισαν, δὲ θὰ γυρίσουν σ' αὐτῆ.

Πατάει μὲ σεδασμὸ πάνω στῆ γῆ. Ἐφέρει πὼς συγχωνεῦθηκ'αν μ' αὐτῆ παλιές ὀμορφιές κι' ἀξίες.

Τὸν βλέπουμε νὰ σταματᾷε ξαφνικά σ' ἕν' ἀκροποτάμι και νὰ παρακαλεῖ θερμὰ τὴν ἀγαπημένη του νὰ μὴν πατάει δυνατὰ τὰ λουλούδια: γιὰ τὴν ποῖος ξέρει ἂν ἐκεῖνη τῆ στιγμῆ πατοῦσαν ἀπλὰ λουλούδια ξεχασμένα σὰν ἐκείνους στὴν ἐρημιὰ ἢ γλυκὰ χεῖλια κάποιας κόρης ποὺ ἔζησε κάποτε.

Τὸν βλέπουμε νὰ κάνει ἀγριές παρατηρήσεις στὸν κάπελα ποὺ σφίγγει δυνατὰ τὴ λαβὴ τοῦ κανατιοῦ κερνῶντας κρασί: γιὰ τὴν ποῖος ξέρει ἂν στὸ σχῆμα τῆς λαβῆς, ὁ κάπελας, δὲ σφίγγει τὸ λαϊμὸ μιανῆς παρθένας ποὺ μεταβλήθηκε σὲ χῶμα;

* *

Ὅλοι ὅσοι ἀσχολήθηκ'αν μὲ τὸν ποιητῆ μᾶς βρήκανε πὼς ἡ νοοτροπία του και τὸ καθολικὸ του ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς δείχνουνε βαθεῖες ὀμοιότητές του μὲ τὸν Γκαίτε. Ἄλλοι πάλι θὰ μπορούσαν νὰ τὸν παραβάλουν μὲ ἄλλους ποιητές. Περισσότερο ὁμως μῦ φαίνεται, ὁ Χαγιάμ μοιάζει μὲ τὸν περὶ φημο ἐπιγραμματοποιὸ Ἀσκληπιάδη τὸ Σάμιο. Ἀπὸ τὰ πολυάριθμα ἐπιγράμματα του σώζονται σήμερα μονάχα 18, ποὺ καθὼς εἶναι τετράστιχα και ἐξάστιχα μοιάζουνε και μορφικὰ μὲ τὰ Ρουμπαγιάτ, ἕνα εἶδος ἐπιγράμματα κι' αὐτά. Πρὸ πάντων τὸ παρακάτω ἐπιγράμμα θὰ μπορούσε πολὺ εὐκολὰ νὰ τὸ πάρει κανεὶς γιὰ μετάφραση

ΤΟ ΜΙΛΙΟΥΝΙ

"H

ΤΑ ΤΑΞΕΙΔΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟ ΠΟΛΟ

ΤΑ ΗΘΗ, Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ Κ' Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΩΝ ΤΑΡΤΑΡΩΝ

Οἱ Τάρταροι κατοικοῦνε τὸ χειμῶνα στοὺς κάμπους και στὰ ζεστά μέρη ἔπου ὑπάρχει μπόλικο χορτάρει και καλὴ βοσκή γιὰ τὰ ζωντανὰ τους. Τὸ καλοκαίρι πᾶνε στὰ ψυχρὰ μέρη πάνω στὰ βουνὰ και στὶς κοιλάδες, ἔπου μποροῦν νὰ βροῦνε νερὰ και δάσια. Τὰ σπιτία τους ποῦναι ξυλένια σκεπασμένα μὲ κετσέδες κ' ἔχουνε στρογγυλὸ σκέδιο, τὰ σέρνουνε μαζὶ τους ἔπου πᾶνε. Γιὰ τοῦτο χρειάζεται νὰ δένουνε συναμεταξύ τους τὰ ξύλα ποὺ φτάνουνε τὰ σπιτία τους μὲ τέτοιο τρόπο ποὺ νᾶναι ἀλαφριά και εὐκολοκουβάλητα. Καὶ κάθε φορὰ ποὺ θὰ τὰ στήσουνε γυρίζουνε τὴν ὀρτκὰ κατὰ τὴ νοτιά. Οἱ ἀραμπάδες τους εἶναι τόσο καλὰ σκεπασμένοι: μὲ μαύρους κετσέδες, ποὺ και στῆ νεροποντῆ ἀκόμα δὲ μπαίνει μέσα μηδέ στα-

στ' ἀρχαῖα ἐλληνικὰ κανενὸς τετράστιχου τοῦ Ἐρημίτη τοῦ Χορασάν.

Ἰσὴν Ἀσκληπιάδη. Τὶ τὰ δάκρυα ταῦτα; τί πάσχεις; οὐ σὲ μόνου χαλεπὴ Κύπρις ἐλήϊσατο οὐδ' ἐπὶ σοὶ μόνου κατεθῆξαι τόξα και ἰοὺς πικρὸς ἔρωσ. Τὶ ζῶν ἐν σποδιῇ τίθεσαι;

Νὰ γνῶρισε τὸν Ἀσκληπιάδη ὁ Χαγιάμ ἀποκλείεται ἀφοῦ και στῆ φιλολογία τὴν παγκόσμια ἐδῶ και λίγα χρόνια μόνου ἔγινε γνωστὴ ἡ μορφή τοῦ Ἀσκληπιάδη. Κι' ἔπειτα ἀκέμα και σήμερα στὴν Ἀνατολὴ θᾶναι λίγοι κείνοι ποὺ ξέρουνε τ' ὄνομα τοῦ Σάμιου ἐπιγραμματοποιοῦ. Μὲ τὴν παραπάνω σύγκριση θέλησα ἀπλῶς νὰ διαπιστώσω μιὰν ὀμοιότητα ποὺ δὲν προέρχεται, ἔπως συνήθως συβᾶναι ἀπὸ μίμηση.

Τελειῶνω μὲ τὴν παρατήρηση πὼς ἔταν ὁ Th. Bizde στὶς ἀρχές τοῦ περασμένου αἰῶνα στὸ βιβλίον του Histoire des religions des anciens Perses Médes et Parthes ἀποκάλυπτε τὸ Χαγιάμ, ἀποκάλυπτε χωρὶς ἀμφιβολία μιὰ δόξιν τῆς ἀνθρωπίνης διανόησης.

λαματιά. Τοὺς τραβᾶνε τὰ βῶδια τους κ' οἱ καμήλες τους, και βάζουνε μέσα τις γυναῖκες τους και τὰ παιδιὰ τους. Οἱ γυναῖκες φωνίζουνε και πουλᾶνε ὅτι εἶναι γιὰ πούλημα, και τοιμάζουνε ὅ,τι εἶναι χρειάζομενο γιὰ τὸν ἄντρα τους και γιὰ οὐλὴ τῆ φαμελιά, ἐπειδὴς οἱ ἄντρες δὲν κάνουνε ἄλλη δουλειὰ ἐξὸν ἀπ' τὴ κυνῆγι μὲ γεράκια κι' ἀπ' τὸν πόλεμο. Θρέφονται μὲ κρέατα, μὲ γάλα και μ' ὅ,τι βαρέσουνε στὸ κυνῆγι, τρῶνε και ποτιζοῦναι τοῦ Φαραῶ ποῦναι πολὺ πλῆθος σὲ κείνους τοὺς τόπους. Ἀκόμα τρῶνε και τ' ἀλογίσιο κρέας και κάθε ἄλλο ζῶ, και πίνουνε γάλα τῆς φοράδας. Ποτὲς δὲν ἀγρίζει κανέναν τῆ γυναῖκα τ' ἄλλουνοῦ, γιὰ τὴν τῶχουμε μεγάλη ἀμαρτία και μεγάλη προσβολή. Οἱ γυναῖκες πάλε εἶναι πιστές

στοὺς ἄντρες τοὺς καὶ κυβερνᾶνε καλὰ τὸ νοικοκυριό τους. Οἱ πλούσιοι πέρνουνε δσες γυναῖκες τοὺς ἀρέζουν, ἴσαμε ἑκατό, ἂν μπόρουνε νὰ τίς συντηρήσουνε. Ὁ γαμπρὸς δίνει αὐτὸς προίκα στὴ μητέρα τῆς νύφης, πού δὲν πέρνει τίποτα ἀπ' τοὺς γονιοὺς τῆς. Τὴν πρώτη γυναῖκα τὴν ἐχτιμᾶνε πειδ πολὺ καὶ τὴ θεωροῦνε πειδ ἀνώτερη ἀπ' οὐλες τίς ἄλλες. Οἱ ἄντρες παντρεύονται μὲ τίς ξαδέρφες τοὺς καὶ μὲ τίς χῆρες τῶν ἀδερφίων τους, κ' οἱ πρωτότοκοι παντρεύονται ἀκόμα καὶ μὲ τίς χῆρες τοῦ πατέρα τους, φτάνει νὰ μὴν εἶναι ἡ ἴδια ἡ μάνα τους. Οἱ γάμοι γίνονται μὲ μεγάλες φέστες καὶ μὲ γλέντια.

Μάθετε πὼς ἡ θρησκεία τους εἶναι τέτοια πού θὰ σᾶς πῶ. Ἐχουνε μιὰ θεότη πού τὴ νοματίζουνε *Νακαγκάι*, καὶ λένε πὼς εἶναι ὁ θεὸς τῆς γῆς πού φυλάγει τὰ παιδιὰ τους, τὰ ζωντανὰ τους καὶ τὰ σπαρτὰ τους. Τὸν προσκυνᾶνε πολὺ καὶ τὸν τιμᾶνε, κ' ὁ καθένας τὸν ἔχει σπῆτι του φτιαγμένον μὲ κετόε. Τοῦ βάζουνε ἀκόμα καὶ γυναῖκα καὶ παιδιὰ τῆς γυναῖκα τῆς θέτουνε στὰ ζερβά του καὶ τὰ παιδιὰ μπροστά του. Καὶ σὰν καθίσουνε νὰ φᾶνε πέρνουνε κομμάτι κρέας καὶ μ' αὐτὸ ἀλείφουνε τὸ στόμα τοῦ θεοῦ τους. Τὸ ἴδιο κάνουνε καὶ στὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του. Ὑστερα ραντίζουνε ζουμί δὲ ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ τους καὶ λένε πὼς ὁ θεὸς καὶ τὰ παιδιὰ του πήρανε τὸ μερίδιό τους. Κι ἀφοῦ γίνουνε οὐλα τοῦτα, πᾶνε νὰ φᾶνε καὶ νὰ πιοῦνε. Μάθετε ἀκόμα πὼς πίνουνε γάλα ἀπὸ φοράδα, μὰ σᾶς λέγω πὼς τὸ φτιάχνουνε μὲ τέτοιο τρόπο πού λὲς κ' εἶναι ἄσπρο κρασί, πολὺ νόστιμο στὴ γέψη, καὶ τὸ λένε *χεμίς*. Οἱ πλούσιοι ντύνονται μὲ χρυσὰ καὶ μεταξωτὰ ρούχα, μ' ἀκριβὲς γούνες ἀπὸ σάμοροι κ' ἀπὸ λαγοπόντικο κ' ἀπ' ἀλεποῦ, κ' ἔχουνε στολίδια ὁμορφώτατα καὶ ἀνεξίμητα. Τ' ἄρματά τους εἶνε δοξάρια, σπαθιά καὶ μαγκοῦρες, μὰ πιδ πολὺ ἀπ' οὐλα μεταχειρίζονται τὰ δοξάρια, γιατί εἶνε καλοὶ σημαδευτάδες. Φορᾶνε θώρακες ἀπὸ πετσί βουδαλίσιο κ' ἀπὸ κάθε λογῆς πετσί φημένο καὶ σκληρότατο. Στὸν πόλεμο εἶναι πολὺ ἀντρεωμένοι, καὶ σᾶς λέγω πὼς αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι βαστᾶνε στίς κακουχίες πειδ πολὺ ἀπ' τίς ἄλλες φυλές, γιατί ἂν τὸ καλέση ἡ ἀνάγκη μπόρουνε νὰ περάσουνε ἕναν μῆνα δλάνερο δίχως ἄλλη θροφή ἐξὸν φοραδίσιο γάλα κ' ὅσο κρέας πάρουνε ἀπ' τὸ κυνήγι. Τ' ἀλογά τους πάλε

βοσκᾶνε τὸ χορτάρι πού βρίσκουνε στὸ δρόμο, δίχως νάχουνε ἀνάγκη νὰ πάρουνε μαζί τους κριθᾶρι καὶ ψάθα. Ἐχουνε μεγάλη ὑπακοή στὸν ἀφέντη τους, καὶ στὴν ἀνάγκη θὰ τοὺς δεῖς καβάλλα οὐλῆ τῆς νύχτα ἄρματωμένους, καὶ τ' ἀλογά τους περπατώντας βόσκουνε τὸ χορτάρι. Δὲν ὑπάρχουνε ἄνθρωποι πού νὰ βαστᾶνε ἔτσι στοὺς κόπους καὶ στὴ στέρηση καὶ τόσο λιγεξέοδοι, καὶ πού νάναί τόσο ἱκανοὶ γιὰ νὰ καταχτήσουνε χώρες καὶ βασιλεία σὰν κ' αὐτουνοὺς. Καὶ κρατᾶνε τούτη τὴν τάξη: Σὰν πηγαίνει στὸν πόλεμο ὁ Ἀφέντης τῶν Ταρτάρων, πέρνει μαζί του ἑκατὸ χιλιάδες καβαλλάρηδες καὶ τοὺς βολεύει μὲ τοῦτον τὸν τρόπο. Διορίζει ἀπὸναν ἀρχηγὸ ἀπάνου σὲ κάθε δέκα, κάθε ἑκατό, κάθε χίλιους καὶ κάθε δέκα χιλιάδες. Ἐτσι ἀτὸς του δὲν ἔχει νὰ κάνει παρὰ μόνο μὲ δέκα ἄντρες, καὶ κάθε καπετάνιος ποῦχει τίς δέκα χιλιάδες δὲν ἔχει νὰ κάνει παρὰ μόνο μὲ δέκα πολεμιστάδες. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ καθένας ἀκούγει τὸν καπετάνιο του, κ' ὅταν ὁ ἀρχοντας ποῦχει τίς ἑκατὸ χιλιάδες θέλει νὰ στείλει καμπόσους καβαλλάρηδες σ' ἕνα μέρος, προστάζει σ' ἕναν ἀρχηγὸ τῶν δέκα χιλιάδων νὰ τοῦ δώσει χίλιους ἄντρες, κ' αὐτὸς πάλε προστάζει σ' ἕναν ἀρχηγὸ ποῦχει τοὺς χίλιους νὰ τοῦ δώσει τὸ μερίδιο του, κ' αὐτὸς πάλε τὸ ἴδιο στοὺς καπετάνιους τῶν ἑκατῶ, κ' ὁ καθένας καπετάνιος τῶν ἑκατῶ προστάζει στοὺς καπετάνιους τῶν δέκα νὰ τοῦ δώσουνε τὸ μερίδιο τους, κ' ἔτσι μαζεύονται εὐτὺς χίλιοι πολεμιστάδες. Ἐναν στρατὸ ἀπὸ ἑκατὸ χιλιάδες τὸν λένε *τούκ*, καὶ μιὰ μεραρχία ἀπὸ δέκα χιλιάδες τὴ λένε *τομάν*, καὶ τὰ μικρότερα συντάγματα τὰ λένε *χιλιάδες*, ἑκατοστές, δεκαριές. Σὰν περπατᾶνε στοὺς κάμπους καὶ στὰ βουνά, στέλνουνε μπροστά δυὸ μέρες δρόμο διακόσους ἀνιχνευτές, κ' ἄλλους τόσους ὀπισθοφυλακή, καθὼς κ' ἀπ' τὰ πλάγια, ἔτσι πού νὰ μὴν πέση ἀπάνου τους ξαφνικὰ ὁ δχτρός. Στὰ μεγάλα ταξείδια δὲν κουβαλᾶνε μαζί τους πολὺ φρετιό, ἀλλὰ πέρνουνε μονάχα δυὸ τουλούμια πού βάζουνε μέσα τὸ γάλα πού πίνουνε, κ' ἕναν τέντζερε γιὰ νὰ βράζουνε τὰ κρέατα, καὶ μιὰ μικρὴ τέντζα γιὰ νὰ φυλάγονται ἀπ' τὴ βροχή. Καὶ μάθετε πὼς πολλὲς φορὲς εἶνε στενεμένοι νὰ κάνουνε καβάλλα δέκα δλάνκαιρες μέρες δίχως νὰ φᾶνε τίποτα καὶ δίχως νάναψουνε δλότελα φωτιά, μὰ νὰ ζήσουνε μὲ αἷμα πού τραβᾶνε ἀπ'

τ' ἀλογατὰ τους, κεντρώνοντας τίς φλέδες τους καὶ ρουπώντας το. Ἐχουνε μαζί τους καὶ γάλα πηγμένο πούναί σφιχτὸ σὰν πάστα καὶ τὸ πίνουνε λυώνοντάς το μὲ νερό. Στὸν πόλεμο δὲν ἔχουνε ντροπὴ νὰ καμωθοῦν πὼς γυρνᾶνε τίς πλάτες στὸν δχτρὸ καὶ στρέφουνε τ' ἀλογά τους μὲ μιὰ πιδεξοσύνη πού λὲς κ' εἶναι σκύλοι. Καὶ κεῖ πού τοὺς κυνηγᾷ ὁ δχτρός, κείνοι πιλαλᾶνε μὰ πολεμᾶνε φεύγοντας σὰ νὰ βρίσκονται πρόσωπο μὲ πρόσωπο στὸν δχτρὸ. Ἐτσι ξάφνου γυρίζουνε κατὰ πίσω μὲ τὰ δοξάρια τους καὶ τραβᾶνε μεγάλες δοξαριές καὶ σκοτώνουνε ἄντρες κ' ἀλογα ἀπ' τὸν ἐχτρικὸ στρατό. Κι' ἐκεῖ πού εἰ δχτροὶ τοὺς νομίζουνε πὼς τοὺς ἔχουνε νικημένους καὶ τσακισμένους, ἀπεναντίας εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πούναί νικημένοι καὶ χάσανε ἀλογά τους κ' ἕνα σωρὸ καβαλλάρηδες. Καὶ σὰν δοῦνε οἱ Τάρταροι πὼς σκοτωθήκανε πολλὰ ἀλογα καὶ πολλοὶ ἄντρες ἀπ' τοὺς δχτροὺς, ξαναγυρίζουνε πίσω στὸ μέρος πού κερδίσανε μὲ μιὰ τέτοια ὁρμὴ πού τοὺς προσπερνᾶνε καὶ τοὺς τζακίζουνε δλότελα. Ἐτσι νίκησανε πολλὲς φυλές καὶ κερδίσανε πολλὲς μάχες.

Τέτοια εἶναι ἡ ζωὴ καὶ τέτοια τὰ ἐθίματα τῶν Ταρτάρων, μὰ σήμερα εἶναι πολὺ ξεπεσμένοι. Ὅσοι ζοῦνε στὸ Κατάι βαστᾶνε τὸ βίο καὶ τὰ ἔθη τῶν εἰδωλολάτρων κ' ἀπαρνηθήκανε τὰ δικά τους, κ' ὅσοι ζοῦνε στὴν Ἀνχτολή πήρανε τὰ ἐθίματα τῶν Σαρακηνῶν.

Θὰ σᾶς πῶ καὶ τίλογης μοιράζονε τὴ δικαιοσύνη. Ἐν κλέψει κανένας ἕνα μικρὸ πρᾶμα, τρώγει ἑφτὰ ραβδιές ἢ δεκαεφτὰ ἢ εἰκοσιεφτὰ ἢ τριανταεφτὰ ἢ σφρανταεφτὰ κ' ἔτσι ἴσαμε ἑκατὸν ἑφτὰ, βάζοντας ἀπάνου κάθε φορὰ ἀπὸ δέκα, ἀναλόγως τῆς μεγάλῃ γιὰ τὴ μικρὴ κλεψιά. Καμπόσοι πεθαίνουνε ἀπ' αὐτὲς τίς φυλιές. Ἐνας πῶκλεψε ἕνα ἄλογο ἢ κάτι τίς ἄλλο κ' εἶναι γιὰ θάνατο, τὸν κόβουνε στὰ δυὸ μ' ἕνα σπαθί. Μὰ ἂν πληρώσει ἔννια φορὲς τὴν τιμὴ πῶχει τὸ πρᾶμα πῶκλεψε, γλυτώνει ἀπ' τὸ θάνατο. Κάθε ἀφέντης εἶτε ἄλλος πῶχει κάμποσα ζωντανά, τὰ βουλώνει μὲ μιὰ βούλα στὸ κεφάλι. Αὐτὸ τὸ κάνουνε γιὰ τ' ἀλογα, γιὰ τὰ γαῖδούρια, γιὰ τίς καμήλες, γιὰ τὰ βώδια, γιὰ τίς ἀγελάδες καὶ γιὰ τὰλλα τὰ χοντρά ζᾶ. Καὶ μ' ἔλο πού τάφινουνε καὶ βοσκᾶνε στοὺς κάμπους καὶ στὰ βουνά δίχως νὰ τὰ φυλᾶνε κ' ἀνακατώνονται τοῦ ἐνὸς μὲ τ' ἄλλουνοῦ, ὁ καθένας γυρίζει πίσω

ὅσα εἶναι τοῦ κάθε ἀφεντικοῦ ποῦχουνε τὴ βούλα του. Τὰ πρόβατα, τὰ κριάρια καὶ τὰ τραγιά τὰ φυλᾶνε οἱ τσομπάνηδες. Οὐλα τοῦτα τὰ ζωντανὰ εἶναι πολὺ μεγάλα καὶ παχιά κ' ὁμορφα ὅσο πού δὲν φαντάζεται κανεὶς.

Ὅταν ἀναφέρω ἀκόμα ἕνα παράξενο συνήθειο πού ξέχασα νὰ τὸ γράψω. Ἐν εἶναι δυὸ ἄντρες παντρεμένοι πού τ' ἐνὸς νάλαχε νὰ πεθάνει ἕνα ἀγόρι καὶ τ' ἄλλουνοῦ ἕνα κορίτσι, σὰν ἔρθει ὁ καιρὸς πού θὰν ἐρχότανε σὲ ἡλικία αὐτὸ τὸ κορίτσι νὰ παντρευτεῖ μὲ κείνο τ' ἀγόρι πιδ πέθανε, κάνουνε τὸ γάμο σωστὸ σὰ νὰ ζούσανε καὶ κάνουνε καὶ τὸ χαρτὶ συναμεταξὺ τους. Ὑστερα κᾶνε τὸ χαρτὶ κ' ὁ καθένας πού παγαίνει στὸν οὐρανὸ λένε πὼς παγαίνει στὸν ἄλλο κόσμον ὅπου οἱ δυὸ πεθαμένοι ζοῦνε σὰν ἀντρόγυνο. Καὶ κάνουνε βαρὺ γάμο καὶ σπονδὴ, λέγοντας πὼς οὐλα ἀνεβαίνουνε στὸν οὐρανὸ. Καὶ ζωγραφίζουνε ἀπάνω στὸ χαρτὶ ἀνθρώπους μὲ τὰ σουσοῦμια τους, ἀλογα, φορεσιές καὶ στολίδια καὶ φλουριά, κ' ἔλα τὰ κᾶνε λέγοντας πὼς ὅτι ζωγραφίζουνε καὶ μετὰ τὸ κᾶνε, οὐλα θὰ πᾶνε στὰ παιδιὰ τους κεῖ πάνου στὸν οὐρανὸ. Καὶ τὰ σπῆτια πού συμπεθερέψανε λοχγιάζονται σύγγενοι σὰν νᾶτανε τὰ παιδιὰ τους ζωντανά.

Νὰ πού σᾶς ἱστόρησα καταλεπτῶς τὰ ἔθη καὶ τὴ συνήθεια τῶν Ταρτάρων. Μὰ δὲν σᾶς διηγῆθηκα ἀκόμα γιὰ τὰ πολὺ σπουδαιότατα πρᾶματα τοῦ Μεγάλου Κᾶν πούναί ὁ Ἀφέντης ἀπάνου σ' οὐλοὺς τοὺς Ταρτάρους, μὴδὲ γιὰ τὰ περίλαμπρα αὐτοκρατορικά καλάτια του, μὰ θὰ σᾶς τὰ ἱστορήσω σὰν ἔρθῃ ἡ ἀράδα τους. Τώρα ἄς γυρίσουμε πίσω στὴν κουβέντα μας, σὲ κείνον τὸν κάμπο ὁποῦχαμε σταματήσει σὰν ἀρχεψα νὰ σᾶς δηγηθῶ γιὰ τοὺς Ταρτάρους.

ΚΕΦ. XLII

Ο ΚΑΜΠΟΣ ΤΟΥ ΒΑΪΓΟΥ

Φεύγοντας ἀπ' τὸ Καρακάου κ' ἀπ' τ' Ἀλτάι ὅπου θάβουνται οἱ καπεταναῖοι τῶν Ταρτάρων, ὅπως σᾶς δηγήθηκα παραπάνου, τραβᾶμε κατὰ τὸ Βορριᾶ μὲσ' ἀπὸ μιὰ χώρα πού τὴ λένε Κάμπο τοῦ Βαίγου καὶ πού θέλει σαράντα μέρες γιὰ νὰ τὴν περάσης. Οἱ ἄτικοι τῆς λέγονται *Μεκρίτ*, κ' εἶναι ἄγριοι ἄνθρωποι καὶ ζοῦνε μὲ ἀγρίμια πού σκοτώνουνε, τὸ περσότερο ἐλάφια. Καὶ τοῦτοι εἶναι καβαλλάρηδες. Ἐχουνε τὰ ἴδια ἔ-

θίμακα καὶ τὶς ἴδιες συνήθειες πῶχουνε οἱ Τάρταροι, καὶ σὰν καὶ κείνοι εἶναι ὑποταχτικοὶ στὸ Μεγάλο Ἀφέντη Κάν. Δὲν ἔχουνε σιτάρι μηδὲ κρασί. Τὸ καλοκαίρι κυνηγᾶνε ζῶα καὶ πουλιά, μὰ τὸ χειμῶνα δὲν ἔχουνε μὴμὲ πουλιά μηδὲ κανένα ἄλλο ζῶ, ἐπειδὴς φεύγουνε ἀπὸ κεῖ ἀπ' τὸ πολὺ κρύο. Ὑστερα ἀπὸ σαράντα μέρες ταξίδι δρίσκεις τὸν Ὠκεανό, καὶ πέρα ἀπὸ κεῖ δὲν ὑπάρχει πλεῖα στεριά. Ἐκεῖ κοντὰ εἶναι ἕνα βουνό, κι' ἀπάνου σ' αὐτὸ τὸ βουνὸ κάνουνε τὶς φωλιές τους τὰ ταξιδιάρικα γεράκια. Σ' αὐτὸ τὸ μέρος δὲν κατοικοῦνε μηδὲ ἄντρες μηδὲ γυναῖκες μηδὲ ζωντανά, ἐξὸν ἀπὸνα εἶδος πουλιά πὸ τὰ λένε Βοργουιλάν καὶ πὸ μὲ δαυτὰ θρέφονται κείνα τὰ γεράκια. Αὐτὰ τὰ πουλιά εἶναι μεγάλα σὰν πέρδικες κι' ἔχουνε τὰ πόδια τοῦ παπαγάλου καὶ τὴν οὐρὰ τοῦ χελιδονιοῦ, κι' εἶναι πολὺ γλήγορα στὸ πέταγμα. Καὶ σὰν πεθυμήσει ν' ἀποχτήσει ὁ Μεγάλος Κάν ὁ Ἀφέντης κάμπουσα ἀπὸ τοῦτα τὰ περιπλανούμενα γεράκια, στέλνει ἀνθρώπους σὲ κείνο τὸ βουνὸ καὶ τοῦ τὰ πιάνουνε. Στὰ νησιὰ αὐτηνῆς τῆς θάλασσας τ' ἀγιουπογέρικα εἶναι σὲ τὸ τοιο πλῆθος, πὸ ὁ Μεγάλος Ἀφέντης μπορεῖ νάχει ὅσα θέλει. Καὶ νὰ μὴν θαρρεῖτε πὼς κείνα πὸ φέρνουνε ἀπ' τοὺς χριστιανικοὺς τόπους τὰ πηγαίνουνε στὸ Μεγάλο Κάν, μὰ τὰ πηγαίνουνε ἀπεναντίας στὸν Ἀφέντη τῆς Ἀνατολῆς. Μάθετε πὼς αὐτὰ τὰ μέρη εἶναι τόσο πολὺ στὸ Βοργιᾶ, πὸ τὸ βορεινὸ ἀστέρι ἀπομῖνει πίσω κατὰ τὴ νοτιὰ. Τώρα σὺς ἔχω ἱστορήσει τὶς ἐπαρχίες πὸ βρῖσκονται κατὰ τὸ Βοριᾶ ἴσαμε τὸν Ὠκεανό, ἀπὸ τώρα κι' ἐμπρὸς θὰ σὺς δηγηθῶ γιὰ ἄλλους τόπους γιὰ νὰ φτάσουμε στὸ μέρος τοῦ Μεγάλου Κάν. Γιὰ τοῦτο θὰ γυρίσουμε σὲ μιὰν ἐπαρχία πῶχουμε περιγράψει κιόλας στὸ βιβλίο μας, καὶ πὸ τὴ λένε Καντσιπούς.

ΕΡΓ ΝΟΥΛ ΚΑΙ ΣΙΓΚΟΥΙ

Μισεύοντας κανένας ἀπ' τὸ Καντσιπούς, περπατᾶ πέντε μέρες μέσα σὲ κἀτι μέρη πὸ ὑπάρχουνε πολλὰ στοιχειὰ καὶ τὴ νύχτα πολλὲς φορὲς τ' ἀκοῦνε νὰ κουδεντιάζουνε ψηλὴ μέσα στὸν ἀέρα. Ὑστερα ἀπὸ τὶς πέντε τοῦτες μέρες, βρῖσκεται κατὰ τὴν Ἀνατολὴ ἕνα βασιλεῖο πὸ τὸ λένε Ἐργινούλ, ὑποταχτικὸ τοῦ Μεγάλου Ἀφέντη κι' ἕνα ἀπ' τὰ πολλὰ βασιλεία πὸ κάνουνε τὴν ἐπαρχία

Σαμπίτ. Οἱ κάτοικοι εἶναι ἄλλοι εἰδωλόατρες, ἄλλοι Χριστιανοί, ἄλλοι Νεστοριανοί, κι' ἄλλοι λατρεύουνε τὸ Μωάμεθ. Ὑπάρχουνε πολλὲς πολιτεῖες σὲ τούτη τὴ χώρα, κι' ἡ πεῖδ σπουδαιότερη εἶναι ἡ Ἐργινούλ.

Ἀπὸ τούτη τὴν πολιτεία τραβῶντας κανένας κατὰ τὸ σορόκο μπορεῖ νὰ πάγει στὸ Κατάγο, καὶ σὲ τούτη τὴ μεριά ὑπάρχει μιὰ πολιτεία πὸ τὴ λένε Σιγκουί, καὶ βρῖσκονται πολλὲς ἄλλες πολιτεῖες καὶ κάστρα στὸ Τοργέτ, οὐλές ὑποταχτικὲς στὸ Μεγάλο Κάν. Ὁ κόσμος ἐκεῖ πέρα λατρεύει τὰ εἰδωλά μὰ ὑπάρχουνε καὶ χριστιανοὶ καὶ πιστοὶ τοῦ Μωάμεθ. Ἐκεῖ ὑπάρχουνε ἄγρια βώδια μεγάλα σὰν ἐλέφαντοι. Κι' ἔχουνε στὴ θωριά, κι' εἶναι οὐλο τὸ κορμί τους μαλλιάρῳ ἐξὸν ἀπ' τὴ ράχη, κι' εἶναι ἄσπρα καὶ μαύρα. Τὸ μαλλὶ τους εἶναι μακρὺ τρεῖς πηθαμές. Πολλὰ ἀπὸ διὰ τὰ μερῶν τους καὶ ζῶνε μὲ τοὺς ἀνθρώπους πὸ τὰ φορτῶνουνε καὶ τὰ ζεύουνε στὴ δουλειὰ. Ἡ δύναμή τους εἶναι διπλὴ ἀπ' τὴ δύναμη πῶχουνε τὰ συνειθισμένα τὰ βώδια.

Σὲ τοῦτα τὰ μέρη βγαίνει κι' ὁ καλύτερος μόνος τοῦ κόμου κι' ὁ πῖδ φίνος. Τὸν βγάζουνε μὲ τὸν τρόπο πὸ θὰ σὺς πῶ. Μάθετε πὼς ὑπάρχει ἕνα μικρὸ ζῶ ἴσαμ' ἕνα ζαρκάδι, πῶχει μαλλὶ πολὺ χοντρὸ σὰν τοῦ λαφιοῦ καὶ πόδια σὰν τοῦ ζαρκαδιοῦ, δίχως κέρατα, μὲ τέσσαρα μεγάλα δόντια πὸ βγαίνουνε ὄξω ἀπ' τὸ στόμα του δύο ἀποκάτου καὶ δύο ἀποπάνου, μακρὰ δύο δάχτυλα καὶ πολὺ κοφτερά, κι' εἶναι ἕνα ζωντανὸ πολὺ χαριτωμένο. Καὶ πιάνοντάς το βρῖσκουνε κἀτ' ἀπ' τὴν κοιλιὰ του μιὰ μικρὴ φούσκα γιομῆτη αἷμα, πὸ τὴν κόβουνε μαζὶ μὲ τὸ πετσί καὶ τὴν κρατᾶνε. Τοῦτο τὸ αἷμα εἶναι ὁ μόνος πὸ βγάζει μιὰ τόσο φχόριστη μυρουδιά. Αὐτὰ τὰ ζῶα εἶναι ἀφθονα σὲ τοῦτους τοὺς τόπους. Οἱ κάτοικοι ζῶνε μὲ ἐμπόριο καὶ μὲ τὶς τέχνες. Αὐτὴ τὴν ἐπαρχία τὴν περνᾶς σὲ εἰκοσιπέντε μέρες. Ἐκεῖ ὑπάρχουνε φαζάνια δύο φορὲς πειδὲ μεγάλα ἀπ' τὰ δικά μας καὶ μικρῶτερα ἀπ' τὰ πηγῶνια, μὲ τὴν οὐρὰ μακριὰ δέκα πηθαμές καὶ περσότερο καὶ κάποτε μονάχα ἑνιά, ὄχτῳ γιὰ ἑφτά. Ὑπάρχουνε κι' ἄλλα μεγάλα πῶχουνε τὸ ἴδιο σκέδιο μὲ τὰ δικά μας, καὶ κάθε λογῆς πουλιὰ σκεπασμένα μὲ πολὺ ἄμορφα χρωματιστὰ φτερά. Ὁ λαὸς εἶναι εἰδωλόατρες, μεγαλόσωμοι, μαυρομάλληδες καὶ μὲ μύτη πλατσουτή, δίχως γένια, τὰ χεῖλια τους ὅμως εἶναι γιομάτα τρίχες. Οἱ γυναῖκες ἐξὸν ἀπ' τὸ κεφάλι δὲν ἔχουνε

τρίχες στὸ κορμί τους, κι' εἶναι μορφοκαμωμένες κι' ἀνοιχτόκαρδες. Στὸ μέρος τοῦτο ὁ κόσμος εἶναι ἐρωτόπαθος κι' οἱ ἄντρες πέρνουνε πολλὲς γυναῖκες, γιὰτὶ δὲν τοὺς μپοδίζει καμμιά συνήθεια εἴτε νόμος, μόνον πῶχουνε χρέος νὰ τὶς συντηρήσουνε. Ἐνα κορίτσι ἂν λάχει νάνα ἄμορφο μὰ ἀπὸ φτωχὸ σπιτί, μπορεῖ νὰ τὸ στεφανωθῆ ἕνας πλούσιος χάρη στὴν ἄμορφιά του, καὶ δίνει στὴ μητέρα τῆς νιάς ὅσα λεπτὰ συμφωνήσανε. Τώρα θὰ μισέψουμε ἀπὸ δῶ, καὶ θὰ σὺς ποῦμε γιὰ ἄλλες ἐπαρχίες τῆς Ἀνατολῆς.

ΚΕΦ. XLVI

ΓΙΑΓΑΜΟΡ

Φεύγοντας ἀπ' αὐτὴ τὴν πολιτεία, ὕστερα ἀπὸ τρεῖς μέρες βρῖσκουμε τὴν πολιτεία τοῦ Γιαγαμόρ, ὅπου εἶναι τὸ περίλαμπρό παλάτι τοῦ Μεγάλου Κάν Ἀφέντη, ὁ ὁποῖος ἔχει μεγάλη φχαρίστηση νὰ κάθεται σὲ τούτη τὴ χώρα. Γιατὶ ἐκεῖ πέρα ὑπάρχουνε ἀφθονα ποτάμια, μιὰ λίμνη κι' ἄμορφοι κάμποι ὅπου ἔρχονται γερανοὶ, φαζάνια, πέρδικες κι' ἄλλα πουλιὰ λογιῶ-λογιῶ. Ἐτσι τὸ λοιπὸν ὁ Μεγάλος Κάν διασκεδάζει κυνηγῶντας τα μὲ τ' ἀγιουπογέρικα καὶ μὲ τὰ γεράκια, καὶ πιάνει πολλὰ πουλιὰ καὶ χαί-

ρεται περισσά. Ὑπάρχουνε πέντε εἶδη γερανοὶ ὅπως θὰ σὺς περιγράψω. Τὸ πρῶτο εἶδος εἶναι δλόμαυρο σὰν κοράκια κι' εἶναι πολὺ μεγάλο. Τ' ἄλλα εἶνε δλόασπρα μ' ἄμορφα φτερά πλουμισμένα, μὲ μάτια σὰν καὶ κείνα τοῦ παγωνιοῦ, ἄλλα μὲ χρυσὸ χρῶμα πολὺ ἀστραπερό. Τὸ κεφάλι τους εἶναι βυσσινὶ γύρω γύρω μαύρο, κι' αὐτοὶ εἶναι οἱ πειδὲ μεγαλύτεροι ἀπὸ κάθε ἄλλο εἶδος. Τὸ τρίτο εἶναι ὅπως κι' οἱ δικοὶ μας γερανοὶ. Τὸ τέταρτο εἶναι πειδὲ μικρὸ κι' ἔχει τὴν κουρούπα πειδὲ μακρὰ, βυσσινὰ καὶ μαύρη πολὺ ἄμορφη. Τὸ πέμπτο εἶδος εἶναι σταχτιοὶ μὲ τὸ κεφάλι βυσσινὶ καὶ μαύρο, ἄμορφοφτιαγμένοι καὶ πολὺ μεγάλο.

Ὑστερα ἀπὸ τούτη τὴν πολιτεία εἶναι μιὰ λαγκαδιὰ ὅπου ὁ Μεγάλος Κάν ἔχει χτισμένα πολλὰ κάστρα πὸ κάθονται μέσα ἕνα σωρὸ ἀνθρώποι τοῦ παλατιοῦ, καὶ βάζει πολλοὺς ἄντρες γιὰ νὰ τὰ φυλάνε. Καὶ σὰν πηγαίνει σὲ τοῦτα τὰ κάστρα ὁ Μεγάλος Κάν, μπορεῖ νάχει ὅσα θέλει ἀπὸ κείνα τὰ πουλιά. Κι' αὐτὰ τὰ κάστρα εἶναι νὰ τὰ θαμάζει κανένας. Ὑστερα τραβάμε παραπέρα ἀνάμεσα βοριᾶ καὶ γρέγο.

(Ἐχει συνέχεια)

Μετάφραση: Τζ. Καίμη καὶ Φ. Κόντογλου

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΑΓΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΔΟΓΟΙ

ΟΙ ΑΘΕΟΙ

Μαθητ.—Δέ μου λές, κυρ Δάσκαλε, ποιός είναι ἄθεος;

Δάσκαλ.—'Εκείνος πού δέν πιστεύει στό Θεό που πιστεύει ὁ καθέννας μας.

Μαθ.—Θεός τοῦ καθενος μας εἶναι ὁ Θεός ὅλων.

Δάσκ.—Θεός βέβαια εἶναι ὁ Θεός ὅλων· μά τοῦ καθενός μας ὁ Θεός εἶναι ἀντίθεος.

Μαθ.—'Αθεος τὸ λοιπὸν εἶν' ἐκεῖνος πού δέν πιστεύει στὸν ὄντιθεο τοῦ καθενός μας;

Δάσκ.—Ναί· αὐτὸν ἐγὼ λέγω ἄθεο.

Μαθ.—Μά ἐμεῖς, Δάσκαλε, δέν πιστεύουμε σὲ ἀντίθεο-σὲ Θεὸ πιστεύουμε.

Δάσκ.—Μεγάλος σου ὁ λόγος! "Αν εἴτανε κι' ἀληθινός, γιατί τότε θά ρωτοῦσε: «ποιός εἶναι ἄθεο.»

Μαθ.—'Εγὼ, νά σου πῶ, δέν πιστεύω νά εἶναι κανένας. Κι' ὄχι μόνο δέν πιστεύω παρὰ καὶ φουρκίζομαι ἀληθινά σάν ἀκούω κάθε τόσο πολλούς νά λέν: «αὐτός εἶναι ἄθεος, ἐκεῖνος εἶναι ἄθεος...» Νά· προχθές ἀκόμα ἕνας δεσπότης βγήκε κι' εἶπε πὼς δυὸ-τρεῖς ἄνθρωποι γνωστοί μας, εἶναι ἄθεοι—ἄθεοι συναμεταξύ μας, αἶντε ἀπὸ κει!—Μά ὡς τόσο οἱ συντεχνίτες τοῦ δεσπότη βρήκανε καλὰ εἰπωμένα τὰ λόγια του καὶ τᾶκαναν δικὰ τους—κι' ὄχι μόνο: τοὺς κάλεσαν τοὺς ἀνθρώπους σὲ κριτήριο μπρὸς στὴ Σύνοδο...

Δάσκ.—Χμ... δέν εἶναι καὶ σπουδαῖο αὐτό, μπρὸς σὲ ὅσα μέλλονται...

Μαθ.—Μά με ποῖο δικαίωμα, σὲ παρακαλῶ, ἢ Ἐκκλησία...;

Δάσκ.—'Ἡ Ἐκκλησία; "Αν εἶναι γι' αὐτή, με τὸ μεγαλύτερο· με τὸ δικαίωμα τῆς Ἐκκλησίας!

Μαθ.—'Α, νά σου πῶ, κυρ Δάσκαλε· ἐγὼ, ξέροις, εἶμαι φιλελεύθερος...

Δάσκ.—'Ακόμα φιλελεύθερος, παιδί μου; καὶ πότε, με τὸ καλὸ, γιὰ ἐλεύθερος;

Μαθ.—'Όταν ἀποσιχᾶθῶ τὴν Ἐκκλησία, ναί! Καὶ φαντάζομαι—ὄχι φαντάζομαι, εἶμαι βέβαιος, πὼς μ' αὐτὰ καὶ μ' αὐτὰ τῶν παπάδων...

Δάσκ.—...γοήγορα θ' ἀπογίνεις φιλελεύθερος.

Μαθ.—'Ελεύθερος θέλεις νά πεις...

Δάσκ.—'Όχι, καλὰ εἶπα: φιλελεύθερος. 'Ελεύθερος εἶναι μόνο ὁ πιστός. Αὐτός πού πιστεύει σ' ἕνα Θεό, τὸ Θεὸ τῆς Ἐκκλησίας, τὸ Θεὸ ὅλων

ὄχι σὲ ἀντίθεο. Αὐτός πού δὲ βλέπει ἄθεους παρ' ἀδερφούς παραστρατημένους ἐξ αἰτίας πού ἐμεῖς εἶμαστε λιγόπιστοί.

Μαθ.—'Ότε οἱ δεσποτάδες...

Δάσκ.—'Αἷοι καὶ παράξιοι γιὰ μᾶς τοὺς φιλελεύθερους οἱ δεσποτάδες μας οἱ τωρινοί. Μά δέν εἶναι ἢ Ἐκκλησία αὐτοί.

Μαθ.—Καὶ ποιά εἶναι ἢ Ἐκκλησία;

Δάσκ.—'Εἶνε τῆ καὶ ζεῖ.

Μαθ.—Ποιά; ποῦ;

Δάσκ.—Μπᾶ, βιάζεσαι! Σὺ λίγο πρὶν δέν τῆς ἀναγνώριζες δικαίωμα...

Μαθ.—'Ας εὔρισκα τὴν ἀληθινή καὶ θάν τῆς ἀναγνώριζα.

Δάσκ.—'Εγώιστή! Πρῶτα θάν τῆς ἀναγνώρισει: κάθε δικαίωμα, κ' εἶπειτα θάν τῆ βρεῖς.

Μαθ.—Τῆς ἀναγνώριζω!

Δάσκ.—Δὲ φτάνει...

Μαθ.—Μά τώρα δά ἔλεγες... Δάσκαλε, δὲ σὲ καταλαβαίνω σήμερο...

Δάσκ.—'Ότε αὐριο-φοβοῦμαι—θὰ με καταλάβεις. Ἐχεις κάμποσο δρόμο ἀκόμα νά τρᾶβῆσεις, ὡς που νά περάσεις ἀπὸ κει πού βρίσκομαι τώρα ἐγὼ. Καὶ πάλι τότε τόσο μακρὸς, τόσο θάμπος θενά ξανοιχτεῖ μπροστά σου ὅπου δὲ θὰ με θυμηθεῖς καὶ σὲ πάρουνε, καῦμινε, τὰ μισοδρομῆσεις καὶ σὲ πάρουνε, καῦμινε, τὰ χρόνια ὅπως ἐμένα... Καὶ μὴ θαρρεῖς πὼς εἶναι καὶ σὲ χέλια τ' ἀνήμερον τ' ἀνθρώπων νά βιάσει τὴν ὥρα... Μπορεῖ νά κάνει καὶ τ' ἀνώτερο καταλαβαίνεις; τ' ἀνώτερο!—κι' ὡς τόσο να μὴ φτάσει, ὄχι μόνο: νά μὴ σιμῶσει οὔτε τόσο δά! Ἡ χάρι, βλέπεις, τοῦ Θεοῦ δέν ἔχει ξαγορά, κι' ὅλα τὰ κόπια τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς αὐτὴ δὲ φελᾶν. Αὐτὸ εἶχα ξεχάσει νά σὲ πῶ, κ' εἴταν σημαντικό—μὰ πάλι δὲ σὲ φάμισα...αἱ;

Ο ΑΛΛΟΣ

ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Τὸ κοινό μυαλό.—'Ἡ ἱεραρχία τῆς Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας ἀγωνίζεται πάντα ν' ἀποδείξει πὼς ὄχι μόνο δέν ἔχει πίστη καὶ θερησκευτικὴ ζωὴ—λουλούδια βέβαια πού δὲ φουρκῶνουν σὲ κάθε γῆ—ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ κοινὸ μυαλό πού ἐμποδίζει τοὺς ἀνθρώπους νά κάνουν ἀσκοπερὶ καὶ ἀνόητες ἐνέργειες. Γιατὶ πρέπει νᾶχει κανεὶς ὀλοτέλα ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ κάθε αἰσθημα

θερησκευτικὸ γιὰ νά δίνει τόσο εὐκολὰ πιστοποιητικὰ ἀθείας στοὺς ἄλλους; "Αθεοὶ στὸν τόπο μας δέν ὑπάρχουν ὅπως δέν ὑπάρχουν καὶ πιστοί.

Βλέπουμε μονάχα ἀνθρώπους τυπικὰ ἐν τάξει με τὴν ἐκκλησία καὶ ἀνθρώπους ὀλοτέλα ἀδιάφορους. Ψυχὲς ὅμως πού ν' ἀγωνίστηκαν νά βροῦν τὸ θεὸ κι' ἀντὶς νά φτάσουν σὲ νὰ εἶπαν τὸ ὄχι δέν εἶδαμε. Γιατὶ λοιπὸν τόση βιασίμη; Ὑστερα γιὰ ποῖο θεὸ μιλᾶν οἱ σεβασμώτατοι; Γνωρίζομαστε τόσο καλὰ μεταξύ μας ὥστε μποροῦμε νά ἀμφιβάλλουμε ἂν ὑπάρχουν πολλοὶ ἀνθρωποὶ πού πιστεύουν σὲ θεὸ τοῦ ἁγίου Σπύρου ἢ τοῦ ἁγίου Σπάρτης. Καὶ τίς ὄλοι, ἢ οἱ περισσότεροι, μὰ μεγάλη μάζα δηλαδὴ εἶναι ἄθεοι. Θὰ ἐκδόσει λοιπὸν πιστοποιητικὰ ἢ σύνοδος γιὰ ὅλους μας; "Αν οἱ οικονομικὲς ἀσχολίες τῆς τῆς δίνουν τὸν καιρὸ ἂς τὰ ἐκδόσει.

"Αν ὅμως δέν πρόκειται νά κηρύξει ἀθέους ὅσους δέν πιστεύουν στὸν θεὸ τοῦ ἁγίου Σπύρου καὶ τοῦ ἁγίου Σπάρτης, τότε γιατί ἐπιμένει νά ἀνακατεῖται στὰ ἑσωτερικὰ αὐτῆς τῆς τάχα ἀθεϊστικῆς ὀλοότητος διορίζοντας αὐτὴ τοὺς ἀρχηγούς τῆς πού μονάχα ἢ ἴδια ἔπρεπε νά ὀρίσει; Γιατὶ νά θέλει νά μᾶς ἐπιβάλλει ἀρχηγούς μας τὸν κ. Γληνὸ καὶ τὸν κ. Καζαντζάκη; Καὶ μᾶς τοὺς ἐπιβάλλει με τὸ δίπλωμα τὸ ἐπίσημο τῆς ἀθείας πού θέλει νά τοὺς δώσει, δίχως καν νά μᾶς ρωτήσει ἂν τοὺς θέλουμε. Γιατὶ ἄλλο πρᾶμα ἄθεος καὶ ἄλλο ἀντιεκκλησιαστικὸς ἢ ἀναιχριστιανικὸς, ἢ ὕλιστής κ.λ.π. ὁ κ. Γληνὸς βέβαια εἶναι ὕλιστής φανερός, ὁ κ. Καζαντζάκης εἶναι ὕλιστής κρυφός, μὰ τί βγαίνει με τοῦτο. Τὸ κῆμα τοῦ ὕλισμοῦ ἐπιπεφορῆς τοῦ ὁποῖου βρίσκεται ἢ ἑλληνικὴ ἐκκλησία με τοὺς ἱεράρχους τῆς καὶ τὸν κληρὸ τῆς: εἶναι μεγάλο καὶ σκεπάει ὅλη τὴ χώρα. Αὐτὴ ἢ μάλιστα μονάχα ἀπὸ λιγοστοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους πολεμήθηκε. Ποτὲ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Ὑστερα ἂν ἀφίσουμε τὴν βαθεῖα Σολομωνική, ἢ ἀπόφαση τῆς συνόδου δέν ἔχει καμμιά πρακτικὴ σκοπιμότητα. Τὸ μόνο ἀποτέλεσμα τῆς θὰ εἶναι τὰ βιβλία τοῦ κ. Καζαντζάκη καὶ οἱ προοδεύτικες ἐγκύκλιες τοῦ κ. Γληνοῦ νὰ πουληθοῦν σὲ ποσὸ δεκαπλάσιο. Κάτι θυμόμαστε κι' ἀπ' τὰ περασμένα. Τὴν ἀδυναμία τῆς τούτῃ ἔπρεπε τοῦλάχιστο νά τὴν νοιώθει ἢ ἐκκλησία κι' ἀφοῦ δέν μπορεῖ νὰ πρωτοτυπῆσει σὲ τίποτα θὰ μποροῦσε τοῦλάχιστο ν' ἀντιγράψει ἔστω καὶ σὲ τέτοια τὸν καθολικισμό. Ἐκεῖνος με τὸ index ἀπαγορεύει στοὺς καθολικοὺς νά διαβάσουν ὀρισμένα βιβλία πού τὰ χαρακτηρίζει ἀντίθετα πρὸς τὸν καθολικισμό. Δέν δίνει ὅμως τόσο εὐκολὰ πιστοποιητικὰ ἀθείας. Καὶ ἢ ἀπαγόρευση ἐκεῖνη φέρνει ἀποτελέσματα γιατί οἱ πιστοὶ συμμορφώνονται καὶ τόσο οἱ συγγραφεῖς ὅσο κι' οἱ ἐκδότες δέν ἐνθουσιάζονται διόλου με καταδίκες τοῦ Βατικανοῦ. Ἀπόδειξη ἢ ἀπολογία τοῦ Ντωντὲ γιὰ νά μὴν πᾶμε σὲ παληότερους. Μά ἐδῶ μὰ καὶ ἢ ἐκκλησία στερημένη ἀπὸ κάθε κῆρος ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὀλιγοπιστίας τῶν ἀνθρώπων τῆς καὶ τῆς ζωῆς τους, καταδικασμένη νά νά ὀργανισμὸς χωρὶς ζωὴ κι' ὑποταγμένη σὲ κράτος πὼς προχωρεῖ σὲ πράξεις πού τὴν ἐκθέτουνε πιότερο; Γιατὶ καὶ πρὸς ποῖο σκοπὸ ὅταν ξέρει πὼς ἔφασκε σὲ σημεῖο ὥστε κάθε παρό-

μοια ἐνέργειά τῆς νά μὴ μᾶς κινεῖ οὔτε πρὸς ἀνανάχτηση ἀλλὰ μονάχα πρὸς ἀηδία; Γιατὶ λοιπὸν δέν κρατιέται;

ΤΑ ΣΥΚΑ ΣΥΚΑ.—Στὴ Θεσσαλονίκη ἔγινε ἕνα ἀγροτικὸ συνέδριο. Κι' ὅπως σ' ὅλα τὰ ἑλληνικὰ συνέδρια εἶσι καὶ σ' αὐτὸ ἔδωσε καὶ πῆρε ἢ ἑλληνικὴ ρητορεία, οἱ μεγάλες φράσεις καὶ οἱ συγκινητικὲς ἐξάρσεις. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι πὼς ὁ γεωργικὸς κόσμος οὔτε ὠφελήθηκε οὔτε ὑτάχθηκε ἐλπιζνὰ ὠφελήθει. Ὡστόσο μέσα σὲ συνέδριο ἀκούστηκε καὶ ἢ φωνὴ ἐνὸς ἀγράμματου ἀγρότη, πού παρουσιάστηκε με τὴ χωριάτικη φορεσιά του κι' ἀφοῦ ἄκουσε τοὺς ρητόρους καὶ εἶδε πόσο μακρὰ βρισκόντουσαν ὄλοι τους ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴ πραγματικότητα εἶπε: «Ὅλα καλὰ. Κάνατε στὴ Σαλονίκη Πανεπιστήμιο, γεωργικὲς σχολές, καὶ χίλια ἀγαθὰ καὶ δέν κάνατε ἕνα χάνι».

Καὶ στὴν ἀπορία ὀλων ὁ ἄνθρωπος εἶπε: «Ἐνα χάνι μάλιστα, πού νά μωρῶ νά βάξω τὸ γαῖδαρό μου. Τὸν φέρονω φορτωμένον με τὰ ζαροζαβιτικά κι' οἱ χωροφυλάκοι ἔχουνε κλείσει ὄλους τοὺς δρόμους. Πᾶω ἀπὸ δῶ καὶ μοῦ λένε—δέν ἐπιτρέπεται νά περάσει ὁ γαῖδαρος—πᾶω ἀπὸ κει τὸ ἴδιο. Πὼς διάολο νά πᾶω τὰ ζαροζαβιτικά στὴν ἀγορὰ ἀφοῦ ἀπὸ κανένα δρόμο δέν ἐπιτρέπεται νά περάσει ὁ γαῖδαρος. Κάντε λοιπὸν στὴν πολιτεία ἕνα χάνι πού νά βάνουμε τὰ γαῖδουρία μας».

"Όσο κι' ἂν τοῦτα τὰ λόγια κρύβουν κάποια ὑπερβολὴ κι' ὅσο κι' ἂν φέρνουνε χαμόγελο στὰ χεῖλη, ὥστόσο κρύβουνε μιά βαθύτερη ἀλήθεια. Χίλια μεγαλεπήβολα σχέδια ἔχουμε, ὄλο μεγάλες γραμμὲς βλέπουμε, μὰ τὰ πιὸ ἀπλὰ καὶ τὰ πιὸ σημαντικὰ αὐτὰ δέν τὰ βλέπουμε. Γιὰ τοῦτο ὄλα μας τὰ καμῶματα δέν ἀνακουφίζουν τὸ λαὸ ὅσο κι' ἂν λέμε πὼς ἀγωνιζόμαστε γι' αὐτὸν κι' ὅσο κι' ἂν κηρύσσουμε πὼς ὄλα γίνονται ἐν ὀνόματί του.

ΞΕΡΑΪΣΜΟΙ.—'Ἡ Ἀθήνα, ἀπὸ τὸν πολὺ ἔηλο πού ἔχουν ἀναπτύξει τώρα τελευταῖα οἱ ἐξωραϊστές τῆς κινδυνεύει σιγά-σιγά νά γίνει ἢ πεῖο ἀκαλαίσθητη πόλη τοῦ κόσμου. Σὰ νά μὴν ἔφταναν ἐκεῖνοι πού βρίσκουν τὰ δέντρα περὶ τὸ σκόλισμα ἐνὸς δρόμου καὶ βίλθηκαν ἀπὸ τὰ κόπουν ὄλα, νά τώρα κι' ἄλλοι αὐτόκλητοι ἐξωραϊστές, πού ὕστερ' ἀπὸ ὄριμη, φαίνεται, σκέψη, βρήκαν πὼς τὰ δυὸ ἀγάλματα τῶν ἀδελφῶν Ζάππα δέν στεκόνταν καλὰ ἐκεῖ πού ὡς τώρα ἦταν τοποθετημένα. Κι' ἀποφάσισαν νά τὰ σηκώσουν ἀπὸ κει καὶ νά τὰ κολλήσουν στὸν τοῖχο τοῦ κτιρίου δεξιά καὶ ἀριστερὰ ἀπ' τὰ προκύλεια σάν μαρμαρένιους πορτιέρηδες με λιβρέα. Τοῦ κᾶκου ὁ κ. Βλαχογιάννης, ὁ μάλιστα πληροφωροῦθηκε τὰ «τεχαινόμενα», δοκίμασε μ' ἕνα γράμμα του στὴν «Ἐστία» νά προειδοποιήσει τοὺς «ἀρμόδιους» μήπως καὶ προλάβει ἔτσι τὸ κακὸ. Τίποτα, τὸ γράμμα τοῦ κ. Βλαχογιάννη, ἀκριβῶς ἴσως ἐπειδὴ πολὺ πειστικὰ ἐξηγοῦσε τὰ κακὰ τῆς καινούργιας αὐτῆς θέσης γιὰ τ' ἀγάλματα, ἔμεινε χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα. Καὶ σήμερα μπορεῖ νά θαυμάσει κανεῖς ἀπάνω σὲ λευκὸ φόντο τοῦ κτιρίου τὰ λευκὰ ἀγάλματα, πού, καθὼς πολὺ σωστὰ τὸ προεῖπε ὁ κ. Βλαχογιάν-

νης, φαίνονται ἔχει μικροσκοπικά. Χώρα πού σ' αὐτὴν τὴν καινούγια θέση τους δὲν μπορούν πιά νὰ κρῦψουν ἀπὸ τοὺς περπατητὲς τοῦ Ζαπτείου καὶ τὴν κακότεχνη μορφή τους, ὅπως πολὺ φρόνιμα τὸ ἔκαναν πρὶν, πού ἀπὸ συναίσθηση, λές, τῆς ἀσκησίας τους φρόντιζαν νὰ μᾶς δείχνουν μονάχα τὴ ράχη. Μὰ τὸ νεοελληνικὸ ἔξω-ραϊτικὸ δαιμόνιο ἐννοεῖ νὰ μὴν τὴ φανερώσει. Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάει ἀπὸ τὴ δράση του!

Κ. ΜΑΛΕΑΣ.—Μὲ θλίψη μάθαμε τὸ θάνατο τοῦ ζωγράφου Μάλεα. Ὅσες κι' ἂν εἶχε κανεὶς ἐπιφυλάξεις γιὰ τὸ ἔργο του, ὥστόσο ποτὲ δὲν τοῦλειψε ἢ εὐσυνειδησία κ' ἢ λαχτάρα πού τὸν ἔκανε ἀδιάκοπα ν' ἀναζητᾶ. Ὁ Μάλεας πέθανε δίχως νὰ προλάβει νὰ δώσει τὸ ἄριστο ἔργο του δίχως νὰ φτάσει. Ὅλη του ἡ δουλειὰ ἔδειχνε μίαν ἀδιάκοπη ἀναζήτησι καὶ μιὰ εὐσυνειδησία πού μακάρι νὰ τὴν εἶχαν ὅλοι. Γιατὶ ὁ Μάλεας ἦτανε τίμιος κ' ἐργατικὸς τεχνίτης.

ΔΙΟΡΘΩΜΑΤΑ.—Στὸ περασμένον φύλλον κατὰ λάθος ἔνα τραγοῦδι τοῦ Κρυστάλλη δημοσιεύτηκε ἀνάμεσα στὰ δημοτικὰ τῆς Γορτυνίας. Ὁ κ. Σακελλαριάδης εἶχε μαζί μὲ τὰ δημοτικὰ ἀντιγράψει καὶ τραγοῦδια ποιητῶν πού ἔχουνε συγγένεια μὲ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι καὶ σκοπεύει στὴν κριτικὴ συλλογὴ πού θὰ ἐκδόσει νὰ δημοσιέψει καὶ τοῦτα γιὰ παραβολή. Στὸ κλείσιμο τοῦ φύλλου ἐπειδὴ χρειάστηκε μιὰ σελίδα ζητήσαμε ἕνα τραγοῦδι ἀκόμα ἀπὸ τὸν κ. Σακελλαριάδη καὶ κατὰ λάθος στάλθηκε κατ' εὐθείαν στὸ τυπογραφεῖο τὸ παραπάνω τραγοῦδι τοῦ Κρυστάλλη. Διορθώσεις ἔκαμε μόνος ὁ διορθωτὴς κ' ἔτσι τὸ πρῶμα ἔγινε ἀντιληπτό ὅταν τὸ φύλλον εἶχε πιά κυκλοφορήσει. Ὡστε οἱ ἀναγνώστες μας πού παρακολοῦθουν τὴ σειρά τῶν δημοτικῶν τραγοιδίων πού δίνουμε δὲν πρέπει τὸ τραγοῦδι τοῦτο νὰ τὸ λογαριάσουν γιὰ δημοτικὸ.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Δημοσθένη Ν. Βουτυρά. Μέσ' στους ἀνθρωπογράφους, κ' ἄλλα διηγήματα.—Ἄν ἡ Πολιτεία μας δὲν εἶταν αὐτὴ πού εἶναι, δηλαδή μιὰ βλαβερὴ πολυτέλεια πού ζεῖ στὴ ράχη τοῦ κακόμοιρου λαοῦ πού δουλεύει, ἂν στεκότανε στὸ ὕψος τοῦ προορισμοῦ της, πού εἶναι νὰ φροντίζει γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ τόπου κ' ἔχει νὰ βυζαίνει σὰν λάμα κάθε ἀνώτερη προσπάθεια, κάθε τίμα δουλειὰ, κάθε διαλεχτὴ παραγωγή, ὁ Βουτυρᾶς σήμερα θὰ ἦτανε καύχημά μας καὶ δόξα μας. Ἄν ὁ Βουτυρᾶς δὲν ἐζοῦσε ἐδῶ, ὅπου ἡ ἀνικανότητα, δουλεύοντας μὲ ὅλα τὰ πλάγια μέσα πνίγει στὴν κούνια της κάθε δύναμη καὶ κάθε ἀξία, παρὰ εἶχε γεννηθεῖ σ' ὁποιοδήποτε ἄλλο μέρος τοῦ πολιτισμένου κόσμου, ἀπὸ νοερίσ ἢ ἀξία του θὰ ἔκανε ἀναγνωριστὴ καὶ θὰ ἔχαι ὑποστηρικτὴ ἢ δουλειὰ του ἔτσι πού τὸ ταλέντο του θὰ μπορούσε νὰ εὐδοκίμησει καὶ νὰ δώσει καρποὺς ἀνώτερης δημιουργίας. Γιατὶ ὁ Βουτυ-

ρᾶς εἶναι μιὰ ἀξία, ἕνα γνήσιον ταλέντο, φλέβα χρυσοῦ. Μὰ τί νὰ σοῦ κάνει; Τρέχει στὸ χέρο κ' ὁ, τι πλάι της φτιρόνει, εἶναι ἀγριοχορτὰ κ' ἀγριολούουδα πού ὡς καὶ τὸ δροσερὸ ρυάκι τὸ σκεπάζουν. Πόση ὁμως μοσχοβολία δὲν ἐσχύνεται ἀπ' αὐτὴ τὴ φυσικὴ βλάστησι! Τὴ μορφή πού εἶναι μ' ἄλλη τὴν πρωτόγονη ἀκαταστασία της! Πόσο αὐτὸς ὁ ἀκαλλιέργητος ἀνθρώπος ξεπερνᾶει σὲ χάρη κ' ὁμορφιά ὅλα τριγύρω του τὰ πλούσια περιβόλια μὲ τὰ τροφαντὰ δέντρα καὶ τὰ λουλούδια! Γιατὶ αὐτὰ, μ' ὅλα τὰ χτυπητὰ τους χρώματα, οὔτε τὸ μάτι μαγεύουν οὔτε βγάζουν καμμὴν εὐωδιά. Εἶναι σὰν ψεύτικα. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ φτιαστοὶ ἀνθρώποι γύρω, καμωμένοι γιὰ νὰ φαντάζουν μὲ χημικὲς βοήθειες κ' εὐρωπαϊκούς σπόρους, δὲ μπορούν νὰ δώσουν τὴ χάρη καὶ τὴ ζωντάνια πού δίνει τὸ ἀκαλλιέργητον περιβόλιον τοῦ Βουτυρᾶ, γιατί αὐτὸ τὸ ποτίζει τὸ γάργαρο νεράκι τοῦ ταλέντου, πού οἱ ἄλλοι δὲν τῶχουν καὶ πολεμᾶνε μὲ τὰ ψέμματα, χωρὶς σταλιά νερό, νὰ φτιάσουνε περιβόλια καὶ μάλιστα εὐρωπαϊκά!

Γιατὶ ὁμως ὁ Βουτυρᾶς, μιὰ κ' ἔχει τὸ πλούσιο χάρισμα ἀπ' τὸν οὐρανὸν, δὲ συμμορφώνεται λίγο νὰ καλλιερῆσει, νὰ συστηματοποιήσει, νὰ συνθέσει, νὰ φτιάσει ἕνα μεγάλο ἔργο; Γιατὶ περιορίζεται στὰ διηγηματάκια, κ' αὐτὰ τὰ δίνει ὄχι πάντα τέλεια φροντισμένα, ὄχι ὅλα πλέρια καὶ ἀπεγάδιαστα; Γιατὶ τουλάχιστον νὰ μὴ θελήσει νὰ περιποιηθεῖ τὸ ὕψος του, νὰ χενίσει τὴ γλώσσα του, νὰ μᾶς δώσει ἐπιτέλους μιὰ σελίδα, μιὰ μονάχα σελίδα σφραγισμένη μὲ τὴ σφραγίδα τῆς τελειότητας; Γιατὶ δὲ σφίγγεται τόσο δὰ νὰ ξεπεράσει τὸν ἑαυτὸ του; Γιατὶ πλάι στὸ λαμπρὰ δουλεμένο τοῦτο διαμάντι, «τὴν εἶδε νὰ στέκεται στὴ μέση τοῦ κήπου της καὶ νὰ βρίζει, νὰ καταρρέει καὶ κουνώντας καὶ τινάζοντας τὰ χέρια της σὰ νάπιανε τίς κατάρες καὶ τίς ἔρριχνε μὲ ὀρημὴ πάντα στὸ σπιτι...» βάνει καὶ τοῦτο τὸ ἀκατέργαστο καὶ μουντό, «τοῦ φάνηκε ἡ ματιά της νάχει κατὰ ματιὰς σκύλου, πού ρίχνει σὲ ἕξον ἀγνωστο, πού τὸ μαλώνει, γιατί γαυγίζει διαβάτη»; Γιατὶ ἀρχίζει ὅπου τύχη καὶ τελειώνει ὅπου φτάσει; Γιατὶ προσφέρει τὸ γαρύφαλο μ' ὅλα τὰ φύλλα καὶ τὴ ρίζα του μὲ τὸ χῶμα της, σὰν νάταν ραπάνι;

Θάταν ἡ μεγαλύτερη ἀδικία νὰ κατηγορήσουμε τὸν ἴδιον γι' αὐτό. Γιατὶ ἕνας θεὸς ἔχει πὼς τὰ βόλεψε ὁ Βουτυρᾶς μὲ τὴ ζωὴ. Ἐνας θεὸς ἔχει πὼς θρέφεται καὶ συντηρεῖται οἰκογένεια σήμερα, πὼς μεγαλώνουν παιδιὰ, πὼς στερεώνεται σπιτί. Ἐνας θεὸς ἔχει πὼς περνοῦνε οἱ νύχτες, πὼς γυρίζουν οἱ ἡμέρες, οἱ μῆνες, τὰ χρόνια γιὰ ἕναν οἰκογενεϊάρα, πού δὲν ἔχει ἐξασφαλίσει οὔτε μᾶς καλύβας τῆς στέγης, οὔτε τῆς μᾶς ἡμέρας τὸ ψωμί. Ὅχι μόνον δὲν τοῦ μᾶς νὰ κατακρίνω τὸ Βουτυρᾶ, γιατί δὲ θέλω νὰ καλλιερῆσει τὸ ταλέντο του μὰ καὶ τὸν θαυμάζω πού τουλάχιστον τὸ συντήρησε καὶ κατόρθωσε νὰ ἀποδώσει τὸ ἕνα ἄλλο ἕνα, ἐνῶ θὰ μπορούσε νὰ τόχει θάψει στὴ γῆς. Ὅχι, ποτὲ δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ κατηγορήσουμε τὸ Βουτυρᾶ γιὰ τεμπελιά κ' ἔλλειψη προσπάθειας.

Καὶ πάλι, νὰ: «Ἀριστουργήματα σὰν τὸν «καταραμένο», τὴ «γιάτρισσα», τὸ «μαγαζὶ τοῦ ταγματάρχη», τὸ «σταύρωσον, σταύρωσον», τὴ «μὴ

τοῦ Γρίζα», τὸ «ὄλοι ἕνας κ' ἕνας!...», ποιά ἄλλη συλλογὴ διηγημάτων, ἀπὸ ὅσες βγήκαν αὐτὰ χρόνια, ἔχει νὰ δείξει; Καὶ ποῖο ἄλλο ἔργο, μυθιστόρημα ἢ δράμα ἢ συλλογὴ ποιημάτων, ἀπ' ὅσα φάνηκαν αὐτὰ χρόνια μπορεῖ νὰ δείξει τόση ἑλληνικὴ ζωὴ, τόσον ἀνθρώπινο πόνο, τόσους ψυχικούς ἀγῶνες, τόσους ὀλοζώντανους ἀνθρώπους, τόση ἀλήθεια καὶ τόσο στέρεη ἠθικὴ βάση κ' ἐπιτέλους καὶ τόση φιλοσοφία ἢ ἔστω καὶ τόσο χιοῦμορ, ὅσο δείχνει ὁ τελευταῖος αὐτὸς τόμος τοῦ Δημοσθένη Βουτυρᾶ;

Στὸν νέον αὐτὸν τόμο μάλιστα, βλέπουμε καὶ κάποια προσπάθεια σιὸ καλύτερο. Ὁ Βουτυρᾶς εἶναι ἀκόμα νέος. Ἄν προτοῦ τὸν βάλει κάτῳ ἢ ζωὴ, προφτάσει καὶ ἀλοχτήσει κάποια ἀνεση καὶ τοῦ λυθοῦν τὰ χέρια, δὲν ἔξερουμε τί μορφεῖ νὰ μᾶς δώσει. Τώρα ἐκεῖνο πού κυριώτατα τὸν ξεχωρίζει ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους διηγηματογράφους μας καὶ τὸν κρατεῖ πολὺ ψηλότερά τους εἶναι πρῶτα ἡ ὠμὴ του εὐκρίνεια κ' ὕστερα ἡ περιγραφικὴ του δεινότητα. Στὸν τόμο αὐτὸν ἔχει κομμάτια πού μόνον στὸ Μάξιμο Γκόρκι μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ τὸ ταίρι τους. Ὅριστοι περικοπές, πού θὰ τίς ὑπόγραφαν μεγάλοι, ὅπως ἕνας Τολστόης ἢ διάσημοι ὅπως ἕνας Χάμσον:

«Ἐἶχα φτάσει κοντὰ σ' ἐνὸς γνωστοῦ μου ἐργατικοῦ τὸ σπιτάκι, ἕνα μικρὸ, χαμηλό, ἀπὸ πλήθους χτισμένο, μὲ πράσινα παραθυρόφυλλα καὶ τριγυρισμένο ἀπὸ λαχανόκηπον ὅπου στὴ μέση, σὰ φύλακας ἀγρυπνος, ὑψωνότανε τὸ σκιάχτρο, ἕνα ἀνδρεῖκело μὲ ἀρκετὴ τέχνη φτιασμένο, φορώντας ψάθινο καπέλο, μὲ μεγάλες κορδέλες πού τίς κουνούσε ὁ ἄνεμος.

Κεῖνὴ τὴ στιγμὴ ὀρμητικὰ τρέχοντας βγήκαν ἔξω τὰ δύο τὸν παιδιὰ, ἕνα ἀγρόκι ὡς δέκα χρόνων μὲ μεγάλα ἔξανα ἀλλά ἀνακατωμένα ἀπ' τὸν ἄνεμο, ξυπόλυτο, καὶ μιὰ κόρη μικρότερη τοῦ λίγο, μελαχροινὴ, ἔχοντας τὰ γυμνά της πόδια μέσα σὲ μεγάλες παντοφλες πατημένες. Καὶ τὰ δύο μᾶζι ἔτσι, τὸ ἕνα σὰν ἐλευθεροκατακτάκι, τὸ ἄλλο σὰν δεμένο ἀπ' τίς παπούτσες πού φορούσε, ἀφοῦ πήδησαν λίγο, ἀρχίσανε νὰ τραγουδᾶνε μ' ὄλη τους τὴ δύναμη τὸ τραγοῦδι τῶν Χριστουγέννων...»

«Δὲν εἶχε ὁμως ὄρεξι γιὰ ὀμιλίες, κέρρωγε σὰ σκεπτικός, γιατί δὲ σκεπτόταν τίποτα. Ἄλλ' ἔπινε πολὺ, ἀδείαζε τὸ ποτήρι του μὲ μᾶς, κ' αὐτὸ ἔκανε τὰ μάτια του νὰ λάμπουν.»

«Τὶ ἔχεις πάλι καὶ φωνάζεις; τοῦ εἶπε κοιτάζοντας τὸν ἄγριο, μὲ μιὰ κίνηση τοῦ κεφαλοῦ σὰ νὰ τὸν κρατοῦσε στὰ δόντια της καὶ τὸν τινάζε. Γιατὶ φάγαμε μαρίδες ἔ; Καὶ τ' ἤθελες νὰ φάμε; χόρτα ἔ; χόρτα, χόρτα ὅσο νὰ ψοφήσουμε τίς πεῖνας! Ὅριστε πατέρας!»

«...Ὁ καιρὸς θὰ εἶχε ἀλλάξει, γιατί ἄκουσε τὰ φύλλα τῶν δέντρων νὰ θορυβοῦνε...»

...Τὰ λουλούδια, τὸ χόρτα, τὰ δέντρα κουνήθηκαν δυνατὰ καὶ σὰ ν' ἀφίσανε, ὅλα μαζί, μιὰ ζητακραγιή.

Πνοὴ δυνατὴ ἔγινε, σκόνη ὑψώθηκε, χαρτιά, φύλλα καὶ μιὰ ἐφημερίδα, πλατεῖα, ἀνοιχτὴ, πήγε ψηλὰ πάνω ἀπ' τὰ μικρόσωμα δέντρα. Ἐπειτα μ' ὀρμὴ νινάχτηκε ἔξω, στὸ δρόμο. Ἄστρα-πὴ ἐλαμψε, σταγόνες μεγάλες χτυπήσανε τὰ πράσινα φύλλα, τὰ λουλούδια...»

«Ἡ πιασμένη γυναῖκα θάταν ἴσαμε τριάντα χρόνων, ὀδύνατη πολὺ, ἀλλὰ μὲ κανονικὰ χαρακτηριστικά καὶ πολὺ γλυκὰ μάτια. Αὐτὰ μόνον ζοῦσανε καὶ ζοῦσανε ἀπ' αὐτὴ.»

«Βγήκαν ἔξω. Εἶταν ἡσυχία μεγάλη ἀπλωμένη, φύλλον τὴν δὲν κουνιόταν, οὔτε ὁ παραμικρὸς θόρυβος. Μιά φωνὴ βατράχου ὑψώθηκε ἀπαλὴ, ἀπαλὴ, σὰ νὰ χόιδευσ τὴ σιωπὴ.»

Μ' ἀπάνω ἀπὸ τὴν περιγραφικὴ του δεινότητα κ' ἐκφραστικὴ του λιτότητα, ἀπάνω ἀπὸ τὴν εὐκρίνειά του καὶ τὴ ζωντάνια τῶν προσώπων του, ἐκεῖνο πού περισσότερο μ' εὐχαρίστησε στὸν καινούριον αὐτὸν τόμο τοῦ Βουτυρᾶ κ' ἐλπίζω θὰ εὐχαρίστησει καθέναν πού ποθεῖ γιὰ τὸ καλύτερο, εἶναι: τὰ σημάδια πού δείχνουν πὼς ὁ Βουτυρᾶς βάνεται νὰ ξεπεράσει τὸν ἑαυτὸ του. Κάποια βαθύτερη συνείδηση ποίρνει τῆς ἀποστολῆς του καὶ τῆς τέχνης του, προσπαθεῖ νὰ κοιτάξει βαθύτερα τὴ ζωὴ, καὶ σὰν καλλιέργεια ἀρχισε νὰ φανερώναται στὸ χέρο. Μακάρι νὰ νά ἔτσι, γιατί ὁ Βουτυρᾶς ἔχει ὅλα τὰ στοιχεῖα νὰ μᾶς δώσει μιὰ ἀνώτερη σύνθεση. Ἄς τὸ εὐχηθοῦμε κ' ἄς τὸ ἐλπίζουμε.

Κάλβου Ἀπαντα. Μὲ πρόλογο Μαρίνου Σιγοῦρου.—Ἡ ἐκδοσις τῆς «Λύρας» τοῦ Κάλβου ἔρχεται νὰ κλείσει μιὰ τρύπα, καθὼς λένε, γιατί δὲν εἴσπρα πιά κανεὶς νὰ βιαβάσει τὸ ζικυθινὸν λόγο, παρὰ μόνον στὶς βιβλιοθήκες. Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Στοχαστῆς» ἀξίζει συγχαρητήρια γι' αὐτὴν τὴν ἐκδούλευση καὶ μάλιστα γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴν φροντίδα πού ἔδωσε στὴν ἐκδοσις. Τὸ βιβλίον τόσο στὸ χαρτί καὶ τὸ τύωμα, ὅσο καὶ στὸν πρόλογο, παρουσιάσθη μ' ὄλη τὴν πολυτέλεια πού ταιριάζει σ' ἕνα ἔργο, πού ἀναμφισβήτητα ἔχει τὴ θέσιν τοῦ στὴ Νεοελληνικῆ Βιβλιοθήκη.

Γιὰ τὸν Κάλβον ἔγινε κάμποσος λόγος τελευταία. Νομίζω ὁμως ὅτι δὲν ἐκινίσθη ὅσο θὰ ἔπρεπε τὸ ἐλάττωμά του ἐκεῖνο, πού ὄντας θεμελιακὸ, κατάντησε νὰ σκεπάζει ὅλες του τίς ἀρετὲς καὶ τίς χάρες καὶ νὰ σταθεῖ ἐμπόδιον στοὺς Ἕλληνας νὰ τὸν νωάσουν. Καὶ τὸ ἐλάττωμά του αὐτὸ εἶναι ἡ ἀαμπονονέζικη γλώσσα του. Ὅχι, ὁ Κάλβος δυστυχῶς, δὲν ἔγραψε ἑλληνικά. Κι' ἂν, «εἶναι μιὰ μορφή, πού οἱ σημερινοὶ Ἕλληνας δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ τὴν ἀντικρίσουν», ὅπως λέει ὁ Σιγοῦρος τελειώνοντας τὸν πρόλογόν του, σ' αὐτὸ φταίει ὁ ἴδιος πού δὲν τοὺς μίλησε στὴ γλώσσα τους. Κι' ἂν καμμιά φορὰ οἱ αὐριανοὶ Ἕλληνας φτάσουν σὲ ἀνώτερον ἠθικὸ ἐπίπεδο, αὐτὸ θὰ τὸ χρωστοῦνε στὸ Σολομό, θὰ τὸ χρωστοῦνε στὸ Λασκαράτο, στὸν Κορυτσάλη κ' ὄχι ποτὲ στὸν Κάλβον. Αὐτὸς, ἀπὸ τὴν ἐγωιστικὴν του ἰδιοτροπία ἐπρόδωσε τὴν ἀποστολὴν του: «Ἐγραψε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Δὲ θέλησε τίποτα ἀπ' τὸν ἑαυτὸν σου νὰ θυσίσεις, οὔτε στὴν πατρίδα σου, οὔτε στοὺς δικούς σου, οὔτε στοὺς φίλους σου. Στὸ Φώσκολο πού τὸν συμμάζεψε, τὸν ὑποστήριξε, πού ἔκοψε ἀπ' τὸ ψωμί του καὶ τὸν ταΐσει, φέρθηκε ἀνάνδρα. Κατέβη στ' Ἀνάπλι γιὰ νὰ λάβει μέρος: στὸν ἀγῶνα κ' ὅταν εἶδε ἐκεῖ τὰ σκοῦρα, ὅταν βρέθηκε μέσα στὴν ἀθλία πραγματικότητα, πού ἀπατοῦσε θυσία, θυσία ὄχι τόσο τῆς ζωῆς, πού ἐπὶ τέλους σὲ μιὰ στιγμὴ ἐνθουσιασμοῦ κανεὶς τὴν ἀποφασίζει,

ὅσο θυσιᾶ τῆς ἀξιοπέπειας, τῆς φιλοδοξίας, τοῦ ἐγωϊσμοῦ, τῆς ἀνεσης, δὲ βροῆκε τὴν ἐγκαρτέρησιν γιὰ μιὰ τέτοια θυσιᾶ κ' ἔφυγε πίσω στὴν Εὐρώπη. Μὰ

«Ἐχθαίρουσιν οἱ Ἀθάνατοι
τὴν ψυχὴν, καὶ βροντεύουσιν
Ἐπὶ τὰς κεφαλὰς
τῶν ἀχαρίστων».

Στὴν Κέρκυρα ζώντας γκρίνιαζε μὲ ὄλους καὶ μὲ ὄλα κ' ἔζησε φαρμακωμένος κ' ἀπομονωμένος. Ἀκόμα κ' ὁ γεροντικός του γάμος εἶναι μιὰ ἀπόδειξη τῆς ἀδυναμίας του, τῆς ἐγωπάθειάς του. Ἔτσι ἐτιμωρήθηκε στὴ ζωὴ καὶ τιμωρεῖται ἀκόμα καὶ πεθαμένος, γιὰ τὴ «Λύρα» του θὰ κρατήσῃ βέβαια τὴ θέση της στὸ ράφι τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, μὰ μόνον στὸ ράφι. Ποτὲ δὲ θ' ἀνηχήσῃ σ' ἀφ' ἑαυτῶν ζώντων. Ὁ Σολωμὸς θὰ διαβάξεται γιὰ πολὺ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου καὶ θὰ τοὺς πλάθει τὶς ψυχές. Μὰ ὁ Κάλβος θὰ μείνει πάντα στὸ ράφι τῆς βιβλιοθήκης νὰ διαβάξεται ἀπὸ κανέναν λόγο. Κι' ὅσοι τὸν διαβάξουν θὰ νοιώθουν πάντα μιὰ πίκρα καὶ ἀγανάκτηση ἐναντίον του, γιὰ τὴ ἐστρέβλωσε τόσο ἄχαρα τὸ θεῖο δῶρο ποὺ τοῦδωσε ἢ φύση καὶ θὰ παρῆ κ' αὐτὸς τὸ μερδικό του ἀπὸ τὴν καταδικῆ ὄλων ἐκείνων ποὺ ἀλόφωγαν νὰ μιλήσουν στὸν ἑλληνικὸ λαὸ τὴ γλώσσα του.

Φότου Γιοφύλλη. Διηγήματα. — Ἐμπρός, κόσκινο, κάνε τὴ δουλειά σου, τὴ μονότονη δουλειά σου, κοσκίνιζε! Κοσκίνιζε, κόσκινο! Πρόσεχε κόσκινο, μὴν ξεπαστεῖς πὼς τάχα καὶ σὺ κάτι κανεῖς. Εἶσαι μονάχα ἓνα κόσκινο, δουλειά σου νὰ κοσκινίσεις τὸν καρπό. Ἀπὸ κάτω ἢ σαβοῦρα, ἀπὸ πάνω ὁ καρπός. Χωρὶς, διὰ λέγε, κόσκινο, τὸν καρπό. Καὶ μὴ σοῦ περάσῃ ἢ ἰδέα νὰ κάνεις τὸν ἔξυπνο, ἢ τὸ σοφό. Ἄσε, κόσκινο, τὸν ἔξυπνο νὰ τὸν κάνουν ἄλλοι, ὅσοι ἀντίκρουσαν στὴν οὐσία της τὴ ζωὴ. Ἐσὺ κοσκίνιζε μονάχα παστρικά καὶ τίμια. Κοσκίνιζε μου τώρα, τὰ διηγήματα τοῦ φίλου μου Φότου Γιοφύλλη. Ἔτσι παστρικά καὶ τίμια. Πῶς; Πέρασαν ὄλα ἀπὸ κάτω; Γιὰ στάσου, κόσκινο, μὴν ἀνοίξῃς τὸ μπάλωμα; Γιὰ ξανακοσκίνισε παστρικά καὶ τίμια τὰ διηγήματα τοῦ φίλου μου Φότου Γιοφύλλη. Μὲ τί πρόσωπο θὰ τὸν ἀντικρύσουμε αὐριο στὸ δρόμο τὸ φίλο μας; Πῶς νὰ τοῦ τὸ εἰποῦμε πὼς δὲν ἔμεινε καθόλου καρπός ἀπὸ πάνω; Ἐμπρός! Ξανακοσκίνισε! Πάλι τὰ ἴδια; Δὲν ἔμεινε τίποτα ἀπὸ πάνω; Στάσου νὰ σὲ φάξω μὴν εἶρω κανένα σπειρί. Ἄ! νά. Κάτι βρήκα. Μ' αὐτὸ ἔχει μείνει ἀπὸ ἄλλοτε, ἀπὸ ἄλλο κοσκίνισμα. Τ' εἶν' αὐτό;

«Ἄδ' μιὰ φορὰ ἦταν ἄνθρωπος,
κ' ἔκει 'ταν ἓνας τόπος.»

ΠΟΤΗ ΨΑΛΤΗΡΑ. Ἄστρα ἢ Πυγολαμπίδες; Ποιήματα.

Παιδί.

—Μ' οἱ καρδιές τους φτερουγίσαν ἀφ' τὰ στήθια
Κ' ἐτρυπῶσαν στὸ ξανθὸ τους τ' ἀγοράκι; —
Κάθετα μακρὰ ἀπ' αὐτὸ δὲν εἶν' ἀλήθεια.
Δὲ μιλεῖ μὰ κελαῖδει σάν τὸ πουλάκι.

Δὲν κοιμᾶται—σάν τὴν ἀνοίξη ἀνασαίνει.
Καὶ δὲν τρώει—μόν' ἢ Παναγιὰ τ' αὐθαίνει.

Τραγουδάκι

Στὸν κισσὸ τῆς ἀγκαλιᾶς του
Ἐμπερδεύτη μιὰ βραδυὰ
Κ' ἐβαφτίστη στὴ χαρά.
Μὲ τῆς ἔφυγε σάν κλέφτης,
Κι' ὅταν εἶδε πᾶς πὼς λείπει
Ἐβυθίστηκε στὴ λύπη.
Ξάφνου ἐγύρισε μὲ μιὰ ἄλλη
Ποῦχε ὀλόβαφα τὰ χεῖλια
Κ' ἔδαγκώθηκε ἀπ' τὴ ζήλεια.
Νάστην μὴγχι τὸ μαχαίρι
Στὴν καρδιά του γιὰ τὸ ψέμμα.
Κ' ἔβρουτήχτηκε στὸ αἷμα.

Μὲ ἀγωνία στὴν ἀρχὴ ἀρχὴ ρωτᾷ ὁ Ψαλτήρας νὰ μάθει ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη του τί εἶναι αὐτὰ τὰ πρῶτα του ποιήματα, ἄστρα ἢ πυγολαμπίδες; Κάποια διάθεση, κάποιον πόθο δὲ μπορεῖ νὰ τοῦ τὸν ἀρνηθεῖ κανεῖς, ἀγκαλιὰ ὁ πόθος του εἶναι περισσότερο πὼς νὰ φανερώσῃ τὸ ἐγὼ του. Μάταιος ἴσως πόθος! Γνώρισε πρῶτα τοὺς ἄλλους χωρὶς ὑστεροβουλία, χωρὶς παράπονο καὶ τότε, ἂν ὁ πόθος σου τραγουδήσῃ, θάβρεις στὸ τραγουδι αὐτὸ τὴ μοναδικὴ ἱκανοποίησιν ποὺ ἄλλοιὼς τίποτ' ἄλλο δὲ θὰ σοῦ τὴ δώσει.

Β. ΡΩΤΑΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ἔρ. Ἰγνεν-Γιάννης Γαβριὴλ Μπόρχμαν. Παραστάσεις ἐπαγγελματικῆς σχολῆς Θεάτρου. Ὁ Γιάννης Γαβριὴλ Μπόρχμαν ἔχει ζωηρὸς ὁμοιότητες μὲ τὸν ἀρχιτέκτονα Σόλνβε. Εἶναι κ' αὐτὸς ὁ «ἀνώτερος» ἄνθρωπος ποὺ ξένος ἀπὸ κάθε συναίσθημα ταπεινοφροσύνης θέλει νὰ φτάσῃ μόνος του μὲ τὶς δικές του ἀποκλειστικὰ δυνάμεις ὡς τὸ τέλος. Μεγάλῃ ἢ ἀξιώσῃ του καὶ γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ πεθαίνει δεικνόντάς μας ὡς τὴν τελευταία του στιγμή τὴ δυνατὴ του θέλησιν, μιὰ θέλησιν ὅμως ποὺ δὲν φωτίστηκε ἀπὸ τίποτ' ἄλλο ἐξὸν ἀπὸ μιὰ πίστη στὸν ἑαυτὸ του καὶ σ' ἓνα ἔργο γιγάντιο μὰ ὄχι καὶ πολὺ ἀνθρώπινο. Ἀνδρισμὸς ἔχει ὁ Μπόρχμαν ὅπως καὶ κάθε τύπος ποὺ βόζει τὸν ἑαυτὸ του ὑπὲρθετῃ μᾶς ἀποστολῆς ποὺ γιὰ χατήρι της θυσιάζει τὴ ζωὴ, μὰ κάθε τέτοια θέλησιν δὲν μᾶς ἐμπνέει. Θανασιῆ ἢ θέλησιν μὰ καὶ ἀειπολιτὴν ἅμα τύχει καὶ δὲν εἶναι φωτισμένη ἀπὸ κάτι ἀνώτερο ἀπὸ μιὰ πίστη αἰώνια ποὺ σάν ἀτίμητο πετράδι λαμποκοπᾷ μέσα στοὺς αἰῶνες.

Πεθαίνει πρὶν τελειώσῃ τὸ ἔργο του, μὰ τὸ ἔργο του δὲν θὰ τὸ τελειώσῃ ποτέ. Ἀνμέσα στὴν ψυχὴ του ἐκτός ἀπὸ τὴ δυνατὴ θέλησιν δὲν ἄντιζε καὶ κάτι βαθύτερα ἀνθρώπινο τότες κ' ἂν ἀκόμα δὲν τὸν ἐπιαναν κ' ἂν πρόφταινε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ τολμηρὰ του σχέδια, κ' ἂν ἔβλεπε πὼς τὸ χρυσόφι ἔβγαίνει ἀπὸ τὴ γῆ γιὰ νὰ πλουτίσῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ πάλι οὔτε μιὰ στιγμή δὲν θὰ πίστευε πὼς ἔκαμε, πὼς πραγματοποίησε, πὼς τελείωσε ἔργο. Θάβλεπε πὼς δὲν εἶχε προχωρήσῃ οὔτε βῆμα, θάβλεπε πὼς σπατάλιζε ἄδικα ἓναν ἀνδρισμὸ καὶ τότες θάρχιζε ἓνα καινούργιο δρᾶμα μέσα του. Ὁ δυνατὸς ἄν-

θρώπος, ὁ ἄντρας ὁ ἀλύγιστος δὲν εἶναι τὸ πᾶν. Ἀνδρισμὸ ἀνώτερο εἶχε κ' ὁ Χριστός, κ' αὐτὸς ἔβαζε τὴν ἀποστολὴν πᾶνω ἀπ' ὄλα καὶ τὴ κτηνική του ἔκανε ἀνθρώπους ν' ἀρνηθοῦνε τὰ σπιτία τους κ' ὑποχρέωσε τὸν ἄντρα νὰ ξεχάσῃ τὴ γυναῖκα του, τὸν πατέρα τὰ παιδιὰ του, τὸν ἄδερφὸ τὴν ἀδερφή, τὸ γυῖο τὴ μάνα καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς καὶ κάθε ἀγαθὸ.

Αὐτὸς πρῶτος καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν οἱ μαθητὲς του θυσιάσαν ὄλα γιὰ χατήρι τῆς ἀποστολῆς. Θέλησιν ὑπάρχει κ' ἐδῶ τὴν πιὸ ἐντονη καὶ στὴν πιὸ ἀνώτερη μορφή της μὰ θέλησιν ποὺ θεμελιώνει ἔργο καὶ ἐπιφέρει τὴν εὐτυχία τὴν αἰώνια ἔστω καὶ σὲ μιὰ μονάχα ψυχῇ. Καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἐργάτη τέτοιου ἔργου εἶναι θάνατος ἥρμος, θάνατος γλυκός, ποὺ ἔρχεται σάν ἀλλαγὴ ζωῆς. Κανένας φόβος τὴν τελευταία στιγμή νὰ νοιώσῃ ὁ χριστιανὸς μάρτυρας τὸ παγωμένο χέρι τοῦ ἔσφιξε τὴν καρδιά τοῦ Μπόρχμαν. Ἀξιολύπητος ὁ Μπόρχμαν ὄχι γιὰ τὴν θυσιάσῃ μιὰ ἀγάπη ποὺ τοῦ προσφέρθηκε στὴ ζωὴ του ἀλλὰ γιὰ τὴν θυσιάσῃ στὸ βωμὸ κάποιας κατώτερης ἀποστολῆς, στὸν ἀκράτητο, ἐγωϊσμὸ στὴν ἄμυαλη ἐμπιστοσύνη, στὴν παντοδυναμία τοῦ μυαλοῦ του, στὴν προσπάθεια ἐνὸς λύκου.

Γιὰ τὸ Μπόρχμαν κ' ὅταν διεύθυνε τὴν τράπεζα ἦταν λύκος, καὶ στὴ φυλακὴ ἦταν λύκος καὶ τὰ ὄχτῳ χρόνια τῆς κλεισούρας του μέσος στὸ δωματιὸ του ἦταν πάλι λύκος καὶ σάν λύκος πεθαίνει χωρὶς νὰ μπορέσῃ νὰ λευτερωθεῖ ἀπὸ τὶς ἄλυσσιδες του, χωρὶς νὰ ἀντέχει στὸν καθαρὸν ἀέρα, χωρὶς νὰ μπορεῖ μὲ θυμασμὸ νὰ σταθεῖ μέσα στὴ φύση καὶ νὰ μπορέσῃ ν' ἀντικρύσῃ λίγο τὸ Θεό.

Τὸ δρᾶμα του εἶναι ὅτι σ' ὄλη του τὴ ζωὴ δὲν εἶδε θεοῦ πρόσωπο. Καὶ τὸ δρᾶμα τοῦτο μονάχα σὲ τόσο τραγικὸ τέλος μποροῦσε νὰ τὸν σπρώξῃ. Ἦταν πολὺ φτωχὸ τὸ ἰδανικὸ του καὶ γιὰ τοῦτο ἡ φυλακιστὴν του, ἡ ἀποτυχία τῶν σχεδίων του, ἡ σιᾶσιν τῆς γυναίκας του, τοῦ φάνηκαν χτυπήματα φοβερά.

Τὸ μόνο ποὺ τοῦ γλυκαίνει τὴν ὑπαρξὴ του εἶναι μιὰ βαθύτερη καλοπιστία. Στὴ συνείδησιν του δὲν εἶναι ἔνοχος καμμιάς κακῆς πράξης ὅσο κ' ἂν ὁ νόμος τῆς πατριδας του ἐβεβαίωσε πὼς ὁ Μπόρχμαν εἶχε διαπράξει ἀξιοποίησιν πρᾶξιν καὶ τὸν εἶχε καταδικάσει. Ὁ Μπόρχμαν ξεπερνοῦσε τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ἤξερε νὰ ἐλαττώσῃ τῆς πράξης του, ἤξερε πὼς βρισκόνταν μὲ καθαρὴ συνείδησιν πὼς δὲν ἦταν κλέφτης. Τοῦτο στάθηκε τὴ μοναχὴ παρηγοριά του. Ἡ καταδικῆ δὲν τὸν ἀφάνισε, τὸν ἀφάνισε ὁ ἑαυτὸς του, ἡ τελικὴ αὐτοκαταδικῆ του. Ὅταν θέλησε νὰ σταθεῖ μέσα στὴ φύσιν εἶδε πόσο τοῦ ἦταν ξένη τόσο ἦταν ἀνίκανος νὰ θαυμάσῃ. Καὶ γιὰ μιὰ στιγμή στέκεται μεταξὺ τοῦ σπιτιοῦ του καὶ τῆς καθαρῆς φύσης. Οὔτε μὴ πρὸς οὔτε πίσω. Βλέπει ὄλη τὴν περασμένη ζωὴ του μὲ τρῶμο κ' ἄρνεῖται νὰ ἐξαμπελεῖ στὸ σπιτί του. Ἡ ζωὴ τοῦ σπιτιοῦ του, ὄλο τὸ χτέος του τὸν παγώνει. Μὰ ὑπάρχει τώρα καιρὸς γιὰ ἓνα αὐριο; Βρίσκεται σὲ τραγικὸ ἀδιέξοδο. Δοκιμάζει νὰ προχωρήσῃ μὰ καμμιά θεϊκὴ χάρις δὲν τοῦ φωτίζει τὸ δρόμο καὶ νομίζει πὼς θὰ ξαναρχίσῃ μιὰ ζωὴ γυρίζοντας στὴν ἀγάπῃ τῆς Ἑλλά Ρεντάιμ. Μὰ

γελειέται. Εἶναι καὶ οἱ δύο τους συντρίμμα μᾶς δυνατῆς θέλησης ποὺ δὲν φωτίσθηκε ποτές ἀπὸ Θεό. Εἶναι ἓνα θῦμα μᾶς ἀνάγκης ὁ Μπόρχμαν κ' ὁ Ἰψεν νοιώθει ὀϊχτο βαθὺ σ' ὄλα αὐτὰ τὰ θῦματα ποὺ ὄσο κ' ἂν φαίνονται δυνατοὶ βρίζουν τὴν ἀμαρτία στὸ δρόμο τους καὶ τελικὰ συντρίβονται κάτι ποὺ δὲν γίνεται ἴσως στοὺς ἀδύνατους ποὺ βρίσκουν κάποτε τὴ γαλήνη καὶ τὴν ἀθωότη.

Ἀξιολύπητοι οἱ πρῶτοι καὶ μακάριοι οἱ δευτεροί. Τὸ ἐγὼ του στὸ ὅποιο θυσιάσῃ ὄλα καὶ ὄλους εἶναι ἀνώτερο κ' ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποστολὴν του γιὰ τὸ βᾶθος ἢ ἱλαχὸς του στὴ φωνὴ τοῦ ἔργου του εἶναι πιότερο ἀτομικὴ ἱκανοποίησιν παρὰ θυσιᾶ. Ἡ Ἑλλά τὸ καταλαβαίνει αὐτό. Διασθάνεται πὼς ἡ ἀποστολὴν του δὲν εἶναι ὅπο κείνες ποὺ ἐπιβάλουν τὶς θυσιᾶς καὶ ποὺ τὶς κάνουν καὶ σεβαστές. Κι' ἡ βαρεῖα κατηγορία της εἶναι πὼς ὁ Μπόρχμαν ἔκαμε ἓνα ἐγκλημα βαθύτερο, ψυχικότερο, μιὰ μυστικὴ ἀμαρτία ἀπ' αὐτὲς ποὺ μιὰ ἡ Γραφὴ καὶ ποὺ δὲ βρίσκουν ἐξαγνισμό. Ψηλότερα στάθηκε αὐτὴ ποὺ ἔμεινε στὴν πίστη της καὶ δὲν δέχτηκε τὸν Χίνκελ στὸν ὅποιον θέλησε νὰ τὴ θυσιάσῃ ὁ Μπόρχμαν. Βρίσκεται τραγικὰ ἀντιμέτωπη μὲ τὴν ἀδερφή της ποὺ εἶναι κ' αὐτὴ θῦμα τοῦ Μπόρχμαν ὄσο κ' ἂν ὁ πόνο, τῆς ἔχει ἀλλοιώτικες ἀφορμές. Τραγικότερα συντρίματα βλέπει ὁ Μπόρχμαν καὶ γιὰ τοῦτο δὲν μπορεῖ νάχει οὔτε τὸ περὶ φανὸ τέλος τοῦ Σόλνβε. Σπατάλισε ἐνεργητικότητα, προχώρησε, κούρσστηκε μὰ ὄλα στάθηκαν ἀνόφελα. Δὲν ὑπῆρχε οὔτε λίγο φῶς. Ἡ γυναῖκα του τοῦ τὸ λέει καθαρά καὶ ἀσπλάχνα «Εἶσαι νεκρός». Κανεῖς δὲ γελειέται πᾶς. Κανένας ζωντανὸς ἄνθρωπος, οὔτε αὐτὸ τὸ παιδί του δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ δίπλα του. Σύντροφος στὶς τραγικῆς ὥρες τῆς μοναξιάς του εἶναι μονάχα ὁ Γουλιέλμος Φόλταλ, νανάγιό της ζωῆς, συγγραφέας ἐνός δρᾶματος ποὺ δὲν πρᾶχτιζε καὶ ποὺ οὔτε θὰ παιχθεῖ. Ὅστόσο ὁ Φόλταλ εἶναι μιὰ ψυχῇ. Κανένα παγωμένο χέρι δὲν θὰ τοῦ σφίξει τὴν καρδιά. Εἶναι ὁ ἀδύνατος στὴ ζωὴ, ὁ πτωχὸς τῶ πνεύματι, αὐτὸς ποὺ ἂν καὶ ἔχασε ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Μπόρχμαν καὶ τὶς τελευταῖες του οἰκονομίες στὸ παιχνίδι τοῦ τραπέζι, δὲν μνησικακεῖ. Μπορεῖ καὶ συγχωρεῖ καὶ συντροφεύει τὸν Γιάννη Γαβριὴλ ὄχι βέβαια γιὰ τὸ γυῖο του δίδαξε λίγο τὴν κόρη του τὴ Φρίντα, ἀλλὰ γιὰ τὴν εἶναι ταπεινὸς τύπος, πνιγμένος μέσα στὸ ὄνειρο, δειλὸς πάντα καὶ γλυκύτατος καὶ θαυμαστὸς στὸ βᾶθος τοῦ Μπόρχμαν κ' ἱκανὸς νὰ πληγωθεῖ ἑλαφρὰ ἀπὸ τὴ φυγὴ τῆς Φρίντας. Τὸν ἀναποδογυρίζει τὸ ἔλκυτρο μὰ τὸν πληγώνει ἐξ ὀψέτα. Δὲν ἀδιαφορεῖ, εἶναι γιομάτος τρυφερότητα. Μὰ ὁ Μπόρχμαν; Αὐτὸς ὄλο καὶ προχωρεῖ πρὸς τὸ χάος. Οὔτε τὸ μυαλὸ ἐνίκησε οὔτε καὶ ἡ καρδιά. Ἀπὸ παντοῦ ξεπετᾷ ἡ καταδικῆ. Τὸν τυλίγει καὶ τὸν σφίγγει ἡ παγωνιά.

Στὸ βᾶθος φεύγει κανεῖς πληγωμένος ἀπὸ τὴν παρᾶσταση. Μένει τὸ θεῖο φῶς. Ἡ θέλησιν τοῦ Μπόρχμαν πιέζει τῆς ψυχῆς μας. Εἶναι μιὰ παγωνιά. Οὔτε τὴ δᾶ φλόγα νὰ μᾶς ζεσταίνει. Ἀλλοίμονο μὲ δυσκολία πέρνομε καὶ τὴν ἀναπνοή μας. Εἶναι μιὰ θέλησιν ποὺ μᾶς πνίγει, μιὰ δύναμη ποὺ δὲν μποροῦμε ν' ἀγαπήσουμε,

είναι κάτι που περνᾶ καὶ τελειώνει «δι' ἑλέου καὶ φόβου» καὶ σκοτώνει κάθε χαρά.

Ἡ σκηνοθεσία ὀφειλομένη στὸν κ. Φ. Πολίτη πολὺ καλὴ καὶ ἐπιμελημένη. Φυσικὰ τέτταρα ἔργα θέλουμε καὶ τοὺς κατάλληλους καὶ τοὺς ὀρθοὺς κάποιε ἐρμηνευτὲς τους. Ἡ κ. Γρατιῶν πολὺ καλὴ, μὲ ταλέντο, θερμὴ φωνὴ καὶ συγκρατημένο παίξιμο, ὁ κ. Εὐθυμίου πάρα πολὺ καλὸς πλησίασε μιά λαμπρὴ ἀπόδοση τοῦ Φόλταλ. Ἐπίσης ἡ δνὶς Σταυρίδου παρουσίασε μοναδικὴ ἐξέλιξη καθὼς καὶ ἡ δνὶς Σαγιάνου ἔδωσε μ' εὐσυνειδησία τὸν τίπο. Βαρὺ φορτίο σήκωσε τοὺς ὄμως τὸν δ κ. Χατζηπέτρος. Μὰ τὸ σήκωσε ὅσο κι' ἂν στὸ δρόμο λύγιζε ποὺ καὶ ποῦ. Κάπου ἔφτασε καὶ τοῦτο εἶναι παρήγορο. Ὁ ρόλος τοῦ Μπόρκιαν δὲν εἶναι τυχαῖος. Γιὰ σκεφθῆτε τὸ καλὰ. Ἡ μετάφραση κειμένη ἀπὸ τὸ Γιώργη Πολίτη σὲ ἀγνὴ δημοτικὴ εἶναι ἀπὸ τίς λίγες μεταφράσεις ποὺ ἔχει δεῖ τὸ Ἑλληνικὸ Θέατρο.

Γιὰ τὴν πριγκίπισσα Μαλέν δὲν γράφω γιατί δὲν μπόρεσα νὰ παρακολουθῶ τὴν παράσταση.

Κ. ΜΠΑΣΤΙΑΣ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Emil von Sauer.—Τὰ τελευταῖα χρόνια πολὺ συχνὰ μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία ν' ἀκούσουμε στὴν Ἀθῆνα ἐκλεκτοὺς καλλιτέχνες, φερόμενους εἴτε ἀπὸ τὰ Ὁδεῖα μᾶς εἶτε ἀπὸ τὸ Σύλλογο Συναυλιῶν. Καὶ δὲν εἶναι πολὺς καιροὺς ποὺ μᾶς ἤρθε καὶ πάλι ὁ περιφημὸς γάλλος πιανίστας Κορτό, καὶ ποῦ ὁ ἔξοχος πολωνὸς βιολογίστας Χουμπερμαν ἔδωσε δυὸ ρεσιτάλ κ' ἔπαιξε μὲ τὴν ὀρχήστρα τὸ Κοντσέρτο γιὰ βιολί τοῦ Μπετόβεν. Μ' ἅπ' ὄλους, ὅσοι περάσαν τὰ χρόνια αὐτὰ ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὸν Σάουερ, τὸν μεγάλον καλλιτέχνη, ποὺ εἶχαμε τὴν εὐτυχία νὰ τὸν ἀκούσουμε σὲ τρία ρεσιτάλ καὶ στὴν Ζ' συμφωνικὴ συναυλία.

Ὅταν πρόκειται γιὰ καλλιτέχνες ποὺ ξεπερνοῦν τὸ κοινὸ μέτρο, κάθε σταμότημα τῆς κριτικῆς ἀνάλυσης σὲ τεχνικὴς μονάχα λεπτομέρειες δὲν ὀφελεῖ, μοῦ φαίνεται, σὲ τίποτ' ἄλλο, παρά νὰ δεῖξει τὴν κοντοθωριά τοῦ κριτικοῦ. Γιατὶ μπορεῖ βέβαια ἕνας πιανίστας νὰ χρησιμοποιεῖ ἀριστοτεχνικὰ τὸ πεντάλι ἢ νὰ ἔχει ἐξαιρετικὰ γυμνασμένο τὸ ἀριστερὸ χέρι ἢ πλατεῖα νὰ εἶναι ἡ δοξαριά ἐνὸς βιολογίστα, ὥστὸσο κι' ἄλλες πολλὲς ἀκόμα τεχνικὲς ἀρετὲς κι' ἂν ἔχει, δὲν εἶναι αὐτὲς βέβαια ποὺ θὰ τὸν κάμουν νὰ φτάσει στὸ ὕψος ἐνὸς Κορτό ἢ ἐνὸς Χουμπερμαν ἢ τοῦ Σάουερ. Ἐκεῖνο ποὺ ξεχωρίζει ἴσα-ἴσα τοὺς μεγάλους αὐτοὺς καλλιτέχνες ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους, ὅσο κι' νὰ ψάξει κανεὶς, δὲ θὰ τὸ βρεῖ μέσα στὴ σφαῖρα τῆς τεχνικῆς ἱκανότητος τοῦ βιολογίστου. Κάθε ἄλλο: ἡ δύναμη τοῦ βιολογίστου στὸν ἀπὸ μόνον αὐτοὺς μπόρουσαν καὶ μᾶς κἀνουν, σὰν παίζουσαν, νὰ ξεχνῶμε τ' ὄργανο καὶ ν' ἀκοῦμε καθαρὴ μουσικὴ. Τ' ὄργανο γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι σκοπὸς, παρά μέσο. Ἐστὶ, εἶναι φόβος νὰ μᾶς ξεφύγει ἡ σημασία τῆς ξεχωριστῆς τους προσωπικότητας, ὅταν καρ-

φονόμαστε στὶς τεχνικὲς λεπτομέρειες τοῦ ἐκφραστικοῦ τους μέσου.

Ὅταν ἔλεγα προτύπων πὺς κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὸν Σάουερ, εἶχα στὸ νοῦ μου τὴ μεγάλη του προσωπικότητα, εἶσα καθὼς μᾶς φανερώθηκε στὸ παίξιμο πρῶτ' ἅπ' ὅλα τῆς Ἀπασιονάτας. Ἡ τραγικὴ πνοὴ ποὺ περνᾶ σ' ὄλο γενικὰ τὸ ἔργο τοῦ Μπετόβεν — καὶ μοναδικὸ μέσα στὴν ἱστορία τῆς Μουσικῆς — νοιώθαμε νὰ ξαναζωντανεῖ σὲ τοὺς παίξοντες τοῦ Σάουερ. Τὸ τραγικὸ ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς εἶναι ἢ πὺς ψηλὴ κορφὴ, ὅπου ἀνέβηκε ὁ ἀνθρώπος στὴ λαχάρα του γιὰ ν' ἀδράξει τὸ πραγματικόν. Ἀπόδειξη ἡ ἀρχαία τραγωδία, ὁ Σαίξπηρος, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ὁ Δοστνεύεφσκις κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Μπετόβεν. Ὅσοι δὲ δειλίασαν «νὰ σταθοῦν ὀλομόναχοι κατάντικρον στὴ φύση, σὰν ἄντρες», αὐτοὶ εἶδαν τὴ ζωὴ τραγικῶς. Σήμερα, μέσα στὸν γενικὸ ξεπερσὸ ὄλων τῶν πραγμάτων, αὐτὸ τὸ ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς ἀπὸ τὸν Μπετόβεν δὲν μᾶς εἶναι πᾶ ἐύκολο νὰ τὸ καταλάβουμε. Καὶ γι' αὐτὸ στὴ μουσικὴ του ἡ ἀόριστα μονάχα νοιώθουμε κάτι ποὺ μᾶς ξεπερνᾶ καὶ προσπαθοῦμε νὰ τὸ φτάσουμε φουσκάνοντας τὸν ἑαυτὸ μας ἢ δὲ βλέπουμε παρά τὸ αὐστηρὸ καὶ κάπως τραχὺ τῆς φόρμας τῆς ἢ προσπαθοῦμε τέλος νὰ τὴν φέρουμε κοντιντέρα μας, βάζοντάς τες ἕναν λυρισμὸ ποὺ δὲν τὸν ἔχει, ἀφοῦ μιά φορὰ σήμερα τὸ τιμιώτερο ποὺ ἔχουμε νὰ δεῖξουμε καὶ μεῖς, ὅταν πτόχουμε κι' αὐτὸ, εἶναι μιά αἰσθηματικὴ λυρικὴ διάθεση. Στάνο ὅμως εἶναι νὰ νοιώσουμε τὸ τραγικὸ τῆς στοιχείου.

Οἱ γενικὲς τοῦτες ἰδέες δὲ βήξαν ἀπὸ μιά συχωρεμένη ἴσως τάση τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ πρὸς τίς ἀφηρημένες γενικότητες, μὰ σ' αὐτὲς καταστάλαξε ἡ κρίση μου γιὰ τοὺς τρεῖς μεγάλους καλλιτέχνες, ποὺ περάσαν τὸν τελευταῖον καιρὸ ἀπὸ δῶ, καθὼς ὕστερ' ἀπὸ τὸ ἀκουσμά τους δοκίμαζα νὰ ἐξομολογῶ μέσα μου τὴν ἐξίχωση ἐντύπωση ποὺ μοῦ ἄφησε ὁ καθέννας. Ἡ σύγκριση μετοξύ τους βρήκα πὺς θὰ εἶναι ὁ πιὸ βολικὸς τρόπος γιὰ νὰ φτάσουμε στὴ σωστὴ ἐχτίμηση τῆς μεγάλης καλλιτεχνικῆς μορφῆς τοῦ Σάουερ. Κανέναν ἄλλο σκοπὸ δὲν ἔχει ἡ σύγκριση αὐτή.

Νομίζω πὺς θὰ ἔχει καταλάβει ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὰ λίγα ποὺ εἰπώθησαν παραπάνω πὺς ἔχει δοθεῖ κιὼλα τὸ μέτρο γιὰ τὴ σύγκριση καὶ τὰ κριτήριά μου ἔχουν φανερωθεῖ. Γιὰ νὰ κριθεῖ τὸ πλάτος τῆς προσωπικότητος ἐνὸς σολίστα φτάνει, μοῦ φαίνεται ἕμνενα, ὁ τρόπος ἐρμηνείας ἐνὸς κομματιοῦ τοῦ Μπετόβεν. Μὰ γιὰ νὰ στηρίξω τώρα ὅσο μπορῶ τὸ κριτήριόν μου αὐτὸ στὴν ἴδια τὴν προσωπικὴν πεῖρα τοῦ ἀναγνώστη μου, θὰ τὸν παρακαλοῦσα νὰ προσέξει πόσο διαφορετικὴ μορφή καὶ σημασία στὴ ζωὴ τῶν διάφορων καλλιτεχνῶν παίρνει ἕνα αἰσθημα, ποὺ ὅλοι ποῖδες λίγο ποῖδες πολλὸ τὸ ἔχουμε δοκίμασει — ἄς ποῦμε τὸ ἐρωτικόν. Καὶ νὰ, προχθὲς ἀόδια διάβασα στὴν ἐπεξηγηματικὴ ἀνάλυσή μᾶς προγραμματικῆς συμφωνίας νὰ πορσταινεται εἶσαι ἢ «ἡδονὴ τοῦ ἔρωτος»: «Εὐδρίακεται μεθυσμένος μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Νερσίδας καὶ ἐκπνέει μέσα σ' ἕνα τελευταῖον φιλή» (πρβλ. καὶ τὸν Τριστάνο). Αὐτὸ θὰ τὸ ὀνόμαζα ἐρωτικὸ ἐντόμιον, μὰ καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι σ' ἄρσενικὰ ἐντόμιον ἢ

ἐρωτικὴ τους ὄρα εἶναι καὶ ἡ στερνὴ τους. Ὅσο καὶ νᾶναι, πάλι καλύτερος κι' αὐτὸς ἀπὸ τὸν ἐρωτικὸν τὸν βατράχον, ποὺ τίς περισσώτερες φορὲς αὐτὸν μονάχα γνωρίζουμε στὴ σημερινὴ ἐποχὴ — ὄνομα καὶ μὴ χωριό —. Γιὰ ἕναν ὄμως ρομαντικὸν Σούμαν ἢ μελαγχολικὸν Σοπέν ὁ ἐρωτικὸς εἶναι τὸ ξεχειλισμὸς τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ δικαίωται τὴ ζωὴ του. Στὰ πόδια τῆς ἀγάπης τοὺς ἔχουν ἀπιθώσει τὴν καρδιά τους καὶ τὸ πὺς τραγικὸ γι' αὐτοὺς στὸν κόπο τοῦτον θὰ εἶναι νὰ τοὺς ἀγαθῆσι ἢ γυναικῶν καὶ ἀγαποῦν καὶ ποὺ γεμίζει τὴ ζωὴ τους ὄλο κληση. Νὰ μὴν τὸν ποῦμε αὐτὸν τὸν ἐρωτικὸν γυναικειον; Εὐκόλο εἶναι τώρα νὰ δεῖ ὁ καθέννας τι ἄβυσσο τὸν χωρίζει ἀπὸ τοῦ Μπετόβεν τὴν «unsterbliche Geliebte», τὴν «ἀθάνατη ἀγάπη του». Ἀθάνατη δὲν εἶναι ἐπειδὴ τάχα θὰ τὴν ἀπαθανάτισε μὲ τὸ τραγοῦδι του — ὄχι. Εἶναι ἀθάνατη ἐπειδὴ σὰν ἔσκησε ὁ καλλιτέχνης ἀπάνω ἀπὸ μὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, εἶδε ἐκεῖ τὸ σὸ βάθος νὰ ξεχωρίζεται ἰσὺ-ισὺ ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ νὰ διαγράφεται ὄλο καὶ πὺς φτεινὰ ἢ μορφὴ κάποιου θεοῦ. Πόσοι ἀνθρώποι τάχα μποροῦν νὰ ποῦν πὺς τὸ εἶδαν αὐτὸ στὴ ζωὴ τους;

Ἄλλὰ μοῦ φαίνεται πὺς πολὺ μακριὰ τραβήσαμε θέλοντας νὰ ἐξηγηθῶμε καλύτερα μὲ τὸν ἀναγνώστη. Καὶ σχεδὸν τρομάξω μήπως ἀθέλα μου καταράχως κ' ἐγὼ στίς εὐκόλες μεταφορὰς, ποὺ τὸ ἀποκλειστικὸν τὸς προνόμιον τὸ ἔχει κάποια γνωστὴ συνάδελφος. Ὅμως — μάρτυς μου ὁ Θεός! — δὲν ἤθελα παρὰ νὰ δώσω μ' ἕνα πολὺ κοινὸ παράδειγμα μὸ βαθμολογία ἀξιών κι' εἶσαι νὰ φανεῖ πὺς κ' ἐκεῖ ἀκόμα ποὺ θὰ τὸν περιμέναμε νὰ εἶναι κάπως κοντιντέρα μας, πολὺ μακριὰ μᾶς εἶναι σ' ἀλήθεια βρίσκειται ὁ Μπετόβεν. Μεγαλύτερη ἀξία λοιπὸν γιὰ μᾶς θὰ ἔχει ὁποιος ἐχτέλεστὴς θὰ κατορθώσει νὰ τὸν πλησιάσει περισσότερο. Τὸ μέτρο τῆς ἀξίας τοῦ καλλιτέχνη τὸ δίνει ἡ προσωπικότητά του.

Στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τῶν «βατράχων» πολὺ φυσικὸν εἶναι οἱ περισσώτεροι νὰ προσπαθοῦν νὰ τὸν φτάσουν φουσκάνοντας. Μὰ κι' ἅπ' τὸν μῦθο εἶναι γνωστὸ πὺς οἱ βατράχοι — ὄσο κι' ἂν φουσκάσουν — δὲ θὰ καταφέρουν ποτὲ νὰ φτάσουν οὔτε ἕνα βόδι. Τοὺς ἀφήνουμε λοιπὸν, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἄλλως τε ὁ λόγος ἐδῶ γι' αὐτούς. — (Αὐτὰ σὲ παρένθεση).

Ἡ ἐχτέλεση τοῦ Κοντσέρτου γιὰ βιολί ἀπὸ τὸν Χουμπερμαν ἦταν ἡ τελειότερη ἅπ' ὅσες ἄκουσα ποτὲ (ἀνάλογη μόνον μὲ τῆς Τσακόννας τοῦ Μπὸχ ἀπὸ τὸν ἴδιον). Αὐστηρὰ κρατημένη μέσα στὴ μετροβενικὴ φόρμα, δίχως καμιά αἰσθηματικὴ ἀλυγισία, ποὺ δίνει κατὶ σκληράδα, μὲ μὴ ἐλαστικότητα στὸ ρυθμὸ, ὄμως τὴν μόνον, ὅση χρειάζεται γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχει ἡ χρονομετρικὴ ἐκεῖνη ἀλυγισία, ποὺ δίνει κατὶ τὸν μηχανικὸν σὲ μὴν ἐχτέλεση. Ἡ κλασικὴ διαύγεια δὲν κερδίστηκε μὲ θυσία τῆς μεστῆς σὲ νόημα ἀπόδοσης. Πιὸ πολὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ πὺς μὲ αὐτὴν ἴσα-ἴσα ἐκκαθάρισε καλύτερα ὄλος ὁ πλοῦτος τῶν μουσικῶν ἰδεῶν τοῦ ἔργου. Τὴ μορφικὴ σύλληψη τοῦ Κοντσέρτου γιὰ βιολί ἀπὸ τὸν Χουμπερμαν θὰ μὴ ποροῦσαμε νὰ τὴν χαρακτηρίσουμε τέλεια στὴν ἀντικειμενικότητά της.

Ὄλοτελα διαφορετικὴ ἦταν ἡ σύλληψη τοῦ

δου Κοντσέρτου γιὰ πιάνο ἀπὸ τὸν Κορτό. Καλύτερα αὐτὸ φάνηκε στὴν ἐρμηνεία τοῦ adagio. Κάποτε εἶχα γράψει ὅτι σ' αὐτὸ τὸ μέρος μᾶς δίνεται «ἡ θεία — μποροῦμε νὰ τὴν ὀνομάσουμε — ἐκεῖνη κατάσταση τῆς ψυχῆς, ὅπου χαρὰ καὶ πόνος ἔχουν γίνει ἕνα καὶ δὲν ξεχωρίζονται εἶναι ἡ ἐκσταση τῆς ἐλευθερῆς ψυχῆς, σὰν ξεχειλίζει ἀπὸ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν πλάστη τῆς γιὰ τὴν ἀπειρὴ πλοῦσα ζωὴ ποῦ, ἐκεῖ στίς ψηλὲς κορφές, τὴν αἰσθάνεται νὰ φουντώνει μέσα της καὶ ποῦ τὴν ἔφερε χάρισμα ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνου». Σήμερα θὰ πρόσθετα ἀκόμα πὺς τὸ μεγάλο κατόρθωμα τοῦ τραγικοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὅτι σ' αὐτὴ τὴν ἐκσταση μὴν βρεθεῖ νὰ φτάσει μόνος του καὶ — γὰ νὰ μιλήσουμε συμβολικὰ — ἐξὼ ἀπὸ τοὺς «κόλπους τοῦ Ἀβραάμ». Ἄς εἶναι ὄμως ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει πὺς πολὺ τώρα εἶναι ὅτι ὁ Κορτό ἀπάλυνε ὑπερβολικὰ τὸ adagio αὐτὸ κι' ἄντις ἐκστασης μᾶς ἔδωσε αἰσθηματικὴ διάχυση. Ὁ λυρισμὸς του, ποὺ γίνεται δημιουργικὸς στὴν ἀπόδοσιν τοῦ Κοντσέρτου τοῦ Σούμαν ἢ τῶν Συμφωνικῶν Παραλλαγῶν τοῦ Φράγκ, ἔδωσε στὸ adagio τοῦ Μπετόβεν ἕναν τόνο ὑποκειμενικῆς ἐντυχίας.

Δὲν ἔρω ποιοὶ εἶναι κείνοι ποὺ ὀρίζουν στίς καλλιτέχνες τί θὰ ἐχτέλεσουν στίς συναυλίαις τους. Πρέπει ὄμως γὰ τὸ πὺς καθαρὰ καὶ ἔαστερα πὺς ἡ ἐπιμονὴ τους νὰ ἐπιβάλουν στὸν Σάουερ νὰ μᾶς παίξει τὸ ἀνισαρό καὶ γλυκύπικρον Κοντσέρτο τοῦ Σοπέν, ἀντὶ ἐνός Κοντσέρτου τοῦ Μπετόβεν, ὅπως ὁ ἴδιος ἤθελε, δείχνει πὺς τοὺς ξεφεύγει τὸ νόημα τῆς μορφωτικῆς ἀποστολῆς τῶν συναυλιῶν τους. Καὶ ἂν ἡ μονόπλευρὴ μουσικὴ τους μάρφωση δὲν τοὺς βοηθεῖ νὰ ἐχτιμῶσιν ὄτι καλύτερο ἔχει νὰ προσφέρει ἕνας καλλιτέχνης καὶ ποῦ θὰ ἦταν τὸ καλύτερο καὶ γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους, θὰ ἔπρεπε τουλάχιστον νὰ εἶχαν τὴ στοιχειώδη συναίσθηση τῆς θέσεως τους ἀπέναντι σ' ἕναν Σάουερ καὶ νὰ καταλάβουν ὅτι δὲν τοὺς πέφτει λόγος.

Ἄκουσα νὰ λέγεται πὺς ὁ Σάουερ εἶναι κατ' ἐξοχὴν σοπενιστῆς. Μπορεῖ. Ὅσὸσο στὴ Σοπέν νὰ σὲ σὶ μερὸν ὁ Κορτό περισσώτερον ἐνόηται εἶχε κατορθώσει νὰ δώσει. Καὶ στὸ marche funebre ἢ μελωδικὴ γορμη σιγά-σιγὰ ξεχωρίζε ἀπὸ τὴ θαμπὴ καταχνιά τῆς ἀρχῆς καὶ ὄλο δυνάμωνε γιὰ νὰ σβῆσει τὸ ἴδιο πάλι στὸ τέλος. Ἡ ἀτμοσφαῖρα ποὺ ἔδινε ὁ Κορτό στὰ κομμάτια τοῦ Σοπέν ταίριαζε περισσώτερον στὴν αἰσθηματικὴ τους ὕψη. Ἐνῶ τοῦ Σάουερ ἡ ἐχτέλεση εἶχε κατὶ κομματιαστὸ, ἴσως ἐπειδὴ, μὴν μορῶντας ἡ δυνατὴ του προσωπικότητά νὰ περιοριστεῖ μέσα στὰ στενὰ ὄρια τοῦ λυρισμοῦ, ἔσπαζε ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὴ σοπενικὴ φόρμα καὶ ξεχνόταν ἐξῶ. Μὰ ἴσως καὶ γι' αὐτὸ πρώτη φορὰ μᾶς φάνηκε ὑποφερτὸς ὁ Σοπέν.

Αὐτὴ ἡ δυνατὴ πνοὴ τοῦ μεγάλου πιανίστα, ποὺ περνώντας μέσα στίς χλωρωτικὲς μελωδίας τοῦ πολωνοῦ συνθέτη, τοὺς ἔδινε κάποιο ἄγνωστο τους σφοῖγος, δὲν ἦταν ἄλλος τρόπος νὰ φανερωθεῖ σ' ὅλη τῆς τὴν ἔνταση πορὰ μόνον μὲ τὸ μέσο τῆς μουσικῆς τοῦ Μπετόβεν. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἀπασιονάτα βρήκε στὸν Σάουερ τὸν ἰδανικὸ ἐρμηνευτὴ της. Νὰ ὀνομάζουμε τὴν ἐχτέλεση, ποὺ ἀκούσαμε στὸ πρῶτο του ρεσιτάλ,

τέλεια στήν ἀντικειμενικότητά της, τίποτα δὲ θὰ λέγαμε. Γιατί καλὰ-καλὰ νὰ τὸ ἐξετάσεις, εἶχαμε πάψει πιά ν' ἀκοῦμε ἤχους. Μὲ τὴν ἐχτέλεσίν του ὁ Σάουερ μᾶς εἶχε δώσει τὸν ἀνώτερο βαθμὸ τῆς καλλιτεχνικῆς συγκίνησής. Εἶχε κατορθώσει δηλαδή, ξεπερνώντας τὸ ἴδιο τὸ ἔργο, νὰ μᾶς κάμει νὰ νοιώσουμε τὴν ἄμεση ἐπαφὴ ἀνθρώπου μὲ ἄνθρωπο.

Γιὰ μιὰ συναυλία.—Ἀπὸ τίς συναυλίες τῶν τελευταίων ἐβδομάδων θ' ἄξιζε νὰ ξεχωρίσω ἐδῶ τὴν Θ' Λαϊκὴ, κ' ἄς ἦταν μόνο γιὰ τὴν εὐσυνείδητη ἐχτέλεση τῆς 1ης Συμφωνίας ἀπὸ τὸν κ. Μπουστίντουϊ. Μὰ καὶ χάρια ἀπ' αὐτό, στὴ συναυλία του ὁ συμπαθητικὸς μαέστρος μᾶς παρουσίασε γιὰ πρώτη φορά καὶ μιὰ χαριτωμένη σουίτα τοῦ συμπατριώτη του Louis Millet, τῆς Catalanesques. Τὸ ἔργο δὲν εἶναι καινούργιο. Ἔχει γραφτεῖ πρὶν ἀπὸ τριάντα χρόνια, διατηρεῖ ὡστόσο ἀκόμα τὴν νεανική του δρασιά, χάρις σὲ μιὰ λιτότητα στὰ ἐκφραστικὰ του μέσα πού ἀφήνει νὰ διαφαίνεται ἡ εἰλικρίνεια τοῦ αἰσθηματοῦ. Κι' αὐτὸ κάνει τὸν ἀκροατὴ μὲ συμπάθεια νὰ τὸ ἀκούει.

Γ. Ν. Π.

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Π. Μ. Κοντογιάννη : *Ἱστορικά ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.*

Ἡ ἱστορία τῆς ἐθνικῆς μας ἐπανάστασης δὲν εἶνε φτωχὴ σὲ ἔγγραφα. Ἔχουν ὅς τὰ τώρα δημοσιεῦται ἀρκετοὶ τόμοι ἀπὸ πολλοὺς καὶ γνωστοὺς ἱστοριοδίρας. Καὶ ὅμως δὲν μπορούμε ἀκόμα νὰ ποῦμε φράνει πιά. Γιατί κάθε ἓνα ἀπ' αὐτὰ εἶνε κ' ἓνα κομμάτι ζωῆς, καὶ τὴ ζωὴ μᾶς τὴν ἀνασταίνει μπροστὰ στὰ μάτια μας πολὺ ζωηρότερα κ' ἀπ' τὴν ὠραιότερη σημερινὴ περιγραφή. Γι' αὐτὸ κάθε δημοσίευσιν ἔγγραφων τοῦ Εἰκοσιένα, πού μὲ ὄλες τίς σκοτεινὲς μεριές του εἶναι ἡ μεγαλύτερη καὶ ὑψηλότερη ἐκδήλωση τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ μᾶς ἔπειτα ἀπ' τοὺς περσικοὺς πολέμους, εἶναι καλὸδεχτὴ καὶ πρέπει νὰ χαριεῖται σὸν ἐθνικὸ ἀπόκτημα, ὅσο κ' ἂν κάποτε τὰ δημοσιευόμενα δὲν προσδέτουν τίποτα καινούργιο σ' ὅσα ὡς τώρα ξέρομε, ὅσο κ' ἂν δὲν ξεδιπλώνουν πάντα ἀγνωστες πτυχές. Γι' αὐτὸ καὶ τὴ συλλογὴ αὐτὴ τοῦ Κοντογιάννη τὴ χαριεῖται μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν γιὰ ἀπαρχὴ τῶν συλλογῶν πού θὰ βροῦν μὲ τὴ σειρά του στὴν Ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ βιβλιοθήκη.

Ἡ Ὁ Κοντογιάννης στὴ συλλογὴ του αὐτὴ μᾶς δίνει 163 ἔγγραφα, γραμμένα τὰ περισσότερα ἀπ' τὸ ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, λίγα ἀπ' τὸ ἱστορικὸ ἀρχεῖο τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἀκόμη λιγώτερα ἀπὸ δημοσιευμένους συλλογές. Εἶναι μέσα σ' αὐτὰ ἐκθεσες τοῦ Μαυροκοράτου, τοῦ Ζωγράφου καὶ τοῦ Μιαούλη, γράμματα τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Βιάρου καὶ τοῦ Ἰω. Καποδίστρια, ἔγγραφα τοῦ Heideck

καὶ τοῦ Church καὶ τοῦ Κόχραν καὶ τοῦ Στράτφορντ Κάνινγκ καὶ τοῦ Κόδριγγτον, ἔγγραφα τῆς γερουσίας καὶ τῆς ἀντικυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς κτλ. Τὰ ἔγγραφα ὅλα εἶναι ἀξιόλογα καὶ καλὰ διαλεγμένα. Μολονότι δὲν μᾶς ἀποκαλύπτουν καὶ ἐντελῶς νέα πράγματα, ρήχνουν ὅμως φῶς στὲ γνωστά, τὰ χρωματίζουν καὶ μᾶς δίνουν ζωντανές εἰκόνες καὶ γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ κατάστασιν καὶ γιὰ τοὺς πολεμικοὺς καὶ διπλωματικούς ἀγῶνες καὶ προσπάθειες. Ἔτσι ἄλλα μᾶς δείχνουν τὸ φόβο, πού ἐνοινοῦσαν πολλοὶ εὐθὺς ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα μπροστὰ στὸ τεράστιο ἔργο πού εἶχαν ἀναλάβει, νὰ διώξουν τὸν Τούρκο, ἄλλα μᾶς μιλοῦν γιὰ τὴν ἀφέλεια μὰ γνωστικῆς προσπάθειες στὴν Εὐρώπῃ, γιὰ τίς σκέψεις τίς διπλωματικῆς καὶ γιὰ τὰ σχέδια τὰ στρατιωτικά, ἄλλα μᾶς ζωγραφίζουν τὴν ἐσωτερικὴ ἀκαταστασία, πού εἶχε δημιουργηθεῖ ἀπ' τίς μικροφιλοτιμίες καὶ ἰδιοτελείες τῶν ἀρχηγῶν, ἄλλα μᾶς κλαίονται γιὰ τὸ ρήμαγμα, τὴν πείνα καὶ τὴ δυστυχία πού εἶχε πέσει σ' ὅλο τὸν ἐπαναστατημένο τόπο, ἄλλα μᾶς πληροφοροῦν γιὰ τίς ἐνέργειες τῶν ἐπιτροπῶν τῶν Ἑπτανησίων καὶ τῶν Φιλελλήνων γιὰ τὴν ἀνακούφισιν τοῦ λαοῦ πού ἀγωνιζότανε μὲ τὸν ἐχθρὸ καὶ μὲ τὴν πείνα καὶ ἄλλα εἶναι ἀξιοσημείωτα γιὰ τὴν μᾶς δίνουν μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα γιὰ τὰ πρόσωπα, πού μὲ τὰ ἔργα τῶν ἡ μὲ τὰ λόγια ἔδρασαν στὸν μεγάλο αὐτὸν ἀγῶνα. Ἰδιαίτερα γιὰ τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἄξιζε νὰ σημειωθοῦν τὰ γράμματα τοῦ μητροπολίτη Ἰγνατίου. Ζωγραφίζουν τὸν ἄνθρωπο, ἓναν ἄνθρωπο, καθὼς σωστὰ παρατηρεῖ ὁ Κοντογιάννης, ἀνώτερο. Λέγει τὴ γνώμη του χωρὶς δισταγμὸ μῆπως δυσαρεστήσει, χτυπᾷ τὸ κακὸ καὶ τὸ στραβὸ σκληρὰ κ' ἀλύγιστα ὅπου τὸ βρεῖ, καὶ σ' ἄλλα συμβουλεύει πάντα τὸ καλύτερο. «Ὅταν μιλά γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ κυβερνήσιν τοῦ ἐπαναστατημένου τόπου καὶ συμβουλεύει νὰ ἀποφύγουν τὸν ἓνα ἀρχηγό, γιὰ τίτιος δὲ βρίσκεται στὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ κάμουν διοίκησιν ἀπὸ περισσοτέρους, λέγει ἐπιγραμματικὰ: «Πολλοὶ ἠνωμένοι ἡμποροῦν νὰ κάμωσιν ὄχι τὸν πλοῦσιον ἄνθρωπον, οὔτε τὸν ἔκτακτον, ἀλλὰ τὸν ἄξιον ἄνθρωπον διὰ νὰ διοικήσιν εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν... Ἐνα ἀρχηγὸν τὸν καταφρονοῦν καὶ δὲν ἔχει τί νὰ κάμη. Ἄλλ' ἔν σῶμα δὲν καταφρονεῖται εὐκόλως...» Καὶ ὅταν μιλά γιὰ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ γιὰ τὴν πολιτικὴ τῶν δυτικῶν δυνάμεων, δείχνει πῶς ἐνοινοῦθε καλὰ τὴν κατάστασιν καὶ ἤξερε νὰ δώσει τίς καλύτερες συμβουλές. Ἰδίως ἀξιοσημείωτο εἶναι τὸ γράμμα του πρὸς τὸν Γ. Τουρτούρη (ἀρ. 119). Εἶχαν ταραχθεῖ οἱ Ἕλληνες, πού πίστευαν στὴν Ρωσσία καὶ φοβότανε τὴν Ἀγγλία, μὲ τὴν εἰδησὴ τῆς εἰρήνης Ρωσσίας καὶ Τουρκίας, καὶ γιὰ τὴν ταραχὴ αὐτὴ εἶχε γράψει ὁ Τουρτούρης στὸ μητροπολίτη. Κι' αὐτὸς χτυπώντας τίς ἀνόητες ἐλπίδες καὶ τοὺς ἀδικαιολόγητους φόβους «Μὲ ἀρέσκει, γράφει, νὰ νομίζω ὅτι μόνον τὸ ἰδικόν σου κεφάλι ἐτάραξεν αὐτὴ ἡ εἰδησις, καὶ ὅτι ἐσφαλμένως στοχάζεσαι, ὅτι ἔκαμε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ὁμογενεῖς τὸ αὐτὸν τύπον (ἐντύπωσιν). Ὅπως ὅμως καὶ ἂν εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἐγὼ σὲ λέγω ὅτι ὅλη ἡ Εὐρώπη εἶχε μέχρι τοῦδε φιλίαν μὲ τὴν Τουρκία καὶ τὴν ἐπροστάτευσεν. Καὶ μόνον τοῦτο οἱ Τούρκοι δὲν ἐπρόκοψαν εἰς

τὰ κινήματά των. Ἄν προστεθῆ τώρα καὶ ἡ Ρωσσία, τί ἐκ τούτου;» Ἄφου δὲ πολὺ σωστα δείχνει ὡς πού θὰ μπορούσε νὰ ἐνδιαφερθεῖ ἡ Ρωσσία γιὰ τοὺς Ἕλληνες, τοῦ λέγει καὶ γιὰ τὴν Ἀγγλία. «Ἡ Ἀγγλία, τὴν ὁποῖαν βλέπετε σεῖς ὡς ἐχθρὸν, εἶναι ἡ μόνη δύναμις, ἧς θὰ ἀντισταθῆ ἂν ἤθελε προβληθῆ ἀπὸ τὴν Ἱερὴν Συμμαχίαν ἐν τοιοῦτον ἄδικον καὶ παράξενον κίνημα» δηλαδή νὰ βιάσει ἡ Εὐρώπη τὴν Ἑλλάδα νὰ ὑποταχθεῖ.

Τὰ ἐνδιαφέροντα αὐτὰ ἔγγραφα δημοσιεύονται μὲ πολλὴν προσοχὴ, οἱ δὲ σημειώσεις πού προσθέτει ὁ Κοντογιάννης καὶ τὰ ὅσα σχετικὰ λέγει στὸν πρόλογο, τὰ βάζουν καλὰ στὸν τόπο τους. Χρησιμώτατες ἐπίσης εἶναι οἱ πληροφορίες πού δίνει ὁ Κοντογιάννης ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐγγράφων πού δημοσιεύει καὶ γιὰ ἄλλα σχετικὰ ἔγγραφα. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ κάνει μερικῆς διορθώσεως στὸ κείμενο. Οἱ περισσότερες εἶναι σωστές, μὰ ὅμως ἡ δυὸ θὰ μπορούσαν καὶ νὰ λείψουν. Ἐνας πίνακας ὀνομαστικῶς στὸ τέλος δὲν θὰ ἔβλαπτε γιὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς συλλογῆς. Ὁ κατάλογος τῶν ἐγγράφων ὡς ἓνα μόνον μέρος πορεῖ νὰ τὸν ἀναπληρώσει.

ΣΤΙΛΙΑΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΑΝ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀλεξανδρινὴ Τέχνη (Β' 4, Ἀπρίλιος).—Μπόλκι ποιήματα ὑπάρχουν σ' αὐτὸ τὸ φύλλο, πού καλύτερα θὰ ἦταν νὰ μὴν εἶχαν δεῖ τὸ φῶς τῆς μέρας καὶ μάλιστα στὴν πῶς τιμητικὴ θέσιν, στίς πρῶτες σελίδες τοῦ περιοδικοῦ. Σ' ἐνα ἀπὸ αὐτὰ γίνεται λόγος γιὰ μιὰ «κατὰ ἀπὸ παλιά καὶ ξένα κρίματα» πού «ἄφηκε νὰ φανοῦνε στὸ αἶμα μας τῆς σκουριάς τους τὰ συντρίμματα». Κι' ὅμως οἱ ἐκδότες τῆς «Ἀλεξανδρινῆς Τέχνης» πού τόσο ἀνεκτικὸι δείχνουνται στοὺς συνεργάτες τους, πᾶνε μὲ τὸ στανὶδ νὰ βροῦν ψεγάδια στοὺς ἄλλους ἐκεῖ πού δὲν ὑπάρχουν. Καὶ ψαρεύοντας μὲ πολὺ κόπο ἓνα ψ πού μπῆκε ἀντὶ ἐνός φ σ' ἓνα ἄρθρον τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» (ἔγραψε ἀντὶ τὸ σαστὸ ἔγραψε), στηρίζονται ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ τυλογραφικὸ λάθος γιὰ νὰ μᾶς εἰρωνευτοῦν. Καλύτερα θὰ ἔκαναν στὸ ἐξῆς, ἂν μπορούσαν νὰ βροῦν τίποτα πού οὐσιαστικὸ γιὰ νὰ ἐπικρίνουν.

Καινούργια Ζωὴ (ἀρ. 1 Ἀπρίλιος).—Καινούργιο περιοδικὸ νέων μὲ ἀξιώσεις νὰ διαφωτίσουν τὸν κόσμον, στηριγμένοι καὶ σ' ἓνα ρητὸ τοῦ Νίτσε πού τοὺς παραγγέλλει «ν' ἀνεβῶσιν ὀλοένα καὶ νὰ μὴ τὸ σκέφτονται» ἢ καὶ ὀπλῶς «νὰ μὴ σκέφτονται» τὸ ἴδιο εἶναι. Σ' αὐτὴ τους τὴν προσπάθεια τοῦ «διαφωτισμοῦ» βρῆκανε συμπαραστάτην τους καὶ τὸν «μεγαλόδνοο», καθὼς τὸν θέλουν, ποιητὴ τῆς «Ἀσάλευτης ζωῆς» πού τοὺς «ἔδωσε τὴν ἄδεια» νὰ ἀναδημοσιεύουν τὴ γνωστὴ του ἀμαρτωλὴ μελέτη «Ὁ Ποιητὴς καὶ Κριτικὸς». Μὰ ἀφου ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ἔχει τὸ κουράγιο νὰ τὴν παρουσιάζει καὶ πάλι στὴ δημοσιότητα, θὰ ἦταν κρίμα νὰ ριζώσουμε τὸ ἄδικο ὄλο στὰ κακόμοιρα τὰ παιδιὰ, πού τὴν ξεθάψαγε ὕστερα ἀπὸ 16 χρόνια γιὰ νὰ μᾶς... φωτίσουν.

Μουσικὰ Χρονικά (Τεύχ. 1, Ἀπρίλιος).—Πολὺ φροντισμένο στὴν ἐμφάνισίν του καὶ στὴν ἐκλογή τῶν περιεχομένων του τὸ καινούργιο περιοδικὸ τοῦ γέννημα τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἰνδουσιασμοῦ τοῦ διευθυντοῦ του κ. Ἰωσήφ Παπαδοπούλου (Γκρέκα). Συνεργάζονται οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς γνωστούς τοῦ τόπου μας καὶ οἱ ντόπιοι καὶ οἱ ξένοι πού τοὺς φιλοξενούμε ἐδῶ. Σ' αὐτὸ τὸ φύλλο ἀρχίζει μιὰ μελέτη τοῦ κ. Λαμπιλέτ μὲ τὸν τίτλο «Γλώσσα καὶ μουσικὴ», πού θὰ περιμένουμε νὰ δημοσιεῖται πρῶτα ὁλόκληρη γιὰ νὰ μιλήσουμε κάπως πλατύτερα γι' αὐτήν. Πολὺ σωστὰ καὶ μελετημένα ὄσα γράφει ὁ γνωστὸς μουσικοκριτικὸς κ. Τουρνάισεν γιὰ τὸ «Σύγχρονη θέσιν καὶ τὰ καθήκοντα τῆς μουσικῆς κριτικῆς». Καὶ δείχνουν ἄνθρωπο πού ἔχει ἀναμετρήσει τὴ σημασία τῆς κριτικῆς ἐργασίας καὶ τὴ μορφωτικὴ τῆς ἀποστολὴ μέσα σὲ μιὰ κοινωνία, ἀφου αἰσθάνεται «τὸ ὑψηλὸ καθήκον τῆς εὐθύνης» πού ἔχει ὁ «τεχνοκρίτης». Πῶς βαθεῖα πηγοῖνε ἀκόμα ἡ ματιὰ τοῦ κ. Τουρνάισεν, ὅταν βλέπει τὴ δημογραφικὴ ἀξία «τῆς κριτικῆς» καὶ τὸν κριτικὸν τὸν θέλει «συνεργάτη» τοῦ «δημιουργοῦ καλλιτέχνη». Ἄν καὶ στὰ κατοπινὰ τους φύλλα τὰ «Μουσικὰ Χρονικά» ἐξακολουθήσουν στὴν ἴδια γραμμὴ πού ἐχάραξαν μὲ τὸ πρῶτο τους φύλλο, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ πάρουν μιὰ σημαντικὴ θέσιν στὴ μουσικὴ κίνησιν τοῦ τόπου.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Τὸ κυριώτερο γεγονός τοῦ δεκαπενθημέρου αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐπάνοδος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἡ συζήτησιν πού ἀρχισε σχετικὰ μὲ τίς ἐνέργειες του στὸ ἐξωτερικόν. Ἔτσι ἔγινε συζήτησιν κάποιος γενικότερη γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας.

Τὸ τελευταῖο ταῖεῖδι τοῦ κ. Μιχαλακοπούλου στὴ Γενεὴ ἔχει κάποια ξεχωριστὴ σοβαρότητα. Οἱ συνομιλίες πού ἔγιναν ἐκεῖ καὶ οἱ συναντήσεις τοῦ Μιλάνου ἀφίνουν νὰ διαφανέται κάποια προσπάθεια σοβαρότερης εἰρηκτικῆς δράσης, πῶς ἀληθινῆς πού θὰ σηρίζεται ὄχι σὲ μονόπλευρους μὰ σὲ γενικότερους συνδιασμούς. Ἡ ὑπογραφή τοῦ Ἑλληνορωμανικοῦ συμφώνου φιλίας εἶναι μιὰ ἀπαρχὴ ὅπως εὐόαινο σημάδι εἶναι πάντα ἡ λύσιν τῆς Ἑλληνοβουλγαρικῆς διαφορᾶς μὲ τὴν πρότασιν «περὶ ἀποδοχῆς τῆς ἀρχῆς τῆς διοικητικῆς ἐπὶ τῶν ἐκκρεμούντων μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σόφιας οικονομικῶν ζητημάτων». Βῆμα ὅμως πολὺ σημαντικό γιὰ τὴν παγίωσιν τῆς εἰρήνης εἶναι χωρὶς ἄλλο οἱ συνομιλίες τοῦ κ. Μιχαλακοπούλου μὲ τὸν Τεφεκ Ρουσσῆ.

Οἱ συνομιλίες οὗτεις πέρουν ξεχωριστὴ σημασία ὄχι τὸ τό γιὰ ἡ θῆσαν ἰλῖα κερμὴ ζητήματα τῶν δυο χωρῶν ὅσο γιὰ εἶχαν μιὰ σοβαρὴ συνέχειαν στὸ Μιλάνο ἄλλου καὶ οἱ δυὸ ὑπουργοὶ τῶν Ἐξωτερικῶν συναντήθηκαν μὲ τὸν κ. Μουσσολίνι.

Οἱ συναντήσεις αὐτῆς κ' οἱ συνομιλίες στίς ὁποῖες ἔλαβε μέρος καὶ ἡ Ἰταλία ἀφίνουν νὰ

ύπονοηθῶν καινούργιες ζυμώσεις. Πρῶτα πρῶτα διαλύεται μὰ ἀτμόσφαιρα δυσπιστίας πού ὑπῆρχε ἀνάμεσα καί σ'α τρία κράτη. Μὴν ξεχνᾶμε πὼς ὁ ξένος τύπος ἀδιάκοπα μιλοῦσε γιὰ Ἰταλικὴ διεύθυνση στὴ Μικρασία καὶ γιὰ κοινὴ Ἑλληνοϊταλικὴ δράση πᾶνω σ'αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο. Ἰδίως τότε μὲ τὸ ζήτημα τῆς Μοσούλης οἱ ὑπαινωγοὶ αὐτοὶ εἶχανε γίνοι το θέμα τῆς ἡμέρας. Πολλοὶ εὗρισκαν μιὰ βαδύτερη αἰτία σ'ὅλη τούτη τὴν ὑπόθεση, αἰτία πού θάκανε ἀναπόφευκτη τὴν Ἰταλικὴ ἐπέμβαση στὴ Μικρασία. Ὁ Ἰταλικὸς πληθυσμὸς δὲν χωρεῖ πᾶ στὴ χώρα του. ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ διεξόδους ἀλλοιῶτικα κινδυνεύει νὰ πάθει ἀπὸ ἀσφυξία. Μιὰ φορὰ ἡ Ἀμερικὴ ἀποτελοῦσε διεξόδο. Σήμερα ὅμως πού ἡ Ἀμερικὴ δὲν δέχεται μετανάστες ἕνα κῆμα λαοῦ πού περισσεύει θέλει νὰ ξεχυθεῖ καὶ δὲν βρίσκει πού.

Ὅσο σωστὴ κι' ἂν εἶναι τούτη ἡ ἀποψη δὲν μπορεῖ νὰ εἶνε τίς ἄμεσες συνέπειες πού θέλανε πολλοὶ νὰ τῆς ἀποδώσουν. Μὴν ξεχνᾶμε πὼς καὶ ἡ παραμικρότερη διατάραξη σήμερα εἶναι πᾶρα πολὺ δύσκολο νὰ ἐντοπιστεῖ. Ἡ διεθνὴς ἐπέμβαση θάρθει γιὰ τὸ διεθνὲς ἐνδιαφέρον εἶνε ζωηρότατο. Καὶ δὲν ὑπάρχει τολμηρότερο πρᾶμα ἀπὸ προβλέψαι τέτοιες πού πάντα ξεχνοῦν κάποιους ἄλλους παράγοντες. Ἐστὶ τῶρα ἀρχίζουμε ζυμώσεις καινούργιες. Κι' ἐνῶ πρὶν μιλοῦσανε γιὰ Ἑλληνοϊταλικὴ διεύθυνση στὴ Μικρασία τῶρα μιλάνε γιὰ Ἑλληνοϊταλικὸ σύμφωνο φιλίας καὶ μὴ ἐπιθέσεως. Γίνεται λόγος ἀκόμα καὶ περὶ ἰδιαίτερης Ἑλληνοϊταλικῆς συνθήκης «μὴ ἐπιθέσεως» πού θάχει γιὰ σκοπὸ ἰδίως τὴν ἐλάττωση τῶν ναυτικῶν ἐξοπλισμῶν. Εἶναι ἀλήθεια βέβαια ὅτι πρὸς τέτοιες καινεύσεις γίνεται μιὰ κίνηση, εἶναι ὅμως καὶ πρόωρο καὶ τολμηρὸ νὰ καθοριστεῖ ἀπὸ τῶρα ἡ μορφή τους καὶ οἱ συνέπειές τους. Πολλοὶ μιλοῦν γιὰ ὀριστικὴ ἀπομάκρυνση τῆς Τουρκίας ἀπὸ τὴ Ρωσικὴ ἐπιρροή. Ἄν βέβαια ἕνα τριμερὲς σύμφωνο μεσογειανὸ ὑπογραφεῖ τότε θάχει μιὰ μοιραία ἐπίδραση στὶς Ρωσοτουρκικὲς σχέσεις καὶ ἡ Ρωσία σημαντικὰ θά χάσει στὴν ἑγγὺς Ἀνατολή.

Ἐνα σοβαρὸ ἐπίσης γεγονός ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀποψη εἶναι καὶ ἡ κύρωση ἀπὸ τὴν βουλὴ τῆς σύμβασης μεταξὺ κράτους καὶ ἐθνικῆς τραπέζης καθὼς καὶ ἡ κατ' ἄρθρο ψήφισι τῆς σύμβασης γιὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς ἐκδοτικῆς. Κατὰ τὴ συζήτηση καὶ τῶν δύο νομοσχεδίων δόθηκε ἀφορμὴ τόσο στὸν κ. Καφαντάρη τεχνικὰ γιὰ νὰ ἐξηγήσει τίς βάσεις τῆς οικονομικῆς του πολιτικῆς ὅσο καὶ στοὺς κ.κ. Παπαναστασίου καὶ Τσαλδάρη ν' ἀσκήσουν ἐλεγχὸ σοβαρὸ καὶ μελετημένον. Οἱ ἀγορεύσεις τῶν τριῶν ἀρχηγῶν εἶχαν μεγάλη σημασία καὶ μπορεῖ νὰ πει κανεὶς πὼς ἀποτελοῦνε τὰ σοβαρότερα στοιχεῖα γιὰ κείνον πού θά θελήσει μαζί μὲ ἄλλα νὰ μελετήσει τὴν οικονομικὴ κατάστασιν τοῦ τόπου μας καὶ τῆς ἀσχυμῆνης πολιτικῆς τῆς οικονομικῆς ἐξυγίανσης.

Ἐνα ἀκόμα ἀξιοσημειωτὸ γεγονός εἶναι οἱ βόγοι πού εἶπε ὁ κ. Βενιζέλος στοὺς πρόσφυγες ρουλετιές, λόγοι πού γιὰ τρίτη ἢ τετάρτη φορὰ ἀποτελοῦνε σημαντικὴ ἐνίσχυση τῆς Κυβερνήσεως καθὼς καὶ ἡ ἀπὸ μέρους τῆς ἀρμόδιας λπτροπῆς ὑποβολὴ στὸν Ὑπουργὸ τῆς δικαιο-

σύνης τοῦ νομοσχεδίου γιὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ κομμουνισμοῦ ἰδιώνυμου ἀδικήματος. Δημοσιεύουμε τὸ νομοσχέδιο καὶ ἐπιφυλασσομαστε σ' ἐρχόμενα φύλλα νὰ τὸ κρίνουμε ἀπ' ὄλες του τίς πλευρᾶς. Τὸ νομοσχέδιο ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἄρθρον 1ον.— Ὅστις προφορικῶς ἢ ἐγγράφως ἢ διὰ παραστάσεων ἢ εἰκότων ἢ καθ' οἶον δῆποτε ἄλλον τρόπον προκαλεῖ ἢ προσπαθεῖ νὰ διεγείρῃ ἄλλους εἰς ἐπιχείρησιν πράξεων αἰτινες δύναται ἢ νὰ προκαλέσουν διατάραξιν τῆς δημοσίας γνώμης ἢ εἰς παραβίαν τῶν νόμων τοῦ κράτους ἢ ἐπιχειρεῖ νὰ προσελκύσῃ ἄλλους εἰς δοξασίας ἀσυμβιβάστους πρὸς τὴν διατήρησιν τῆς ὑφισταμένης δημοκρατικῆς ἢ οικονομικῆς ἢ κοινωνικῆς ἢ οἰκογενειακῆς τάξεως, τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως τοὐλάχιστον 6 μηνῶν καὶ διὰ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 34 τοῦ ποινικοῦ νόμου ἀστυνομικῆς ἐπιτηρήσεως, ἢ διάρκεια τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ εἶναι κατωτέρα τοῦ ἔτους καὶ ἀνωτέρα τῶν 5 ἐτῶν. Οἱ καταδικαζόμενοι εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιτήρησιν ἀποτίουν τὴν ποινὴν ταύτην μετὰ τὴν ἀπότμιν τῆς ποινῆς τῆς φυλακίσεως εἰς τινὰ τῶν βορείων Σπαράδων νήσον ὀριζομένην ὑπὸ τοῦ ἐπιβάλλοντος τὴν ποινὴν δικαστηρίου διὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως.

Ἡ περὶ ἀστυνομικῆς ἐπιτηρήσεως ἀπόφασις ἐκτελεῖται παρὰ τοῦ ὀρμοδίου εἰσαγγελέως εὐθύς ὡς λήξει ἢ εἰς τὸν καταδικασθέντα ἐπιβληθεῖσα ποινὴ φυλακίσεως. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἐφαρμοζονται αἱ σχετικαὶ διατάξεις τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ἡ παρεπιμένη ποινὴ τῆς ἀστυνομικῆς ἐπιτηρήσεως ἐπιβάλλεται καὶ εἰς ξένους.

Ἄρθρον 2ον.— Αἱ αὐτὰ ποινὰ ἐπιβάλλονται α) εἰς τοὺς συνερχομένους εἰς δημοσίας συναθροίσεις κατὰ τὸς ὁποίας ἐκστομίζονται ἕβρεις κατὰ τῶν ἀρχῶν, τοῦ κράτους ἢ τῆς ὑφισταμένης κοινωνικῆς ἢ οικονομικῆς ἢ δημοκρατικῆς ἢ οἰκογενειακῆς τάξεως, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιβάλλεται βαρύτερα ποινὴ παρ' ἄλλης διατάξεως νόμου, β) εἰς τοὺς συνερχομένους ἐν ὑπαίθρῳ παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις τῆς δημοσίας ἀρχῆς, γ) εἰς τὸν τοιχοκολλητὴν ἢ διανομῆ ἢ πωλητὴν ἢ οἰονδῆποτε κάτοχον ἐντύπου ἢ γραφομηχανήενου ἢ χειρογράφου ἐγγράφου, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου πίπτει εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ παρόντος.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς κ. Σ. Παπαφράγκος ἐπρότεινε ὅπως προστεθῇ διάταξις, καθ' ἣν «κάτοχος θεωρεῖται καὶ ὁ ἐκδότης ἢ τυπογράφος ἢ συγγραφεὺς τοῦ ἐγγράφου καὶ πρὶν ἢ τεθῇ εἰς κυκλοφορίαν τοῦτο». Πρὸς τὴν ἀποψιν ταύτην συνετάχθη καὶ ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου κ. Βρονταμίτης, ἢ ἐπιτροπὴ ὅμως δὲν ἐδέχθη τὴν συμπεριλήθη τὴν διατάξιν εἰς τὸ νομοσχέδιον ὡς ἀντικειμένην εἰς τὸ σύνταγμα.

Ἐν τούτοις ὁ κ. Μπακόπουλος θά τὴν ὑποβάλλῃ εἰς τὸν κ. ὑπουργόν, ὁ ὁποῖος ἂν θέλῃ δύναται νὰ τὴν συναρμολογήσῃ εἰς τὸ νομοσχέδιον.

Ἄρθρον 3ον.— Δημόσιος ὑπάλληλος ἢ ὑπῆρτης καταδικασθεὶς ἐπὶ τινὶ τῶν ἀνωτέρω ἀδικημάτων ἀπολύεται τῆς θέσεώς του ὀριστικῶς μὴ δυνάμενος νὸ ἐπαναδιορισθῆ ἔν αὐτῇ, ὁ δὲ δι' ἐντάλματος ἀνακριτοῦ προφυλακισθεὶς διὰ τινὰ τῶν ἀνωτέρω πράξεων, παραπέμπεται πα-

ρὰ τοῦ οἰκείου ὑπουργοῦ εἰς τὸ ἀρμόδιον διοικητικὸν συμβούλιον πρὸς ὀριστικὴν ἀπόλυσιν. Ὁ οὕτω ἀπολύμενος τῆς θέσεώς του ἀπόλλυται πᾶν δικαίωμα πρὸς σύνταξιν ἢ χορήγησιν βοηθήματος ἐκ τοῦ ταμείου προνοίας δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἰδιωτικῶς ὑπάλληλος ἢ ἐργάτης ἀνωμόνων ἐταιρειῶν ἢ οἰαοδήποτε ἄλλης ἐταιρείας ἢ ἐμπορικοῦ ἢ βιομηχανικοῦ οἴκου οἵτινες ἔχουν καταρτίσει οἰονδῆποτε σύμβασιν μετὰ τοῦ κράτους προφυλακίζομενος δι' ἐντάλματος τοῦ ἀρμόδιου ἀνακριτοῦ ἢ καταδικαζόμενος ἐπὶ τινὶ τῶν ἀνωτέρω πράξεων, ἀπολύεται ἀμέσως καὶ ὀριστικῶς τῆς ὑπηρεσίας του ἀνευ τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου 2112 τοῦ 1920 «περὶ ὑποχρεωτικῆς καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων» ἀπαιτουμένης προηγουμένης καταγγελίας τῆς ὑπαλληλικῆς συμβάσεως. ἐφ' ὅσον δὲ ἔχουν δικαίωμα εἰς τὴν σύνταξιν ἐξ οἰονδῆποτε ταμείου συντάξεως ἀπόλλυται τὸ δικαίωμα πρὸς σύνταξιν ἢ λήψιν οἰαοδήποτε ἀποζημιώσεως.

Ἄρθρον 4ον.— Διὰ τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ παρόντος ποινῶν τιμωρεῖται πᾶς προϊστάμενος ἢ διευθυντὴς ἀνωμόμου ἢ οἰαοδήποτε ἄλλης ἐταιρείας ἢ ἐμπορικοῦ ἢ βιομηχανικοῦ οἴκου, ὅστις δὲν ἀπολύει ἀμέσως καὶ ὀριστικῶς ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας τοῦς ἐν τῷ τελευταίῳ ἔδαφιῳ τοῦ προηγουμένου ἄρθρου ἀναφερομένου ὑπαλλήλους.

Ἄρθρον 5ον.— Τὰ ὑπὸ τοῦ παρόντος νόμου προβλεπόμενα ἀδικήματα διώκονται ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ ἐκδικάζονται ὑπὸ τοῦ ἀρμόδιου δικαστηρίου τῶν πλημμελειοδικῶν καὶ ἐὰν οἱ κατηγορούμενοι ὑπάγονται εἰς ἰδιάζουσας δικαστικίας, παρ' ἐκτός ἐὰν οὗτοι ἦτις τῶν συναίτων εἶναι στρατιωτικοὶ ἢ στρατιωτικοὶ ὑπάλληλοι, ἀξιωματικοὶ ἢ ὀπλιται τῆς χωροφυλακῆς, ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ, ναῦται καὶ ὑπάλληλοι τῆς ναυτικῆς ὑπηρεσίας οἵτινες δικάζονται παρὰ τῶν ἀρμόδιων στρατοδικείων ἢ τοῦ ναυτοδικείου, χωρὶς ἐπιμένει ὡς πρὸς αὐτοὺς τῆς δίκες.

Ἄρθρον 6ον.— Ἐὰν ὁ δράστης τινὸς τῶν ἀνωτέρω πράξεων συνελθῆ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐφαρμοζονται αἱ διατάξεις τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 22)11)23 «περὶ ἀμέσου ἐκδικάσεως πλημμελημάτων τινῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ» ἐφ' ὅσον δὲν τροποποιεῖται ὑπὸ τοῦ παρόντος.

Ἄρθρον 7ον.— Κατὰ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίῳ διαδικασίαν δύνανται νὸ ἐξετασθῶσιν ὡς μάρτυρες οἱ ἐνεργήσαντες οἰαοδήποτε ἀνακριτικᾶς πράξεις.

Τὸ δικαστήριον ἀναβάλλον τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως εἰς ἕτερον δικασίμον διὰ κρείσσονας ὀποδεῖξαι πρέπει πάντοτε νὰ διατάσσει τὴν προφυλάκισιν τοῦ κατηγορουμένου ἐφ' ὅσον ἢ δίκη διεξάγεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος περὶ ἀμέσου ἐκδικάσεως πλημμελημάτων τινῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ, παρ' ἐκτός ἐὰν συντρέχουν ἴδιοι σοβαροὶ λόγοι ὑπὲρ τῆς ἀπολύσεως αὐτοῦ ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ ἐκδίδεται ἰδία ἀπόφασις ἐν τῇ ὁποίᾳ ν' ἀναγράφονται ἐπακριβῶς οἱ τοιοῦτοι λόγοι.

Ἄρθρον 8ον.— Ἐν πάσῃ περιπτώσει διατάσσεται πάντοτε ἢ προφυλάκισις παντὸς κατηγορουμένου ἐπὶ τινὶ τῶν ἀνωτέρω πράξεων, ἀπαγορευομένης τῆς ἐπι ἐγγυήσεως ἀπολύσεως.

Ἄρθρον 9ον.— Αἱ ὑπὸ τοῦ πλημμελειοδικείου ἢ οἰονδῆποτε ἄλλου δικαστηρίου ἐκδιδόμεναι

καταδικαστικαὶ ἀποφάσεις, διὰ τε τῶν ὑπὸ τοῦ παρόντος νόμου προβλεπόμενων ἀδικημάτων, εἰς οὐδὲν τακτικῶν ἢ ἐκτακτων ἐνδικῶν μέσων ὑπόκεινται. Ἐπίσης δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀδικημάτων αἱ διατάξεις τῶν νόμων ΓΩΠΗ' περὶ ἀναστολῆς τῆς βιτελέσεως τῆς ποινῆς καὶ ΓΩΙ' περὶ μετατροπῆς μέρων ποινῶν κρατήσεως ἢ φυλακίσεως ἢ χρηματικᾶς.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἀντικομμουνιστικὴν τούτη κίνησιν το κομμουνιστικὸν κόμμα ἀπέειλε συλλαλητήρια μὰ τὴν τελευταία στιγμὴ ἀναβλήθησαν γι' ἀργότερα.

K. ΜΠ.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Ἀργὰ ἢ γρήγορα θά χρειαστεῖ νὰ γίνῃ στροφὴ στὴν οικονομικὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους. Τῶμα ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλει τὴν ταμιακὴν ἀποψη: ὅπως-ὅπως πρέπει νὰ ἰσοσκελίσει ὁ προϋπολογισμὸς, ἀδικα δίκαια ὁ φορολογούμενος πρέπει νὰ πληρώνει. Ὅπως-ὅπως πρέπει τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖο νὰ ἔχει ψιλὰ. Ἐστὸ, ἂν καθυστεροῦνται οἱ ὑποχρεώσεις τὰ χρέη στοὺς ποίτες. Ἐστὸ καὶ ἂν ἡ εὐχέρεια τοῦ δημοσίου ταμείου εἶναι πλαστὴ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ.

Ὅμως ἡ μονόπλευρη αὐτὴ τακτικὴ δὲν γίνεται νὰ ἐξακολουθήσει γιὰ πολὺ δίχως κινδύνους. Κι' ὁ μικρότερος θά εἶναι νὰ στερέψει ἡ χρυσόρομα πηγὴ. Ὑπάρχει ὄριο στὴ φορολογικὴ ἀντοχή. Ὁ φορολογούμενος πρέπει νὰ βγάξει γιὰ νὰ πληρώσει. Ἄν τὸ κράτος χτυπήσει μὲ τὴ φορολογικὴ του πολιτικὴ τίς αἰζες τῆς παραγωγῆς, τὸ δέντρο θά ξεραθεῖ.

Οἱ μεγάλοι τελωνειακοὶ φόροι πού πληρώνουμε ὅλοι, εἶναι σὲ πολλὰ σημεῖα ἀδικαιολόγητοι—ἂν ἐξαίρεσομε δηλαδὴ τὴν ταμιακὴν ἀνάγκη. Προστατεύουν, λένε, τὴν γτόλια βιομηχανία. Πῆρε ὁ κουτσος κατῆφορο. Ἐπειδὴ συμβαίνει κάποτε νὰ προστατεύει τὴ βιομηχανία τέτοιος φόρος, τὸν γενικεύσομε τόσο πολὺ, πού κάνει περισσότερο κακὸ ἀπὸ καλὸ. Ἡ βιομηχανία σ' ἕναν τόπο εἶναι βέβαια πλούτος. Ὅταν μὲ γτόλια μέσα παράγεται κάτι πού ἄλλοιως θά ἐφερνε κανεὶς ἀπέξω εἶναι κέρδος γιὰ τὴν ἐθνικὴν οικονομίαν. Λιγοστεύει ἢ ἐξαγωγή τοῦ συναλλάγματος. Δημιουργεῖται παραγωγή. Ἀλλὰ δταν γίνεται ἕνα ἐργαστάσιο λ. χ. καὶ φέρνει τὰ μηχανήματα ἀπέξω, τὴν κλωστὴν ἀπέξω, τίς κουβαρίστρες ἀπέξω καὶ ἐδῶ τυλίγει τὴν κλωστὴν, μπαίνει δὲ εἰδικὸς δασμὸς γιὰ νὰ προστατέψῃ τὴν ἐπιχείρησιν, αὐτὸ δὲν εἶναι βιομηχανία, ἀλλὰ ταχυδακτυλουργία καὶ συνωμοσία μεταξὺ τοῦ κράτους καὶ τοῦ βιομηχάνου νὰ ὀφελοῦνται τὸ δασμὸ εἰς βάρος τοῦ καταναλωτοῦ. Ἀνάλογες βιομηχανίες ἔχουμε ἀρκετές.

Βάζουν δασμοὺς στὰ λαχανικὰ σὶς πατάτες, γιὰ νὰ προστατευθεῖ τὰχα ἢ γεωργία ἐδῶ. Κάθε πού τοὺς καταγοῦν γιὰ λίγο, γίνεται φανερό τι στοιχίζει αὐτὴ ἡ δουλειὰ στὴν τσέπη τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὴ φτίνεια πού πουλιῶνται τὰ εἶδη τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Πρέπει βέβαια νὰ ἐνθαρρυνθεῖ ὁ παραγωγὸς καὶ ὁ βιομηχάνος. Πρέπει νὰ προστατευθεῖ στὴν

ἀρχὴ γὰρ νὰ δοῦμε τι μπορεῖ νὰ κάμει. Ἄλλὰ ἂν ἀποδειχθεῖ ἀνάξιος καὶ ἔχει ἀνάγκη τῆς προστασίας; αὐτὴς θὰ πει πῶς ἡ ἐπιχείρησις του εἶναι ἀρρωστη. Τότε τὸ λογικὸν εἶναι ἀντὶ νὰ μοιράζονται τὴν ἀρρώστειαν ὅλοι, νὰ τὸν ἀφίσουν μὲ τὴ μοῖραν του.

ΤΡΑΠΕΖΙΤΙΚΟΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

(Ἀπαντοῦμε δῶ μόνον αὐτὰ ἐρωτήματα ἀπορίαι ἀναγνωστῶν ἔχουν κάποιο γενικότερο ἐνδιαφέρον. Στὰ προσωπικὰ μὲ τὸ ταχυδρομεῖο. Γι' αὐτὸ καὶ παρακαλοῦμε ὅσους μᾶς γράφουν νὰ σημειώνουν στὸ γράμμα τους καὶ τὴ σύστασίν τους. Σὲ ἀνώνυμα γράμματα δὲν ἀπαντοῦμε).

Κον Δημ. Κότσιραν.—Γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ Φεμινιστικοῦ κινήματος θὰ γράψωμε γενικότερα ὄχι μὰ μὰ πολλὰς μετέτε. Σ' αὐτὴς θὰ φανεῖ ἡ θέσις μας πολὺ καθαρά. Μεταξὺ ὅμως φεμινισμοῦ ὅπως τὸν ἀντιλαμβάνονται μερικὲς διανοούμενες γυναῖκες στὸν τόπον μας καὶ παροχῆς ψήφου σὲς γυναῖκες ὑπάρχει ἀπόστασις. Κανείς δὲν ἔχει ἀντίρρηση οἱ γυναῖκες πού καὶ ξυλνὲς εἶναι καὶ θετικὲς καὶ πού ἔχουν πολὺ πρακτικὸ μυαλὸ νὰ ψηφίζουν. Ἄν ἐγκρίνομε ὅμως τὴν ψήφον δὲν σημαίνει πῶς μᾶς ἀρέσει ὁ Ἑλληνικὸς Φεμινισμὸς τοῦ Ἄλκη Θρούλου καὶ τῆς Κατ Αὔρας Θεοδοροπούλου πού βρίσκονται σὲ σφαλῆρῶ δρόμῳ καὶ πού ἔχει ὀλίγελα παρεξήγησι τὸν κοινωνικὸν ρόλον τῆς γυναῖκας. Ὅλα αὐτὰ ὅμως ἂν ἔχετε λίγη ὑπομονή θὰ τὰ δῆτε στὶς μελέτες πού σᾶς λέμε.

Λίδα Καλλιζοῦν Δεονάρδου.—Ναυάρχου Μπῆττυ Πειραιᾶ: Οἱ γνώμες Σας γιὰ τὸν κινήματ' ἄρα πολὺ σωστὲς. Ἡ ἠθικολογία ὅταν περιορίζεται μόνον στὰ λόγια εἶναι φλυαρία ἄγονη. Σεις πού ἐνδιαφέρεσθε, ὅπως λέτε, γιὰ τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν καὶ γενικὰ γιὰ τὸ ἠθικὸ πρόβλημα, πῆτε στὶς κυρίες τοῦ σωματείου, πῶς ἂν νὰ πολεμοῦν τὸν κινήματ' ἄρα ἂς φροντίσουν νὰ τὸν καταστήσουν, νὰ τὸν χρησιμοποιοῦν γιὰ καλὸ. Μὴ μᾶς πῆτε πῶς ὅ' ἀντικρῶσιν πρόβλημα οἰκονομικόν. Ἄν ἔχουν πίστιν καὶ περιεχόμενον θὰ βροῦν καὶ τὸν τρόπο νὰ πείσουν κάποιον πού θὰ μπορεῖ νὰ τοὺς βοηθήσει. Ἔτσι θὰ κάνομε βήματα θετικὰ. Ὅλα τᾶλλα εἶναι λόγια πού σ' αὐτὰ ἔλαψε πὰ νὰ πιστεύει ὁ κόσμος.

Γ. Δ. Πάτρας. Ἄλλο πρῶμα μελέτη καὶ ἄλλο λιβέλλο. Εἶθε πολὺ θυμωμένος καὶ ὁ θυμὸς σας σᾶς ἔχει τόσο παρασύρει ὥστε ξεχνάτε ὀλίγελα τὸ θέμα σας, νομίζετε πῶς εἶναι αὐταπόδειχτο καὶ προχωράτε σὲ φροβερὴ ἐπίθεσις ἐναντίον ὄλων πού δὲν πιστεύουν ὡς δεδομένη τὴν ἀποψή σας. Στὸ βάθος, μπορεῖ νὰ μασσε σύμφωνοι μαζί σας. Μὰ ὁ ἄλλος κόσμος τί γίνεται. Αὐτοὺς ἀφήστε τους καὶ ψύχραιμα ἀποδείξτε μὲ στοιχεῖα καὶ ἐπιχειρήματα τὴν θέσις σας. Αὐτὸ εἶναι ὁ καλύτερος καὶ ὁ πιὸ φρόνιμος τρόπος.

Ἡλ. Γεωργιούλην, Αἴγιον. Ἡ μελέτη τοῦ

Ἀποστολάκη δὲν εἶναι ἄρησις. Αὐτὸ τὸ λένε μόνο ὅσοι δὲν τὴν ἔχουν διαβάσει ἢ ἐκείνοι πού δὲν καταλαβαίνουν τί διαβάσουν. Εἶναι σωστὴ δημιουργία, εἶναι ἀληθινὸ φῶς μέσα στὸ σκοτάδι τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Εἶναι τὸ πρῶτο βιβλίον κριτικῆς πού εἶδε ἡ Ἑλλάδα. Μὰ γιατί δὲν περιμένετε νὰ τελειώστε πρῶτα τὸ διάβασμά του ἀλλὰ βιάζεστε τόσο γρήγορα νὰ πῆτε τὴ γνώμη σας;

Κ. Σιμόπουλον, Πειραιᾶ. Ὁ Ρενάν στὸ «Βίον τοῦ Χριστοῦ» δὲν μιλά διόλου γιὰ τὴν Ἀνάστασις. Τὸ βιβλίον τελειώνει στὴ Σταύρωσις μὲ μιὰ ρουκέτα ψεύτικου ληρισμοῦ. Γιὰ τὴν Ἀνάστασις μιλά στυγρῶς «Ἀποστόλους» ἀλλὰ καὶ καὶ ἡ δουλειὰ του εἶναι στεγνὰ ιστοριοδιφικὴ. Ἀραδιάζει τίς πληροφορίες γιὰ τὴν Ἀνάστασις σὺν σχολαστικῶν ιστοριοδίφῃ καὶ μὲ πονηριὰ ἀποφεύγει νὰ πει ὁ ἴδιος δική του γνώμη. Τὸ σημεῖο βλέπετε αὐτὸ εἶναι σκαμπόζικο καὶ δὲν ἀντικρῶζεται ἀπὸ ἀνθρώπους πού θεολογοῦσαν τὸ λογικὸ τους καὶ νέκρωσαν τὴν ψυχὴν. Γιὰ τὸ Χριστὸ ἂν θέλετε διαβάστε τὸ βιβλίον τοῦ Τζοβάνι Παπίνι. Τῷ ἔχει ὑπαγορεύσει ὄχι μόνον ἡ ἐπιστημονικὴ γνώσις μὰ καὶ ἡ βαθύτερη πίστις πού χωρὶς αὐτὴν τίποτα δὲν βγαίνει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Γιὰ νὰ κριθεῖ ἓνα βιβλίον πρέπει νὰ μᾶς σταλθοῦν δύο του ἀντίτυπα. Ὅσα σημειώνονται μὲ ἀστερίσκους εἶναι γὰ νὰ κριθοῦν στὸ «Δεκαπενθήμερο».

Στὴν ἀναγραφὴ ἐδῶ παραλείπεται ὁ τόπος, ὅταν τὸ βιβλίον ἔχει ἐκδοθεῖ στὴν Ἀθήνα, τὸ σχῆμα ὅταν εἶναι 80 καὶ ὁ χρόνος ὅταν εἶναι 1928. Ὅσα βιβλία εἶναι χωρὶς χρονολογία σημειώνονται μὲ [χ.χ.] Σὲ εἰσαγωγικὰ ὁ ἐκδότης.

Ἄγγελίδου Σ. Βιλαργίας τῆς Κύπρου. Τυπ. Α. Κονκονδίνη σ. 77:

Ἀγγελοπούλου Α. Θ. Αἱ ἀνώνυμοι Ἐταιρεῖαι ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ δημοσιονομικῆς ἀπόψεως. [Ἑλληνικὴ Ἐταιρεία Ἐπιστημονικῶν Μελετῶν, ἀρ. 2]. «Ἑλλάς» σ. 120.

Βολονάκη Δ. Ν. Ἡ Τέχνη σὺν κοινωνικὸν φαινόμενον. σ. 78.

Galitzia Christina, Sotiris Skipis. Traduit de l'anglais par Philéas Iebesquis. Edition spéciale des Amitiés Méditerranéennes. Marseille. σ. 16.

Δεκουλάκου Κ. Α. Στὸ Μοναστήρι (ὁ θάνατος μιᾶς καλογορηῆς). 3η ἐκδ. σ. 144.

Ζολῶτα Σ. Ε. Νομισματικὰ καὶ συναλλαγματικὰ φαινόμενα ἐν Ἑλλάδι 1910-1927. [Ἑλληνικὴ Ἐταιρεία Ἐπιστημονικῶν Μελετῶν, ἀρ. 3]. «Γκρέκα» σ. 225.

Ἰσρατὶ Π. Ὁ Μπαρμπά-Ἀγγελῆς. Μετ. Γ. Καζαντζάκη. [Κοσμοπολιτικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 4]. «Κοραῆς» σ. 180.

***Καζαντζάκη Ν.** Χριστός. «Στοχαστής». σ. 105.

Καιροπούλου Κ. Ὁ Γολγοθᾶς τοῦ Καποδίστρια. (Ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τοῦ Καποδίστρια).

Τὸ Δεκαπενθήμερο.

«Ἐρευνα» Β' Μάρτιος. «Κασιγόνης». Ἀθηναῖ- Ἀλεξάνδρεια σ. 30.

Κροπότιν Π. Ἡ Ἡθικὴ. Μετ. Ι. Νικοπούλου. «Ἀκαδημαϊκόν». σ. 76.

Λαμπαδαρίου Ἐμμ. Ν. Σχολικὴ ὑγιεινὴ. Ἐκδ. 2α. Τυπ. «Σφενδόνης». σ. η' + 350.

Δάμπρου Σπ. Π. Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Ἰωαννίνων. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος. Τυπ. «Φοῖνικος». σ. 26.

Μοσχονᾶ Ι. Ε. Τὰ Δώδεκα Νησιά καὶ τὸ Νησι τῆς Παφίας. σ. 63.

Μπραγιτῆς Γ. Ἐρρικός Ἰψεν. Μετ. Α. Λ. Πα-

παδήμας. «Μαρσῦας». σ. 55.

Ντοστογιέφσκη Φ. Ὁ Μέγας ἱεροξεταστής. Μετ. Α. Μπασιλάρη. σ. 50.

Ντοστογιέβσκη Φ. Ἡ ξένη σύζυγος καὶ ὁ σύζυγος κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Μετ. Κοραλλίας Μακρῆ. σ. 71.

Τζουλιᾶδες Ι. Τὸ σιτάρι, τὸ κριθάρι, ἡ βρώμη καὶ ἡ βρίζα. [Ἑλληνικὴ Γεωργικὴ Ἐταιρεία]

Τριανταφυλλίδη Μ. Τι περιμένουμε ἀπὸ Σᾶς. Χαιρετισμὸς στοὺς νέους τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (19 Ὀκτωβρίου 1927). Θεσσαλονίκη σ. 28.

ΕΚΔΑΤΙΚΕΣ ΟΙΚΟΣ Δ. & Π. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ - ΤΗΛΕΦ. 11-48

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΤΗ. ΖΙΕΛ'ΝΣΚΙ — «Ἡμεῖς καὶ οἱ ἀρχαῖοι» μετάφρ. καὶ ἐπιλεγόμενα ὑπὸ Ι. Ἰωάννου δ. φ. Τὸ βιβλίον ἐπευθύνεται κυρίως εἰς τὸν εὐρύτερον κύκλον τῶν μετρωμένων καὶ φιλολόγων καθὼς καὶ εἰς τοὺς γονεῖς καὶ πολίτας πού ἐνδιαφέρονται νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ κρίνουν τὴν ἀξίαν τῆς κλασσικῆς παιδείας πού παρέχεται εἰς τὰ γυμνάσια μας, ἀνεξαρτήτως πάσης ἐπιδράσεως πνευματικόνου συντηρητικῆς ἔσπης. Ἰσὸς ὁλοῦς ἐσοὶ θέλον νὰ σχηματίσουν ἀνεξάρτητον καὶ ἀνεπηρέαστον προσωπικὴν γνώμην ἐν τῇ ἐτῆς γυμνασιακῆς τῶν σπουδῆς ἐξυπηρετοῦν θετικὸν τινὰ προορισμὸν ἢ εἶναι ἀπόλεια γόνου καταδικασμένου εἰς πολυτέλει ἀλλ' ἀχρηστὸς γνώσις. Εἰς τὰ ἐκτενῆ ἐπιλεγόμενα ἐξετάζει ὁ μεταφραστὴς διὰ μακρῶν τὰ ἰδιαίτερα προβλήματα τοῦ πνευματικῶν μας βίου πού συνδέονται μὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ.

Τιμᾶται δραχ. 50 — Χρυσόδετον δραχ. 56

J. COHN — «Πρωτεπύροι Φιλόσοφοι» μετάφρ. Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟ-ΛΟΓΟΥ. Οἱ Πρωτεπύροι Φιλόσοφοι ἰσχυρὸν ἐνὸς τῶν γνωστότατων φιλοσόφων καὶ παιδαγωγῶν τῆς Γερμανίας ἀποτελεῖ εἰσαγωγὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν καθ' ἑλῶς ἰδιότυπα τρόπον. Ὁ συγγραφεὺς, ἀντὶ νὰ προσῆ εἰς τὴν συνήθη ἱστορικὴν ἐκδοσὴν τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν συστημάτων, παρέχει εἰς ἐπὶ διαλέξεις λομπρὰν εἰκόνα τοῦ βίου καὶ τῶν ἠθῶν τῶν ἀρχαίων ἐποχῶν, Πλάτωνος, ἀριστοῦ, Σπινόζα, Καντίου καὶ Φίτσε. Ἐκλέγει ἐξ αὐτῶν μετὰ τὸν πλήθος τῶν φιλοσόφων, διὰ αὐτοὺς τοὺς θεωρεῖ ὡς τοὺς κατ' ἐξοχὴν θεσπαστάς σκόπων τῶν βίου τῶν ἐπιβλῶν τῶν αἰώνιων σκοπειῶν προβλημάτων, ὅτινα τετρανοῖσι πάντα σκεπτόμενον ἀνθρώπον. Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ τίς γνώσις καὶ ἰσχυρῶς τῶν αἰώνιων σκοπειῶν καὶ τὸ πῶς προσοριμὸν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ βιβλίον ἐξ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς εἰδικούς μόνον ἀλλ' εἶναι χρηρῆνον κατὰ τρόπον καθιστάοντα τοῦτο προστόν εἰς εὐρύτερον ἀναγνωστικὸν κοινόν.

Τιμᾶται ἀδετον δραχ. 80 — Χρυσόδετον δραχ. 86

Ἐπίσης ἐξεδόθησαν: Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ «Σκέψεις τινὲς περὶ ὀργανώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως». RUDOLF KJELLEN «Τὰ αἶτια τοῦ παγκοσμίου πολέμου» καὶ ΝΙΚ. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ «Ἡ σωματολογία τοῦ παιδός».

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

Ὁδὸς Σταδίου 56

Πώλησις καὶ ἔκδοσις παντὸς εἶδους Ἑλληνικῶν βιβλίων: Νομικῶν, ἱατρικῶν καὶ φιλολογικῶν εἰς εἴκοσι μηνιαίας δόσεις.

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ

Ὁδὸς Φρόντιν καὶ Ριτωτῶν Γαριβάλδη

Αἱ ἐγκαταστάσεις μας ἀπὸ τὰς τελευταίας τοῦ εἶδους. Περιλαμβάνουν 40 διάφορα μηχανήματα καὶ τὰ ἀκόλουθα τμήματα:

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΕΙΟΝ

Σ' ΕΡΕΩΤΥΠΕΙΟΝ

ΛΙΘ ΓΡΑΦΕΪΟΝ

Ἐκτελοῦνται παντὸς εἶδους ἐργασία, τυπογραφικὰ, λιθογραφικὰ, βιβλιοδετικὰ.

“ΒΟΤΡΥΣ”

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΟΙΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

Κεφάλ. Μετοχικόν και 'Αποθεματικόν

ΔΡ. 57.500.000

Την 31 Δεκεμβρίου 1926.

Κεντρικόν Πρατήριον: 'Οδός 'Αθηνάς
ἀριθ. 53.

ΟΙΝΟΙ ΧΥΜΑ: Λευκοί, έρυθροί
γλυκοί, μωσχάτοι.

ΟΙΝΟΙ ΕΙΣ ΦΙΑΛΑΣ: 'Επιτραπέζιοι,
επιδόρπιοι, δρεκτικοί, τονωτικοί.

ΒΕΡΜΟΥΤ

'Εκ παλαιοῦ μωσχάτου οίνου.

ΜΑΥΡΟΔΑΦΝΗ: 'Απαράμιλλος.

ΠΑΛΜΩΝ ΑΠΟΣΤΑΓΜΑ ΟΙΝΟΥ “ΒΟΤΡΥΣ”

ΤΥΠΟΥ ΚΟΝΙΑΚ

εφάμιλλον τῶν καλλιτέρων Γαλλικῶν
Κονιάκ.

Πωλοῦνται εἰς ὅλα τὰ κέντρα
καταναλώσεως.

ΤΡΑΠΕΖΑ

ΚΟΣΜΑ ΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

Κεφάλαιον Καταβεβλημένον

Δρχμ. 25,500,000

'Αποθεματικόν Δρχ. 830,228

ΕΔΡΑ ΕΝ ΒΟΛΩ

'Υποκαταστήματα ἐν 'Αθήναις.

FILIALES

Τράπεζα Λαρίσης—Λάρισα

Τράπεζα Τρικκάλων—Τρίκκαλα

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΓΑΙ

Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς 'Ελλάδος
καὶ τὰς
κυριωτέρας τοῦ ἔξωτερικοῦ.

Ταμιευτήριον μέχρι 100.000 δρχμ.
μὲ 7 ο/ο — Ἐκτελεῖ πάσης φύσεως
τραπεζιτικὰς ἐργασίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑΙ, ΦΕΙΔΙΟΥ 3

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡΧ. 2.700.000

Μέτοχοι: Καλλιτέχναι, Φιλότεχνοι κλπ., ἡ 'Εθνικὴ Τράπεζα τῆς 'Ελλάδος.

ΤΜΗΜΑ ΩΔΕΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΟΔ. ΦΕΙΔΙΟΥ

Διδάσκονται ἅπαντα τὰ ὄργανα καὶ μαθήματα
Μονωδία, Δραματικὴ, Ἀπαγγελία, Ἱστορία
Μουσικῆς, Prima Vi-ta, Ρυθμικὴ (σύστημα
DALCROZE)

Εἰς τὰ ἐκτ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ:

ΜΗΝΑΣ ΑΗΔΟΝΟΠΟΥΛΟΥ & Σίας-Α. Ἀλεξάνδρ. 14

ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΜΜΑΝΟΥΛΑ—'Αχαρνῶν-Σουρμελῆ

ΓΕΡ. ΣΑΛΒΑΝΟΥ—Κεραμειῶν-Ἐλευσινίων

ΛΕΟΝΤΕΙΟΝ ΛΥΚΕΙΟΝ—Τέρμα Πατησίων

ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ—Πατησίων 306

ΜΙΧΑΗΛ ΠΙΤΙΔΗ—Παγκράτι

ΑΛ. ΖΕΡΒΟΥ-ΛΑΖΑΡΟΠΟΥΛΟΥ—Καλλιθέα

ΠΑΝΤ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ—Κηφισιά

Ν. ΜΠΟΥΡΟΥΝΗ Πειραιᾶ

Μ. ΠΕΤΡΑΚΗ Πειραιᾶ

ΜΑΡΚΟΥ & ΜΑΚΡΗ Ν. Φαλήρου

Α. ΨΑΛΤΩΦ Νέα Φιλαδέλφεια

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

» » ΧΑΛΚΙΔΟΣ

» » ΚΟΡΙΝΘΟΥ

» » ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (ΚΡΗΤΗΣ)

ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΑΝΙΩΝ (ΚΡΗΤΗΣ)

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΙΟΥ

» » ΒΟΛΟΥ

Μέσος ὄρος φοιτητῶν μαθ. κατ' ἔτος 2500

ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ

ΠΙΑΝΑ:

ΜΟΝΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ &
ΠΕΡΙΦΗΜΟΤΕΡΩΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΩΝ ΤΗΣ
ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ BLUTHNER, CRO-
TRIAN-STEINWEG, NEUME-
YER, SOPH, Κ.Α.Π.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΤΕΜΑΧΙΑ

'Όλα τὰ κλασσικά, παιδαγωγικά καὶ νεώτερα. Γίνον-
ται δεκτά ἰδιαίτερα παραγγελία. Συνεργασία μὲ
τοὺς μεγαλυτέρους ἐκδοτικούς οἰκοὺς τῆς Εὐρώπης.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Βιολιά, βιόλες, βιολοντσέλλα, κοντραπάσσα, μαν-
δολίνα, κινάρες, ὅλα τὰ εἶδη τῶν πνευστῶν ὀργάνων,
ἐξαρτήματα παντὸς εἶδους, μπάντα φιλαρμονικῶν,
ὄργανοι πιανόλας, χρονόμετρα κλπ.

ΤΜΗΜΑ ΕΚΛΟΤΙΚΟΝ:

'Αναλαμβάνει τὴν ἐκδοσὶν μουσικῶν τεμαχίων καὶ
ἔχει ἐκδόσεις ἔργων διαφόρων μουσουργῶν.

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΧΟΡΔΙΣΜΑΤΩΝ:

Χορδίζονται, λουστράρονται καὶ ἐπισκευάζονται
παντὸς εἶδους πιάνα, πιανόλες καὶ μουσικὰ ὄργανα
ἀπὸ ἀρίστους τεχνίτας.

ΚΟΝΙΑΚ

Σ. Η. Α. ΜΕΤΑΞΑ
'Οδός 'Αριστείδου 7

ΠΛΑΤΕΙΑ

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

COGNAC S. H. A. METAXA
LE PIRÉE-CRÈCE
ΚΟΝΙΑΚ-ΜΕΤΑΞΑ

ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΛΙΤΕΡΟΥΣ ΟΡΟΥΣ

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ

ΜΕΧΡΙ ΔΡΧΜ. 100.000

ΚΑΙ ΜΕ ΤΟΚΟΝ 5%

Α. Ε. ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΧΕΙΟΥ

'Οδός Παπαρηγοπούλου 9

'Εκάστη κλήρωσις τοῦ Μεγάλου Λα-
χείου εἶναι ἀποτελεῖς 5.250 λα-
χνοὶ κερδίζουσι εἰς ἑκάστην κλήρω-
σιν δρχ. 5.500.000.

Π ΠΑΣ ΚΕΡΔΩΝ

Κλήροι	1	2.000 000	πρὸς Δρχ.	2 000 000
>	1	400.000	>	400.000
>	1	250 000	>	20 000
>	1	200 000	>	200 000
>	1	100 000	>	100 000
>	1	50 000	>	50 000
>	1	20 000	>	20 000
>	1	15 000	>	15 000
>	1	10.000	>	10.000
>	1	9 000	>	9 000
>	1	8 000	>	8.000
>	1	7 000	>	7.000
>	1	6.000	>	6.000
>	2	5 000	>	10 000
>	10	4.000	>	40.000
>	25	3.000	>	75 000
>	100	2 000	>	200.000
>	100	1 000	>	100 000
	250			3 500 000
	5000	400		2.000.000
	5250			5.500.000

'Αριθ. ὁς τις κερδίζων εἰς μίαν κλήρωσιν
ἢ ἐκ τοῦ συστήματος τῆς διενεμηῆς τῶν
κερδῶν πλεονα τοῦ ἐνὸς κέρει, λαμβάνει
πάντα τὰ κέρδη ταῦτα.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΚΛΗΡΩΣΙΣ 23 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

'Ἐκαστὸν Γραμματίο διαιρεῖται εἰς 4 τμή-
ματα πωλοῦμε ἀντὶ 50 δραχμῶν καὶ πω-
ρῶντα δικαιώματα εἰς τὸ τρίτον τῶν ὁ-
δῶν κερδῶν.

ΠΟΥΡΗΣ

ΚΟΝΙΑΚ

ΟΥΖΟ

ΗΔΥΠΟΤΑ

Οἶκος ἰδρυθεὶς τὸ 1868

ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ

ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ἔτος ἰδρύσεως 1926.

== Κεφάλαιον Δρχμ. 10.000.000 ==

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

Ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου 55 Τηλ. 12 69
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

Ἐν Πειραιεὶ Μακοῦς Σοῦς 39 Τηλ. 2 93
Πρωτοεργο: Ἐν Χαλανδρῶν & Μικροθῶνι

Πρόεδρος Δ. Συμβουλίου ΚΩΝ. Η. ΠΟΛΥΓΕΝΗΣ
Ἀντιπρόεδρος: ΕΥΣΤ. ΨΗΜΕΝΟΣ
Γεν. Διευθυντής: ΔΙΟΝ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ · 50.000—100,000
ὀφρολογηθῶν μὲ τούς καλὰς τῶν τόκους.

ΕΙΔΙΚΟΝ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ

πρὸς εἰσὶν τῶν μικρῶν κεφαλαίων
μέχρι δραχ. 25.000 ὀρο.

Ταχίστη ἐξυπηρέτησις τῶν πελατῶν

ΕΛΑΣΤΙΚΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ

STEPNEY TYRES Ltd

WALTHAMSTOW LONDON

Ἀποθήκη: Λευκίνοῦ 21

Ἐλαστικὸν Ντεκωβίλ - Βιχονέττ - Μπετονιέρχι - Θραυστήρες - Ἐκκαφεῖς - Ἀναβατήρες - Πύχνα αὐτοκίνητα

LES FILS DE JULES WEITZ
CONSTRUCTEURS LYON

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΑΥΛΟΣ Δ. ΠΕΤΡΟΚΟΚΚΙΝΟΣ

23 ΤΙΜΟΛΕΩΝΤΟΣ
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΧΕΤΕ

ΠΑΝΤΑ

ΜΑΖΙ ΣΑΣ

ΕΝΑ

KODAK

ΤΡΑΠΕΖΑ ΧΙΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἀριστείδου 4

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1919

Ἐκτέλεσις πάσης τραπεζικῆς ἐργασίας.

Καταθέσεις ἐν ὄψει
εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα
πρὸς 5 ο)ο ἐτησίως.

Ταμιευτήριο
μέχρι δραχ. 75.000 πρὸς 6 ο)ο ἐτησίως
ἀπηλλαγμένον φόρου.

Τελεῖα ἐγκατάστασις ὠθησαυροφυλακίου.—Θυρίδες πρὸς ἐνοικίωσιν ἀπὸ δραχ. 150 ἐτησίως καὶ ἄνω.

Ἀνοικτὸν 8.30-1 καὶ 3-7.30 μ. μ.

ΕΧΕΤΕ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΝ ΚΕΡΑΟΣ 30 ο)ο ΑΠὸ ΤΗΝ ΤΙΜΗΝ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΕΙΑΝ, ἈΝ ΠΡΙΝ
ΑΓΟΡΑΣΕΤΕ ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ ΕΠΙΣΚΕΦΘΗΤΕ
Τὰ ΠΡΑΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΓΙΑΣ

TITAN

ΑΘΗΝΑΙ—Αιόλου 198 ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ—Ἀκτὴ Μιαούλη

ΘΕΣ)ΝΙΚΗ—Βενιζέλου 19 ΠΑΤΡΑΙ—Ἀγίου Νικολάου 31

ΑΙΓΙΟΝ-ΑΓΡΙΝΙΟΝ-ΜΙΤΥΛΗΝΗΝ-ΧΙΟΝ-ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ

ΡΕΘΥΜΝΟΝ-ΝΑΥΠΛΙΟΝ-ΤΡΙΠΟΛΙΝ-ΙΘΑΚΗΝ κλπ.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΥΛΙΤΙΔΟΣ

Ἡ ΟΥΛΙΤΙΣ, Πυύδης οὐλίτις, στομαχίτις ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ
παθήσεις τῶν οὐλῶν καὶ τῶν ὀδόντων θεραπεύονται
ἀσφαλῶς διὰ τοῦ **SANOGLY**
τοῦ ἐν Παρισίοις ἰνστιτούτου τοῦ "LA B.OT.THERAPIE". Εἶναι ἡ
μόνη ἐπιστημονικὴ ὀδοντόπικτα πρὸς καθ' ἑξῆς τῶν ὀδόν-
τας καὶ προλαμβάνει τὰς παθήσεις τῶν οὐλῶν.

ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΕἰΣ ΟΛΑ ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ. Δείγματα δωρεάν ζητήσατε παρὰ
τοὺς κ.κ. ΚΑΤΑΠΟΔΗ ΚΑΙ ΠΡΙΦΥΛΛΗ Μακρῶς Στοῦς 47—Πειραιᾶ

"Η ΑΝΑΤΟΛΗ"

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ - ΣΤΑΔΙΟΥ 14

ΑΡΙΘ. ΤΗΛΕΦ. 4-62

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΕΩΣ 400.000.000

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΘΕΜΑΤΙΚΑ 45.000.000

ΚΑΤΑΒΛΗΘΕΝΤΑ ΠΟΣΑ ΛΟΓΩ ΘΑΝΑΤΟΥ
ΚΑΙ ΑΛΛΕΩΣ ΣΥΜΒΟΛΙΩΝ ΔΡ. 13.000.000

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

ΖΩΗΣ
ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΕΩΣ
ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
ΠΛΗΡΩΜΑΤΩΝ ΑΤΜΟΠΛΟΙΩΝ

“VITAGON SANITAS,,

ΙΔΕΩΔΕΣ ΤΟΝΩΤΙΚΟΝ ΦΑΡΜΑΚΟΝ

ΚΑΙ ΕΞΟΧΟΝ ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΟΝ

“DANTOLINE SANITAS,,

Ὁδοντόπαστα ιδεώδης, λευκαίνουσα τοὺς ὀδόντας
καὶ στερεοποιεῦσα τὰ εὖλα.

Ἐξόχως ἀντισηπτική καὶ ἀρωματική,
ἀπολύτως ἀβλαβὴς καὶ γεύσεως εὐχαρίστου

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ:

ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΝ ΕΤΑΙΡΙΑΝ ΣΑΝΙΤΑΣ

ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 24

ΑΘΗΝΑΣ

“ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,,

⊙ ⊙ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ⊙ ⊙

ΒΓΑΙΝΟΥΝ ΤΗΝ 1η ΚΑΙ ΣΤΙΣ 16 ΚΑΘΕ ΜΗΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: ΚΩΣΤΗΣ ΜΡΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣ. ΜΣΛΑΤΑΚΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: Ἐσωτερικοῦ ἔτησίᾳ προπληρωτέα Δρχ. 120

Ἐξωτερικοῦ φρ. Ἑλβετικά 15 ἢ Λ. Στ. 0,12,0 ἢ δολ. 3.

Τὰ «Ἑλληνικά Γράμματα» δημοσιεύουν τὰ ἐκλεκτότερα πρωτότυπα λογοτεχνικά ἔργα καὶ τίς σοβαρότερες μελέτες.

Σὲ κάθε φύλλο τοῦ «Δεκαπενθημέρου» ἀφιερώνονται πολλὲς σελίδες γιὰ τὴν παρακολούθηση τῆς σύγχρονης πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας ὑπὸ εἰδικούς γιὰ τὸν κάθε κλάδο συνεργάτες. Τὸ «ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ» τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» εἶναι τὸ καθρέφτισμα τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς.

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΟΥ «ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ» ΚΑΙ ΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΟΥΣ:

Στοχασμοὶ παράταιροι, (Χρονογράφημα τοῦ κ. Πέτρου Χάρη).— Δόγματα καὶ πράγματα, (Σχολιάζονται τὰ γεγονότα τοῦ Δεκαπενθημέρου ἀπὸ τὴν Διεύθυνση καὶ εἰδικούς συνεργάτες).— ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ: Γύρω ἀπὸ τὰ βιβλία, Β. Ρώτας).— Τὸ Θέατρο, (Π. Χάρης).— Ἡ Μουσική, (Κ. Ι. Σφακιανίτης).— Βιοτεχνία, (Ἀγγλικὴ Χατζημηχάλη).— Οἱ ὄμιλεις, (Διάφοροι εἰδικοί).— Ἡ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚῆ ΖΩΗ: Φιλοσοφία, (Κ. Θ. Δημαρᾶς).— Κοινωνιολογικά ζητήματα, (Κ. Παπαλεξάνδρου).— Φιλολογικά καὶ Ἱστορικά, (Στ. Π. Κυριακίδης, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης).— Ἀρχαιολογικά, (Κ. Ρωμαῖος, ἔφορος ἀρχαιοτήτων).— Ἱστορία νῆς τέχνης, (Δ. Εὐαγγελίδης, ἔφορος ἀρχαιοτήτων).— Παιδαγωγικά, (Μ. Παπαμαυρός, ὑποδιευθυντῆς ἄλλοτε τοῦ Μαρμαρείου Διδασκαλείου).— Λαογραφικά, (Χ. Σακελλαριάδης, ταξινόμος Λαογραφικοῦ Ἀρχείου).— Ἱατρικά σημειώματα, (Α. Σταματελάκης, γιατρός μικροβιολόγος).— Ἡ Ἐνῆν Πνευματικὴ Ζωή, (Διάφοροι).— ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ, (Κ. Μπασιτιάς).— Τὸ Οἰκονομικὸ Δελτίο, (Τραπεζιτικός).— Βιβλιογραφικὸ Δελτίο.